

การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

วิทยานิพนธ์
ของ
วุฒิมงคล พิมพ์ธำตุ

พหุ ประชานิเทศน์

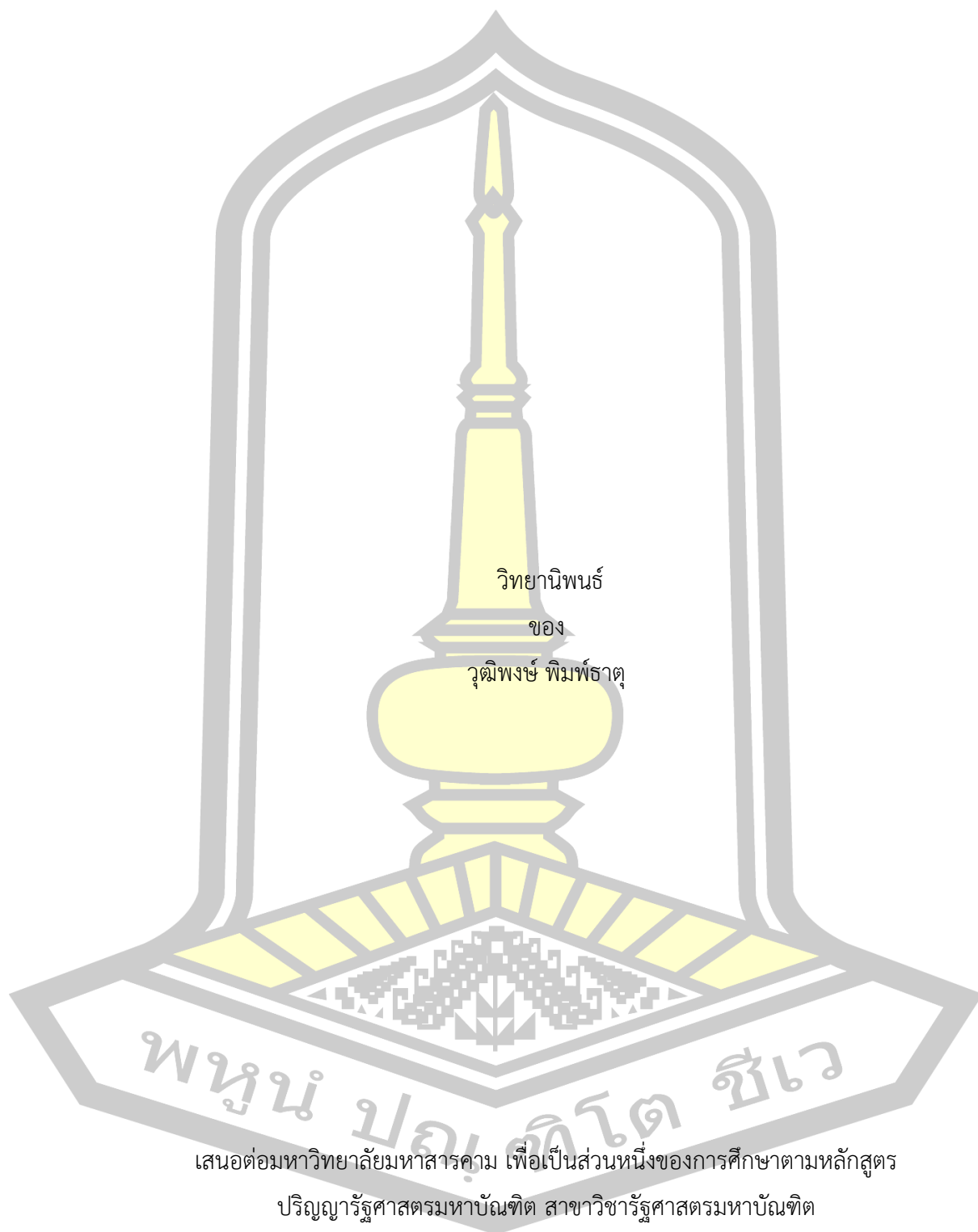
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

พฤษภาคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

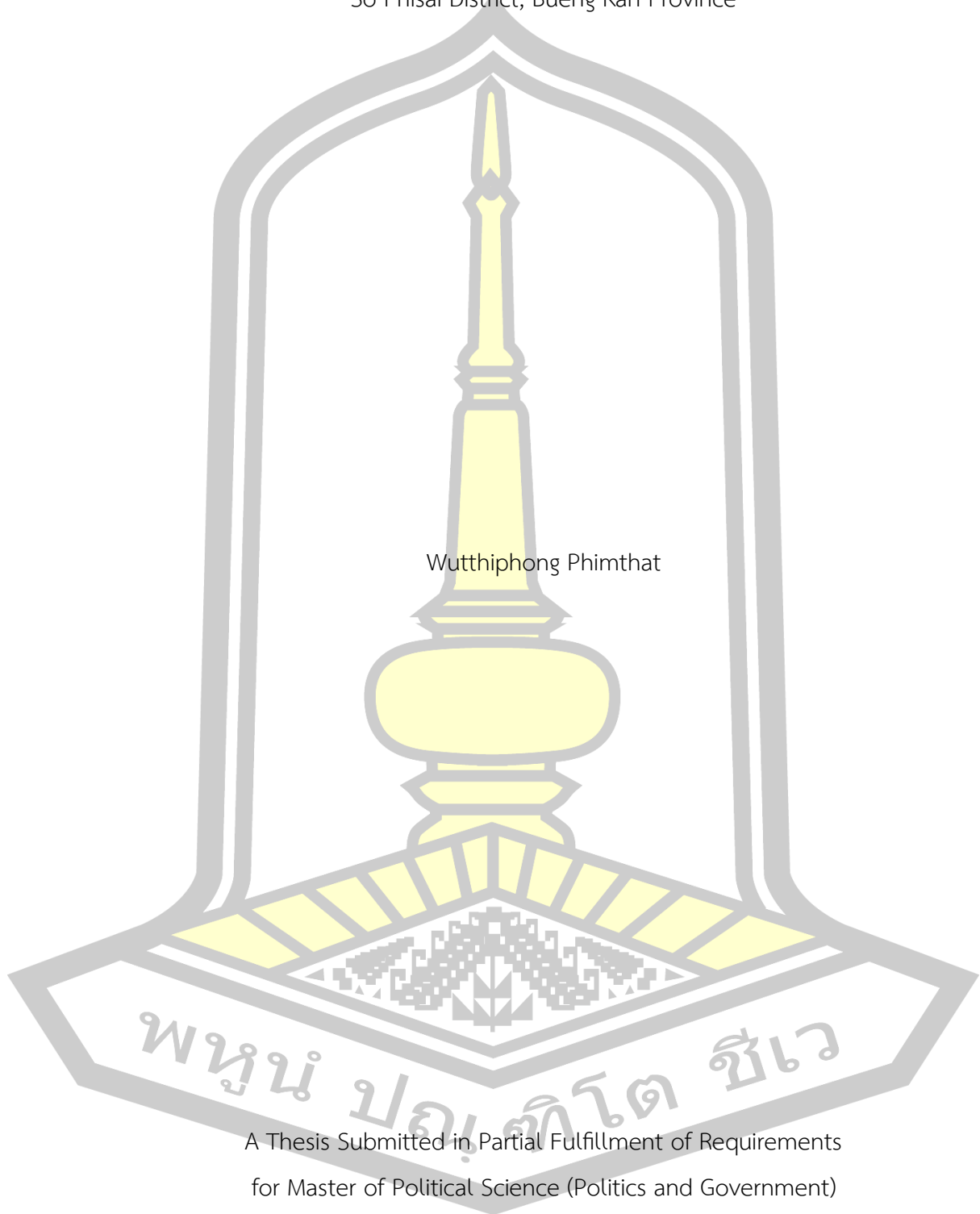
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

พฤษภาคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Temple Administration According to Good Governance in Sangha Governing Region of
So Phisai District, Bueng Kan Province

Wutthiphong Phimthat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Political Science (Politics and Government)

May 2023

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายวุฒิพงษ์ พิมพ์ธาดู
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รศ. ดร. อลงกรณ์ อรรคแสง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. วินัย ผลเจริญ)

.....กรรมการ

(ผศ. ดร. ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ดร. ทักษวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. กนกพร รัตนสุธีระกุล)

คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

.....
(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ		
ผู้วิจัย	วุฒิพงษ์ พิมพ์ธาดู		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วินัย ผลเจริญ		
ปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ (2) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของพระภิกษุสามเณรในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสงฆ์และสามเณรที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

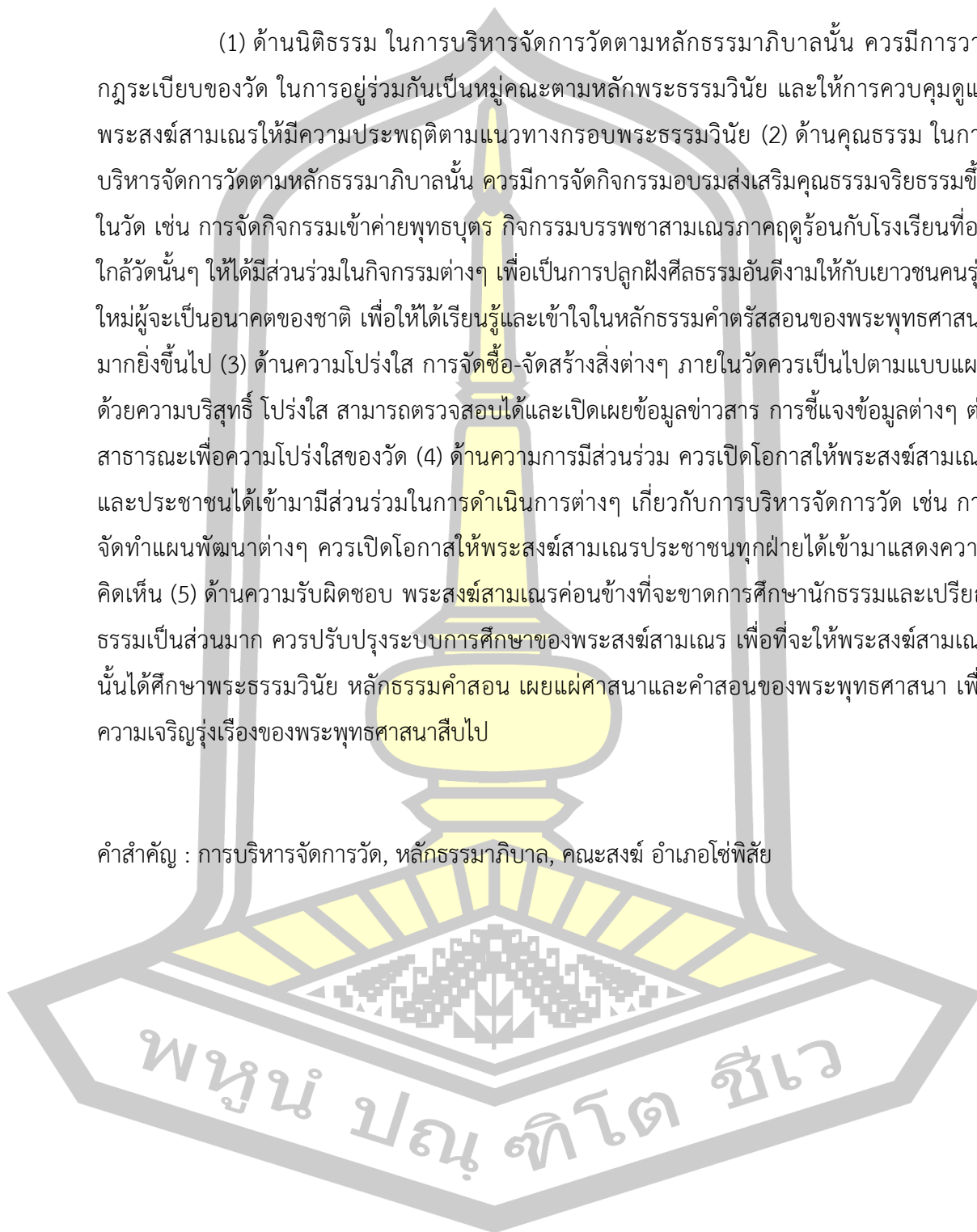
1) กลุ่มตัวอย่าง พระสงฆ์และสามเณรที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอไช้พิสัย จำนวน 169 รูป มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 169 คิดเป็นร้อยละ 100

พระสงฆ์และสามเณรมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 เมื่อพิจารณาในรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านหลักคุณธรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ด้านหลักความรับผิดชอบต่อ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ด้านหลักนิติธรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 ด้านหลักความโปร่งใสกับด้านหลักการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางที่เท่ากัน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43

2) ข้อเสนอแนะปัญหาและอุปสรรค

(1) ด้านนิติธรรม ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลนั้น ควรมีการวางกฎระเบียบของวัด ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย และให้การควบคุมดูแลพระสงฆ์สามเณรให้มีความประพฤติตามแนวทางกรอบพระธรรมวินัย (2) ด้านคุณธรรม ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมขึ้นในวัด เช่น การจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนกับโรงเรียนที่อยู่ใกล้วัดนั้นๆ ให้ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ผู้จะเป็นอนาคตของชาติ เพื่อให้ได้เรียนรู้และเข้าใจในหลักธรรมคำตรัสสอนของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นไป (3) ด้านความโปร่งใส การจัดซื้อ-จัดสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัดควรเป็นไปตามแบบแผนด้วยความบริสุทธิ์ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้และเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร การชี้แจงข้อมูลต่างๆ ต่อสาธารณชนเพื่อความโปร่งใสของวัด (4) ด้านความการมีส่วนร่วม ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด เช่น การจัดทำแผนพัฒนาต่างๆ ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรประชาชนทุกฝ่ายได้เข้ามาแสดงความคิดเห็น (5) ด้านความรับผิดชอบ พระสงฆ์สามเณรค่อนข้างที่จะขาดการศึกษานักธรรมและเปรียญธรรมเป็นส่วนมาก ควรปรับปรุงระบบการศึกษาของพระสงฆ์สามเณร เพื่อที่จะให้พระสงฆ์สามเณรนั้นได้ศึกษาพระธรรมวินัย หลักธรรมคำสอน เผยแผ่ศาสนาและคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาสืบไป

คำสำคัญ : การบริหารจัดการวัด, หลักธรรมาภิบาล, คณะสงฆ์ อำเภอโศกพิสัย

TITLE	Temple Administration According to Good Governance in Sangha Governing Region of So Phisai District, Bueng Kan Province		
AUTHOR	Wutthiphong Phimthat		
ADVISORS	Assistant Professor Vinai Poncharoen , Ph.D.		
DEGREE	Master of Political Science	MAJOR	Politics and Government
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2023

ABSTRACT

This research aimed (1) to study opinions of monks and novices in temple administration on the basis of good governance in Sangha governing region of So Phisai district, Bueng Kan province, (2) to study problems and suggestions of monks and novices about temple administration on the basis of good governance in Sangha governing region of So Phisai district, Bueng Kan province. The study was conducted using a quantitative study design. The sample in the study included monks and novices in Sangha governing region of So Phisai district, Bueng Kan province. A questionnaire was used for data collection. Data analysis was conducted using a software package for social science research. Statistics for data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The findings from the study revealed as follows:

1) the sample consisting of 169 monks and novices in Sangha governing region of So Phisai district, Bueng Kan province responded to the questionnaire, accounted for 100%,

The overall opinions of monks and novices towards temple administration on the basis of good governance in Sangha governing region of So Phisai district, Bueng Kan province were at a high level; the mean was 3.79. Consideration of each aspect, in descending order, found integrity principle was at a

high level; the mean was 4.33, effectiveness and efficiency principle was at a high level; the mean was 3.90, responsibility principle was at a high level; the mean was 3.85, rule of law principle was at a high level; the mean was 3.82. Transparency principle and participation principle were at a moderate level; the mean was 3.43.

2) Suggestions, problems and obstacles

(1) Rule of Law: In managing the temple according to the principles of good governance Temple regulations should be established. in living together as a group according to the principles of Dharma and discipline and to supervise and supervise monks and novices to behave in accordance with the framework of the Dhamma and Discipline. (2) Virtue In the administration of the temple according to the principles of good governance. There should be training activities to promote morality and ethics in the temple, such as organizing activities to enter the Buddhadr camp. Summer novice ordination activities with schools near the temple to participate in various activities in order to instill good morals for the new generation of youth who will be the future of the nation. in order to learn and understand the principles and teachings of Buddhism even more. (3) Reasonable use of resources-There is a question that various courses It should follow a pattern with audit trails being documented and possibly explaining various information. to the public for the precautions of the temple. (4) Reasonable issues Entertainment that should be open for a lot able to inspect. (5) Responsibility Novice monks are quite lacking in the study of theology department. Most of the Pali department should improve the education system of monks and novices in order for the monks and novices to study the Dharma discipline, the teachings disseminating the religion and teachings of Buddhism for the prosperity of Buddhism.

Keyword : Temple administration, Good governance, Sangha governing region of So Phisai district

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร. วินัย ผลเจริญ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขมาด้วยดีโดยตลอด

ขอเจริญพรขอบคุณ ผศ.ดร. สุรพงษ์ แสงเรณู ดร. เรียงดาว ทวะชาลี ดร. ภัญชिता น้อยเจริญ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษาเนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย อนึ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระสงฆ์และสามเณรที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอไชยพิสัย ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบแบบสอบถาม และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระครูกัลยาณวัตร เจ้าคณะอำเภอไชยพิสัย พระมหาไพฑูรย์ สิริธมโม รองเจ้าคณะอำเภอไชยพิสัย ที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในความอนุเคราะห์ส่งคำเคราะห์ในการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

สุดท้าย ขอขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิตทุกท่าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ได้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการและประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถ่ายทอดความรู้และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาตลอด คุณความดี คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงจะมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แต่บิดา-มารดา บุรพจารย์ ญาติพี่น้องร่วมสายโลหิต ครอบครัว และผู้มีพระคุณทุกท่าน ซึ่งถือว่าทุกท่านได้ร่วมสรรค์สร้างวิทยานิพนธ์กับผู้วิจัยจนประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง

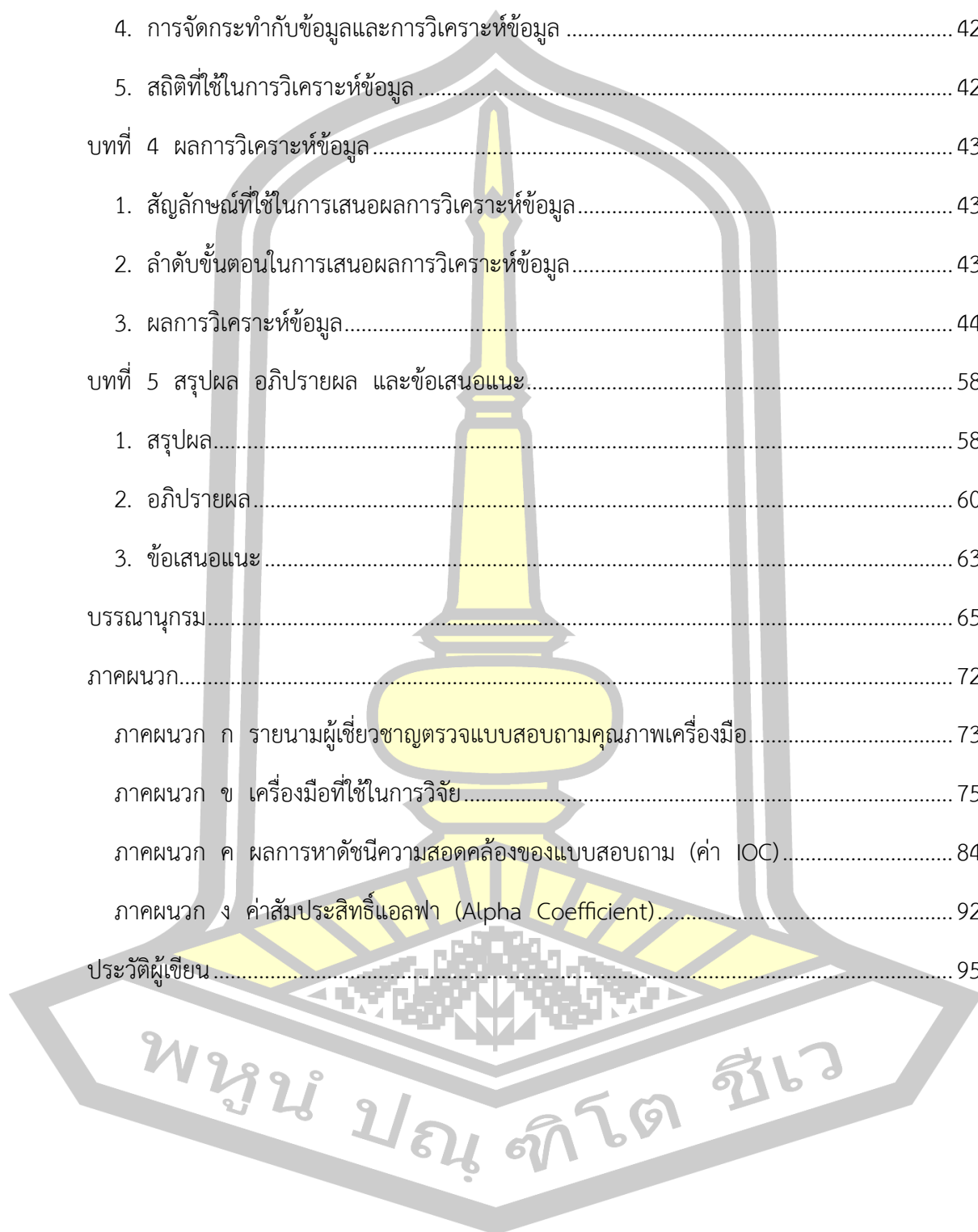
วุฒิพงษ์ พิมพ์ธาดุ

พหุณฺ ปรณฺ ทิโต ชิวเว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ภูมิหลัง.....	1
2. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	3
3. ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
4. ความสำคัญของการวิจัย.....	4
5. ขอบเขตของการวิจัย.....	4
6. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ.....	7
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมาภิบาล.....	18
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด.....	26
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	33
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	39
1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	39
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	40

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล	41
4. การจัดการกระทำกับข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	42
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	42
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	43
1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	43
2. ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	43
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	58
1. สรุปผล.....	58
2. อภิปรายผล.....	60
3. ข้อเสนอแนะ.....	63
บรรณานุกรม.....	65
ภาคผนวก.....	72
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามคุณภาพเครื่องมือ.....	73
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	75
ภาคผนวก ค ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC).....	84
ภาคผนวก ง ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient).....	92
ประวัติผู้เขียน.....	95

พูน ปณ ทิโต ชีเว

สารบัญตาราง

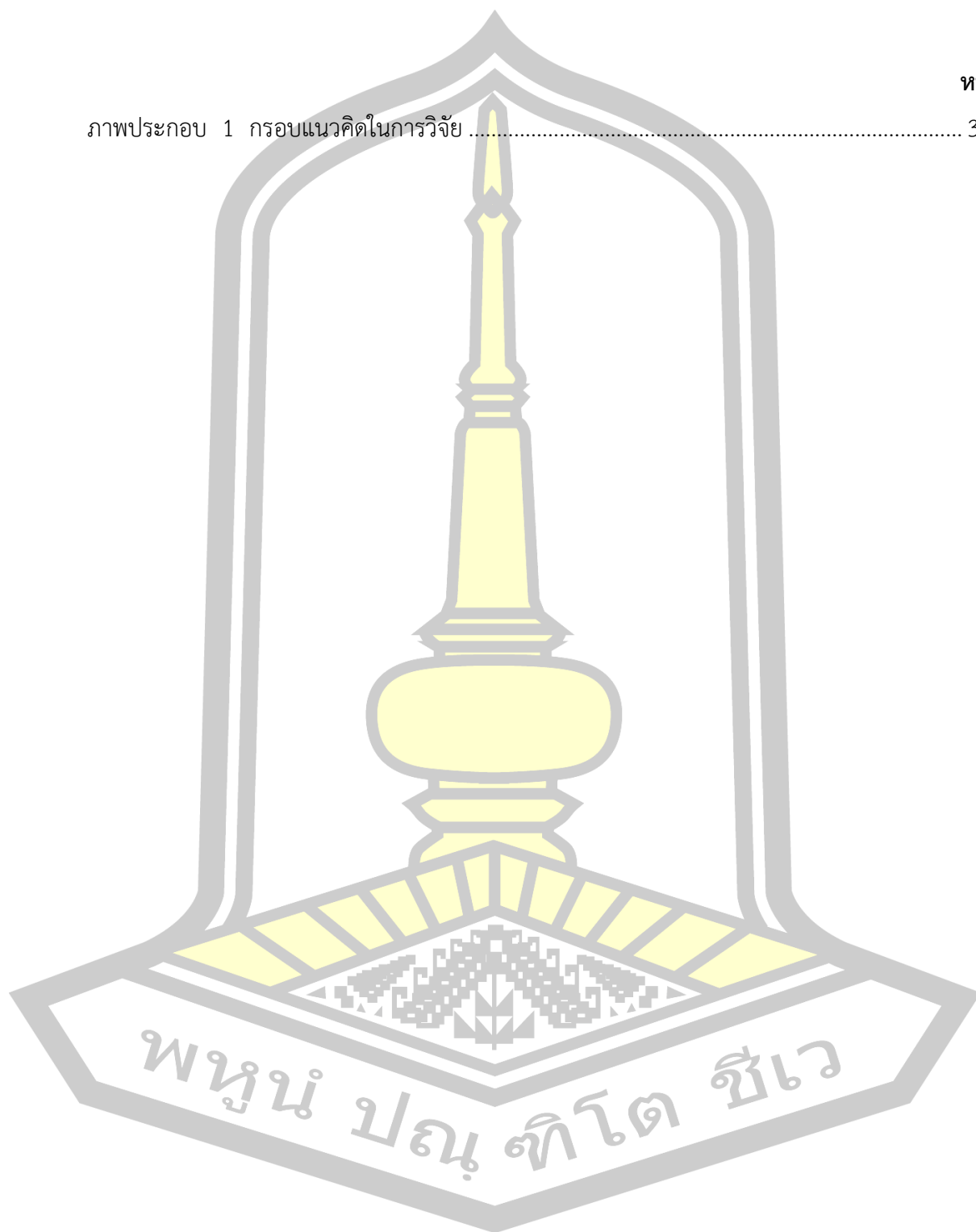
	หน้า
ตาราง 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล	44
ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขต ปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ โดยรวม.....	47
ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขต ปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักนิติธรรม.....	48
ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขต ปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักคุณธรรม.....	49
ตาราง 5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขต ปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักความโปร่งใส.....	50
ตาราง 6 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขต ปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักการมีส่วนร่วม.....	51
ตาราง 7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขต ปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักความรับผิดชอบ.....	52
ตาราง 8 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขต ปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักความคุ้มค่า.....	53
ตาราง 9 ข้อเสนอแนะปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิ บาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไช้พิสัย จังหวัดบึงกาฬ.....	55

พูน ปณ ทิโต ชีเว

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย 3

บทที่ 1

บทนำ

1. ภูมิหลัง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่บ่มเพาะจิตใจและศีลธรรมที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมาช้านาน ฝังรากลึกจนกลายเป็นจารีตประเพณีและเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยจะสังเกตเห็นได้ว่าประเทศไทยเรานั้นประชากรส่วนใหญ่เป็นคนที่นับถือศาสนาพุทธถึง 93% (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมซึมซับลงในวิถีไทย กลายเป็นรากฐานวิถีชีวิตของคนไทยในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรม โดยมีวัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญในการทำกิจกรรมของศาสนพิธีต่างๆ เช่น ปฏิบัติธรรมฟังพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ ตลอดจนเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชนทุกคนทั้งทางด้านจิตใจและกิจกรรมตามประเพณี เรียกได้ว่าวัดนั้นเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในทุกกระดับ

แต่บทบาทของพุทธศาสนาในสังคมไทยนั้นเริ่มลดลงเรื่อยๆ ปัญหาสำคัญคือช่องว่างระหว่างศาสนากับประชาชน ที่คนไทยนับวันจะห่างไกลศาสนามากขึ้นและเข้าวัดน้อยลง สาเหตุมีทั้งจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป แต่ที่สำคัญและปฏิเสธไม่ได้คือการปฏิบัติตนของสถาบันสงฆ์ที่กระทบความเลื่อมใสศรัทธาที่ประชาชนมีต่อวัด ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในพุทธศาสนาลดน้อยลง และผลกระทบจากสื่อข่าวสารที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากทั้งในด้านบวกและด้านลบ ขณะที่สภาพแวดล้อมปัจจุบันเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการปกครองและการบริหารจัดการวัดไม่สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้การบริหารล่าช้าและระบบการปกครองภายในวัดไม่มีประสิทธิภาพ สะท้อนให้เห็นในรูปแบบของโครงสร้างที่เป็นปัญหาและควรได้รับการแก้ไข ในสถานการณ์ปัจจุบันมีพระสังฆาธิการเจ้าอาวาสที่บริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพนั้นมีน้อย ถึงแม้ว่าจะมีการจัดโครงการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการและพระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งใหม่ แต่บางวัดยังคงใช้การบริหารจัดการวัดในรูปแบบเดิม หนึ่งในสาเหตุหลักคือ เจ้าอาวาสบางรูปนั้นมีความชราภาพมาก ห่างไกลจากเทคโนโลยี ด้วยความที่กฎพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ข่าวสารและคติต่างๆ ได้เพิ่มขึ้นและเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ไม่สามารถสนองงานของคณะสงฆ์ได้อย่างเต็มที่ เพราะการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันมีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งแตกต่างจากการบริหารจัดการวัดในสมัยพุทธกาลที่ใช้

รูปแบบของการบริหารที่ยึดหลักของพระธรรมและพระวินัยเป็นเบื้องต้น พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดนั้น จะต้องยึดหลักของพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ใช้เป็นหลักแห่งการอาศัยอยู่ร่วมกัน แต่ปัจจุบันเมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้น เช่นมีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น หรือเกิดข้อถกเถียงในเรื่องของพระธรรมวินัยขึ้นจะต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ดังนั้น การบริหารและการปกครองจึงเป็นหัวใจหลักในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง ศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณะสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย ข้อบังคับระเบียบมหาเถรสมาคม หรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (กรมการศาสนา, 2540 ก : 1)

เพื่อให้การบริหารจัดการวัดมีความสอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมือง วัดควรมีการนำเอาหลักการบริหารจัดการวัดที่มีอยู่นั้นมาประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดี คือหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นหลักของการบริหารที่มีความสำคัญต่อ ภาคประชาสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชน สิทธิมนุษยชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา โดยหลักธรรมาภิบาลนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปองค์กรของรัฐ และเอกชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับทุกภาคในสังคมรัฐเกิดความเข้มแข็งมั่นคง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งวัดก็เป็นองค์กรทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานของสังคม ที่ทำหน้าที่วางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ดังนั้นวัดควรมีการพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ด้วยการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการ โดยวัดจะต้องตรวจสอบได้ และสามารถประเมินผลได้ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่สังคมในยุคปัจจุบัน เพื่อลดความสงสัยต่อประชาชนทั่วไปในการบริหารงานของวัดในด้านต่างๆ ทั้งในด้านการบริหารวัด การบริหารบุคคล และการบริหารเรื่องเงินเป็นต้น (พระมหาดนัย วงศ์พรหม, 2556 : 3-4)

เขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งเป็นเขตปกครองคณะสงฆ์ขนาดใหญ่และมีพระสังฆาธิการจำนวนมาก การบริหารจัดการวัดจึงต้องเป็นไปด้วยความระมัดระวังเรียบร้อยตามกฎหมายมหาเถรสมาคมที่กำหนดให้วัดต้องดำเนินการบริหารจัดการวัดตามพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยที่วัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ มีจำนวนมาก มีพระสังฆาธิการเป็นองค์ผู้บริหารจัดการภายในวัด ซึ่งการบริหารจัดการวัดจึงต้องเป็นไปด้วยความระมัดระวังเรียบร้อยตามกฎหมายมหาเถรสมาคมและเพื่อเป็นการเสริมศักยภาพในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์กรภาครัฐและวัด ก็มีสถานะเป็นองค์กรรูปแบบหนึ่ง ทำให้ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นภิกษุสงฆ์ สังกัดเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ได้เห็นรูปแบบการบริหารจัดการวัดที่แตกต่างกันออกไปตามความรู้ ความสามารถ และความถนัดของพระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าของวัดต่างๆ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลของพระ

สังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ว่ามีการนำเอาหลักธรรมาภิบาล มาประกอบการบริหารจัดการวัดในระดับใด เพื่อจะได้นำสารสนเทศที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้มา ปรับปรุง พัฒนาการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬต่อไป

2. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3. ความมุ่งหมายของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของพระภิกษุสามเณร ในการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

พูน ปณฺ ทิโต ชิว

4. ความสำคัญของการวิจัย

- 1) ได้ทราบถึงการบริหารจัดการวัดด้วยหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครอง อำเภอโศกพิสัย จังหวัดบึงกาฬ
- 2) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง เพื่อปรับใช้การบริหารจัดการวัดหันต่อกันเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับยุคสมัยและบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- 1) ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์สามเณรทั้งหมดภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโศกพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้งหมด 86 วัด พระภิกษุ จำนวน 281 รูป สามเณร จำนวน 20 รูป รวมแล้วเป็น 301 รูป (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอโศกพิสัย, 2563)
- 2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์สามเณรทั้งหมดภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโศกพิสัย จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 169 รูป กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie และ Morgan

5.2 ตัวแปร

- 1) ตัวแปรทั่วไป ได้แก่ (1) สถานภาพ (2) อายุ (3) จำนวนพรรษา (4) วุฒิการศึกษาทางโลก (5) วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และ (6) วุฒิการศึกษานักธรรม
- 2) ตัวแปรธรรมาภิบาล ได้แก่ หลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ประกอบด้วย (1) หลักนิติธรรม (2) หลักคุณธรรม (3) หลักความโปร่งใส (4) หลักการมีส่วนร่วม (5) หลักความรับผิดชอบ และ (6) หลักความคุ้มค่า

พหุ ประเด็น โศก พิสัย

6. นิชามศัพท์เฉพาะ

การบริหารจัดการวัด หมายถึง การบริหารงานของผู้นำ คือ เจ้าอาวาสตลอดจนถึงความร่วมมือของพระลูกวัดที่อยู่อาศัยภายในวัดเป็นผู้บริหารภายในวัดโดยมีการวางแผน มีการบริหารงานบุคคล การจัดการองค์การ การประสานงาน การรายงาน การอำนวยความสะดวก และการจัดงบประมาณต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยจะยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อที่จะให้มีความถูกต้องและเป็นธรรม สุจริต โปร่งใส เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลและเกิดประโยชน์สูงสุด

วัด หมายถึง สถานที่ทางศาสนาและเป็นสถานที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณรเป็นที่ประกอบศาสนกิจของสงฆ์ และเป็นที่ประกอบศาสนกิจของพุทธสาวกทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ รวมทั้งเป็นสถานที่ศึกษาทางสังคม และเป็นแหล่งส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณี ในที่นี้ หมายถึง วัดที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ

ธรรมาภิบาล หมายถึง หลักของการบริหารจัดการรวมทั้งการปกครอง ซึ่งรวมถึงระบบ กลไก โครงสร้าง กระบวนการผลลัพธ์ของกิจกรรมที่ดี มีความถูกต้องน่าเชื่อถือ บริสุทธิ์ มีความโปร่งใส และยุติธรรม มี 6 ประการดังนี้

(1) **หลักนิติธรรม** หมายถึง การตราระเบียบกฎหมายที่ถูกต้องและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ และความยุติธรรมของสมาชิกโดยการยึดหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองเป็นหลักในการบริหารหมู่คณะภายในวัด การกำหนดกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ ภายในวัดต้องมีความชอบธรรมโดยสอดคล้องกับพระธรรมวินัย มีการปกครองตามหลักประชาธิปไตย มีการตัดสินใจและลงโทษยึดหลักพระธรรมวินัย

(2) **หลักคุณธรรม** หมายถึง เจ้าอาวาส ตลอดทั้งพระสงฆ์สามเณรประพฤติปฏิบัติตามหลักคุณธรรม มีความยุติธรรม เสมอภาค และเคารพสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ส่งเสริมให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาในการดำรงชีวิต รวมถึงการดำเนินการเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนาไปสู่ประชาชน

(3) **หลักความโปร่งใส** หมายถึง มีการดำเนินการต่างๆ อย่างเปิดเผยสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยกลไกของการทำงานภายในวัดให้มีความโปร่งใส มีเหตุมีผลมีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน เปิดโอกาสบุคคลทั้งภายในวัด และภายนอกวัดได้รับรู้ข้อมูลของวัด รวมถึงเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบความบริสุทธิ์ในการทำงานแก่สาธารณชนทั่วไปได้รับทราบ โดยสามารถตรวจสอบได้ และไม่ปิดบังข้อมูลใดๆ

(4) **หลักการมีส่วนร่วม** หมายถึง มีระบบการทำงานเป็นหมู่คณะ เปิดโอกาสให้ทั้งภายในและภายนอกวัดได้เข้ามามีบทบาทในการวางแผนในการดำเนินงานของวัด

(5) **หลักความรับผิดชอบ** หมายถึง ผู้บริหารและบุคลากรภายในวัดตระหนักถึงหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมายทำหน้าที่อย่างเต็มที่ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน และประกอบด้วยความสุจริตธรรม มีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหา และการยอมรับในผลการกระทำของตนเอง

(6) **หลักความคุ้มค่า** หมายถึง การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่วัดมีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าของทรัพยากรที่ใช้ไป และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ยั่งยืนสืบไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์
อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมาภิบาล
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

1.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

1.1.1 ความหมายของการบริหารจัดการ

สมยศ นาวิการ (2546 : 15) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารจัดการ คือ กระบวนการของการทำงานให้สำเร็จโดยใช้บุคคลอื่น

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2550 : 3) อธิบายว่า การบริหารจัดการหมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ฉะนั้น คำว่า การบริหารจัดการจึงสามารถใช้กับการบริหารแต่ละประเภทได้เสมอแล้วแต่กรณีไป แต่ถ้าเป็นการทำงานโดยบุคคลเดียวเราเรียกว่าการทำงาน

วีรัช วีรัชนิภาวรรณ (2550 : 5) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารจัดการ คือวิธีปฏิบัติ โดยการพัฒนาและประยุกต์ใช้ซึ่งทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2551 : 176) อธิบายไว้ว่า การบริหารจัดการ มีความหมายตรงกับคำว่า ดูแล รักษา ปกครอง

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2552 : 144) อธิบายว่า การบริหารจัดการ คือ กระบวนการนำทรัพยากรการบริหารจัดการมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การชี้นำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

ศิริพร พงษ์ศรีโรจน์ (2554 : 13) อธิบายว่า การบริหารจัดการคือศิลปะในการดำเนินงานร่วมกันของคณะบุคคลซึ่งเป็นผู้บริหารขององค์การในส่วนที่เกี่ยวกับการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมกิจการ ให้ดำเนินไปตามนโยบายจนบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การที่วางไว้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ศิริภรณ์ กระจิวสายสุนทร (2559 : 21) อธิบายว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การปฏิบัติการณ์ของผู้บริหารหน่วยงาน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการใช้ทรัพยากรการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ โดยการวางแผน การจัดองค์การ รวมถึงการบริหารบุคคล การบริหารด้านเทคโนโลยี และการจัดสรรงบประมาณ

Barnard (1956 : 28) อธิบายว่า การบริหารจัดการหมายถึงการทำงานให้สำเร็จโดยบุคคลอื่น

Simon (1971 : 4) อธิบายว่า การบริหารจัดการหมายถึงกิจกรรมของกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

Oxford University (1995 : 15) อธิบายว่า การบริหารจัดการ (Administration) หมายถึงการดำเนินการหรือการจัดการภารกิจของรัฐ

Hughes (1994 : 4) อธิบายว่า การบริหารจัดการเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้กระบวนการ ข่าวสารข้อมูล การบันทึกเอกสาร และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำกฎ ระเบียบ มาปฏิบัติ

Cambridge University (2013 : 19) อธิบายว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การเตรียมการ และภาระหน้าที่ ที่พึงประสงค์ในการควบคุมการดำเนินงานตามแผนงานขององค์การ

1.1.2 ความสำคัญของการบริหารจัดการ

ดังได้กล่าวไว้ว่า ธรรมชาติของมนุษย์คือการรวมตัวกันเป็นหมู่เหล่า ด้วยสัญชาตญาณของความเป็นสัตว์สังคม โดยมีพัฒนาการตั้งแต่ครอบครัว องค์การ จนถึงเป็นรัฐหรือเป็นประเทศ ดังนั้น การอยู่ร่วมกันของมนุษย์จึงต้องมีองค์ความรู้บางอย่างที่จะไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความผาสุก สามารถบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบ องค์ความรู้ นั่นคือ “การบริหารจัดการ”

ดังนั้น ปัจจุบัน จึงเป็นที่ยอมรับว่าการบริหารจัดการที่ดีนั้น มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อองค์การ นักวิชาการได้อธิบายความสำคัญของการบริหารจัดการไว้ ดังนี้

อานันท์ ปันยารชุน (2542 : 78) อธิบายความสำคัญของการบริหารจัดการ ดังนี้

1) การบริหารจัดการเป็นสมอขององค์การในการนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงเป็นภาระงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

2) การบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับการวางแผนของฝ่ายจัดการที่ได้ตัดสินใจกลั่นกรองข้อมูลต่างๆ โดยใช้ดุลยพินิจพิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อองค์การในอนาคต

3) การบริหารจัดการมีความสำคัญเพราะเป็นแนวทางที่ทำให้สมาชิกในองค์การเกิดความตั้งใจ เต็มใจร่วมมือกันทำงานเพื่อให้งานสำเร็จ

4) การบริหารจัดการเป็นการปฏิบัติงานที่มีกระบวนการชัดเจน รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ทำให้ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน

5) การบริหารจัดการทำให้การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นการกำหนดขอบเขตการทำงานของสมาชิกแต่ละบุคคลไว้อย่างละเอียดและมีความชัดเจน

6) การบริหารจัดการเป็นความพยายามแสวงหาวิธีการที่ดีที่สุด และเหมาะสมที่สุดกับสภาพของแต่ละองค์การ เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพสูงสุดและเกิดประสิทธิผล

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2550 : 11) อธิบายความสำคัญของการบริหารจัดการ ดังนี้

1) การบริหารจัดการที่ดีมีผลต่อความสำเร็จขององค์การอย่างยิ่ง

2) ความสำเร็จขององค์การหลายแห่งที่มีความรุ่งเรืองและมีความเจริญก้าวหน้า หรือพบกับความล้มเหลว ล้วนมาจากการบริหารจัดการทั้งสิ้น

3) การบริหารจัดการมีผลต่อความสำเร็จขององค์การและมาจากความสามารถของผู้บริหารทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการบริหาร ภาครัฐหรือการบริหารภาคเอกชน เช่น กรณีประเทศไทย อยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมที่มีการเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมมาตั้งแต่ปี 2504 แต่ประชากรส่วนใหญ่ยังคงทำงานอยู่ในภาคเกษตร แต่รายได้ภาคเกษตรพื้นฐานปัจจุบันเหลือเพียงร้อยละ 10 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเท่านั้น นี่คือผลจากการบริหารจัดการ

4) การบริหารจัดการที่มีความสมดุล (Balance Administration) โดยเน้นการการบริหารการพัฒนาอุตสาหกรรม และไม่ละเลยภาคเกษตรกรรม จะทำให้เกิดการพัฒนาในระดับชาติ

ไพศาล สุริยมงคล (2551 : 56) อธิบายว่าความสำคัญของการบริหารจัดการไว้ ดังนี้

1) การบริหารจัดการองค์การที่เหมาะสมสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับองค์การภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและสลับซับซ้อน

2) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพสามารถเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับโครงสร้างของระบบต่างๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพ

3) การบริหารจัดการที่ดีสามารถทำให้องค์การรวมถึงประเทศสามารถแข่งขันได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ได้

4) การบริหารจัดการที่ดีเป็นการสร้างฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน

5) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพย่อมควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม และเสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม

Edwin (1966 : 78-79) กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารจัดการ 5 ประการ ดังนี้

1) ด้านการประหยัดงบประมาณของชาติ (Economy) การบริหารจัดการเป็นกระบวนการ เทคนิค รวมถึงการประเมินผลลัพธ์ของการบริหารจัดการ เริ่มแต่การวางแผน การจัดองค์กร ถึงการจัดการงบประมาณ ดังนั้นหากใช้การบริหารจัดการที่ดี จะทำให้เกิดการประหยัด

2) ด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึงการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือเกิดผลตามที่คาดหวังไว้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยพิจารณาจากผลของงาน กับการใช้ทรัพยากรการบริหารจัดการในงานของรัฐนั้นอาจนำเอาความสำเร็จของงาน (Achievement) พิจารณาร่วมกับความพึงพอใจ (Satisfaction) และความปรารถนา (Aspiration) หรืออาจนำเอาองค์ประกอบอื่นมาร่วมพิจารณา เช่น คุณภาพ (Quality) ปริมาณ (Quantity) เวลา (Time) วิธีการ (Method) และ ค่าใช้จ่าย (Cost) ด้วย

3) ด้านประสิทธิผล (Effectiveness) ประสิทธิผลเป็นเรื่องของผลของการปฏิบัติงานที่บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยพิจารณาจากผลของงานว่ามีความสำเร็จตามที่คาดหวังไว้

4) ด้านความเป็นธรรม (Equity) การบริหารจัดการที่ดีทำให้เกิดความเป็นธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมาก เพราะเป็นการบริหารไม่แยกชั้นวรรณะ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้บริหารจัดการ นั่นเอง และถ้าผู้บริหารจัดการสามารถดุงความเป็นธรรมได้จะสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน อันส่งผลต่อผลของงานอย่างแท้จริง

5) ด้านความซื่อสัตย์และมีเกียรติ (Honest and Honor) การบริหารจัดการที่มีความซื่อสัตย์ และมีเกียรติ เป็นความสำคัญอย่างยิ่งของการบริหารจัดการภาครัฐเพราะจะได้รับการยอมรับจากผู้อื่น

Siffin (1967 : 231) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการบริหารจัดการ ดังนี้

1) หากปราศจากองค์การบริหารแล้ว สังคมก็จะมี และถ้าปราศจากสังคมแล้ว มนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้

2) มนุษย์และการบริหารจัดการได้เจริญเติบโตควบคู่มากัน และเป็นสิ่งช่วยให้มนุษย์ทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้องค์กรต่างๆ ต้องขยายงานด้านการบริหารจัดการให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

- 4) การบริหารจัดการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางวิทยาการ (Technology) ด้านต่างๆ แลมีความก้าวหน้ารวดเร็วยิ่งขึ้น
- 5) การบริหารจัดการเป็นมรรควิธีที่สำคัญในอันที่จะนำสังคมและโลกไปสู่ความเจริญก้าวหน้า
- 6) การบริหารจัดการ ช่วยชี้ให้ทราบถึงแนวโน้ม ทั้งในด้านความเจริญและความเสื่อมของสังคมในอนาคต
- 7) การบริหารจัดการมีส่วนเกี่ยวพันกับตลอดเวลา กับ ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือในองค์กร
- 8) การบริหารจัดการสำคัญยิ่งเพราะเป็นสิ่งคู่กับการเมืองดังคำกล่าวที่ว่า “การเมืองกับการบริหารจัดการนั้นเปรียบเสมือนคนละด้านของเหรียญอันเดียวกัน”

1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

1.2.1 ความหมายของการบริหาร

การบริหารถือว่ามีมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งทำให้มนุษย์และ สัตว์มีความแตกต่างกันก็เพราะมนุษย์มีการบริหาร มีการวางแผน ประสานงาน อำนาจการ และ ควบคุมวิถีชีวิตของเผ่าพันธุ์อยู่ตลอดเวลา ส่วนสัตว์ไม่มีการบริหาร และการบริหารจัดการนั้น เชื่อกันว่าเป็นกิจกรรมอันหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากในการที่จะสรรค์สร้างกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการขององค์กร โดยการจัดการบริหารงานขององค์กร โดยทั่วไปคือการร่วมมือกันทำงานของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปโดยมีวัตถุประสงค์ของการทำงาน ร่วมกัน ในการร่วมมือกันทำงานนั้นจะต้องมีบุคคลที่เป็นหัวหน้า ที่เรียกกันว่าผู้บริหาร และการร่วมมือกันของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา การร่วมมือกันนั้นจะจัดในรูปองค์การประเภทต่างๆ แล้วแต่ วัตถุประสงค์ที่มีขององค์กรนั้นๆ หลักของการบริหารนั้นเป็นกิจกรรมที่เก่าแก่คู่ประวัติศาสตร์ของ มนุษยชาติแต่การบริหารในยุคโบราณมีลักษณะเป็นศิลปะค่อนข้างมากหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นเรื่องของ ฝีมือและพรสวรรค์ของผู้บริหาร นิตย สัมมาพันธ์ (2529 : 33)

ส่วน เปื้อง กิจรัตน์ภรณ์ (2543 : 41) กล่าวการบริหารว่า หมายถึง กิจกรรมที่ คณะบุคคลร่วมกันกระทำตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดที่วางไว้ ร่วมกันก่อนแล้วและในกระบวนการทำกิจกรรมเช่นนั้น ต้องมีการใช้ ทรัพยากรการบริหาร คือ คน เงิน และวิธีการต่างๆ ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้แนวคิดของ เปื้อง กิจรัตน์ ภรณ์ ก็เห็นว่า การบริหารจัดการ หมายถึงกิจกรรมในการ บริหารทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ร่วมกัน นอกจากนี้ สมาน รังสิโยภษณ์ (2537 : 1) ยังได้ อธิบาย การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน และ มัลลิกกา ต้นสอน (2545 : 57-58) ก็ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารหมายถึง การจัดกิจกรรมต่างๆ จำเป็นต้องมีทรัพยากรอันเป็นปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ คือ บุคคล เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และการ บริหารจัดการ เพราะประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ และคุณภาพปัจจัย

1.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

ถึงแม้ว่า การบริหารจะเป็นกิจกรรมที่เก่าแก่มีมาคู่ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติตั้งแต่ยุค โบราณกาล แต่เทคนิควิธีการบริหารนั้นยังไม่ปรากฏชัด จนกระทั่งได้มีผู้คิดค้นวิธีการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ขึ้นนั่นก็คือ เทเลอร์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นบิดาแห่งการบริหารได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1) ต้องมีการคิดค้นและกำหนด วิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานที่ทำแต่ละ อย่าง คือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกัน การจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จะจ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมดสำหรับส่วนที่เกินมาตรฐาน

2) ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

3) ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีทำงานควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่จะมีรายได้สูงขึ้น จากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น

4) การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน โดยฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการไปลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น

วิธีการต่างๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดทฤษฎี การ บริหารขึ้นมาและได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นจุดกลางของปัญหาและความสำเร็จของ กลุ่ม ที่จะต้องรับผิดชอบนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของกลุ่มมาคิดวิเคราะห์ และปรับปรุงหาทางออกให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่มให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อยๆ (Firclerick W. Taylor, 1949 อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงษ์, 2531 : 47-48)

ส่วน Henri Fayol (1949 อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงษ์, 2531 : 49-50) ก็ถือได้ว่าเป็น บิดาของทฤษฎีการจัดการปฏิบัติการ (Operational management theory) หรือบางท่านก็ถือกันว่า เป็นบิดาของการบริหารจัดการสมัยใหม่ เขาเชื่อว่าการบริหารนั้นเป็นเรื่องของทักษะ และเขาสนใจที่จะศึกษาองค์การ โดยรวมและมุ่งเน้นที่กิจกรรมการจัดการ (Managerial activities) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 5 อย่างคือ

1) การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

2) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำต้องจัดให้มีโครงสร้างของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

3) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

4) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

5) การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

พระมหาปริวัฒน์ ฐิตวิริโย (กุลนิวัต) (2552 : 15) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ 5 ประการ คือ

1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า

2) การแสวงหา การกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหากำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3) การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

4) การประสานงาน (Co-Ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกัน เพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

5) การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะเพื่อทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะ และประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต

ดังนั้น จากแนวคิดและทฤษฎีของนักบริหารต่างประเทศที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า การบริหารหมายถึง การดำเนินงานของผู้บริหารที่จะต้องจัดการการทำงานต่างๆ ของสมาชิกให้ดำเนินการไปตามระบบวิทยาศาสตร์ คือให้ความสำคัญต่อปริมาณมากกว่าคุณภาพการผลิต แต่การทำงานนั้นจะต้องประกอบไปด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน การควบคุม การประเมินผลงาน เป็นต้น เพื่อให้งานที่วางไว้และกำหนดไว้ดำเนินไปอย่างสะดวกรวดเร็ว

1.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ

วีริช วีริชนิภาวรรณ (2549 : 29-31) กล่าวว่า การจัดการ (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits) หรือกำไรสูงสุด (maximum profits) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (by product) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย (public services) แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหารจัดการ (management administration) ซึ่งเกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุดหรือ ซีอีโอ (chief executive officer) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการและการจูงใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากรัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่ อย่างไรก็ตาม ภาครัฐก็ยังสามารถทำประโยชน์ให้แก่สาธารณะหรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น จัดโครงการคืนกำไรให้สังคมด้วยการลดราคาสินค้า ขายสินค้าราคาถูก หรือการบริจาคเงินช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

สาคร สุขศรีวงศ์ (2559 : 26) กล่าวว่า การจัดการ หมายถึง การทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การผ่านกิจกรรมต่างๆ ทางการจัดการ ซึ่งรวมถึงกิจกรรมหลัก 4 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การชี้นำ และการควบคุมองค์การ

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2553 : 2) กล่าวว่า การจัดการ คือ กระบวนการที่ผู้บริหารปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การ โดยอาศัยบุคคลากรและทรัพยากรทางการบริหาร

1.3.1 แนวความคิดวิทยาศาสตร์การจัดการของ Frederick W. Taylor

แนวความคิดวิทยาศาสตร์การจัดการถือเป็นจุดเริ่มของการศึกษาการบริหารในยุคใหม่ ซึ่งทำการศึกษาการบริหารกันอย่างจริงจังแทนที่จะปล่อยให้การบริหารเป็นเรื่องของศาสตร์แฝงที่ปล่อยให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นไปตามยถากรรม Frederick Taylor ถือเป็นบิดาของวิทยาศาสตร์การจัดการ (Scientific Management) ซึ่งเป็นการเริ่มการบริหารสมัยใหม่ Taylor เสนอแนวความคิดวิทยาศาสตร์การจัดการ โดยให้นำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการบริหาร Taylor ศึกษาการทำงานของคนงานในเหมือง และเห็นว่า การทำงานแบบเดิมไม่ใช่วิธีการที่มีประสิทธิภาพ เพราะปล่อยให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานตามความเคยชิน ผู้ปฏิบัติงานจะทำตามความถนัดของตนเอง (rule of thumb) Taylor เห็นว่า การทำงานตามแบบเดิมนั้นผู้ปฏิบัติงานจะทำงานไม่เต็มที่เนื่องจากกลัวว่าหากทำงานอย่างเต็มความสามารถแล้วจะสามารถผลิตของได้จำนวนมาก และนายจ้างอาจจะลดคนงานเพื่อประหยัดต้นทุนจึงเกิดการอู้งานขึ้น (soldiering) ลักษณะการอู้งานจะทำงานกันเป็นทีมหรือทำอย่างเป็นระบบ(systematic soldiering) กล่าวคือพนักงานทุกคนร่วมมือกันอู้งานและพยายามรักษามาตรฐานการทำงานของทีมไว้ การจะพัฒนาและปรับปรุงการทำงานนั้น Taylor เสนอให้ใช้การสังเกตวิธีปฏิบัติงานและเวลาการทำงานของพนักงานหลักการบริหารที่ Taylor เสนอ (Sheldrake, 1996 : 13-27 อ้างถึงใน พิทยา บวรวัฒนา, 2535) ประกอบด้วย

1) การใช้หลักวิทยาศาสตร์การจัดการในการหาวิธีการทำงานแทนการทำงานตามความเคยชินของพนักงาน ซึ่งจะช่วยให้องค์การสามารถสร้างวิธีการทำงานที่ดีที่สุดหรือ one best way ในการทำงานขึ้น การหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุดนี้เป็นหน้าที่ของผู้บริหาร

2) การคัดเลือกคนเป็นการคัดเลือกตามหลักเหตุผลและใช้หลักวิทยาศาสตร์ โดยเลือกคนที่เหมาะสมกับกับงาน เนื่องจากแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน การคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมกับงานจึงเป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3) การฝึกฝนพนักงานให้สามารถทำงานตามหลักวิทยาศาสตร์ได้ โดยไม่ปล่อยให้การทำงานเป็นไปตามความเคยชินของพนักงาน

4) สร้างความร่วมมือระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมาย โดยเน้นการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างผู้บริหารและพนักงาน ผู้บริหารมีหน้าที่คิดและวางแผน ในขณะที่พนักงานมีหน้าที่ในการปฏิบัตินอกจากการเสนอในเรื่องการแสวงหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุดแล้ว Taylor ยังได้เสนอให้ใช้ระบบการจ่ายค่าตอบแทนโดยนาระบบการให้รางวัลมาใช้ กล่าวคือ หากผู้ปฏิบัติงานทำงานได้เกินกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้จะได้รับค่าจ้างในอัตราที่เพิ่มขึ้นซึ่งจะเป็นแรงจูงใจในการทำงาน Taylor เห็นว่า การใช้วิทยาศาสตร์การจัดการนี้จะช่วยให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งผู้ปฏิบัติงานและเจ้าของกิจการคือ ผู้ปฏิบัติงานทำงานได้ผลผลิตมากขึ้นหรือมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้นจะทำให้องค์กรมีรายได้มากกว่าเดิม ในขณะที่ผู้ปฏิบัติงานสถานการณ์ในลักษณะเองก็จะได้อำนาจตอบแทนจากการทำงานมากขึ้นเช่นกันนี้จึงเป็นสถานการณ์ที่ทั้งสองฝ่ายต่างได้ประโยชน์

Taylor มีความเห็นว่า การนำวิทยาศาสตร์การจัดการมาใช้จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องในองค์กรก่อน หากบุคคลที่เกี่ยวข้องยังคงคิดแบบเก่า การใช้วิทยาศาสตร์การจัดการจะเกิดขึ้นได้ยาก ซึ่งลักษณะของการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดในการทำงานนี้เองที่ Taylor กล่าวว่า วิทยาศาสตร์การจัดการเป็นการปฏิวัติทางด้านจิตใจ การศึกษาของ Taylor ได้รับการโต้แย้งจากนักวิชาการในยุคถัดมาอย่างมากว่าไม่ได้ให้ความสำคัญกับคน และมองคนในฐานะที่เป็นเครื่องมือ หรือปัจจัยทางการบริหารประการหนึ่งเท่านั้น นอกจาก Frederick Taylor แล้วในกลุ่มวิทยาศาสตร์การจัดการ (Scientific Management) ยังมีแนวความคิดของนักวิชาการอีกหลายคนที่มีผลในการแสวงหาวิธีการทำงานในองค์กรคือแนวความคิดของ Frank & Lillian Gilbreths ซึ่งใช้ Time & Motion Study ในการศึกษาการทำงานของพนักงานในองค์กร ทั้งสองพัฒนาวิธีการทำงานสังเกตการณ์การทำงานของผู้ปฏิบัติงาน บันทึกการเคลื่อนไหวท่าทางในการทำงานและจับเวลาการทำงานของพนักงานในแต่ละท่าการเคลื่อนไหวเพื่อหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุด Frank & Lillian เชื่อว่า วิธีการทำงานที่ดีที่สุดมีอยู่เพียงวิธีเดียว การศึกษาของ Frank & Lillian Gilbreths จะใช้นาฬิกาจับเวลาเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษา การค้นคว้าที่สำคัญของทั้งสองคนได้แก่ การปรับปรุงวิธีการก่อกออิฐโดยการกำหนดท่าการเคลื่อนไหวร่างกายให้เหมาะสมโดยลดท่าการเคลื่อนไหวลง (จาก 18 ท่าเหลือ 5 ท่า) การวางเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงานให้อยู่ในที่ที่เหมาะสม และออกแบบอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้สามารถทำงานได้ดีขึ้น วิธีการดังกล่าวทำให้สามารถก่อกออิฐได้มากขึ้นกว่าเดิมเกือบสามเท่าตัว (สามารถก่อกออิฐได้ 350 ขึ้นต่อชั่วโมงจากเดิมที่เพียง 120 ขึ้น) วิธีการของ Gilbreths นี้มีการเรียกชื่อว่า THERBLIGS โดยนำนามสกุลของทั้งสองมาเขียนกลับเป็นชื่อเรียกการศึกษาการเคลื่อนไหวร่างกายในการทำงานของพนักงาน และนอกจากการศึกษาการเคลื่อนไหวท่าทางในการทำงานแล้ว Gilbreths ยังเสนอแผนผังกระบวนการในการทำงานอีกด้วย

แนวความคิดของ Henry Gantt เป็นอีกแนวความคิดหนึ่งในกลุ่มวิทยาศาสตร์การจัดการ Henry Gantt เสนอแนวความคิดในการจัดทำผังควบคุมการทำงานที่เรียกว่า Gantt Chart ซึ่งจะระบุกิจกรรมที่ต้องดำเนินการและระยะเวลาที่ต้องดำเนินการ ตลอดจนทรัพยากรและผู้ที่จะปฏิบัติในกิจกรรมดังกล่าว ผังควบคุมการทำงานของ Gantt เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการควบคุมและติดตามการทำงานในองค์การได้เป็นอย่างดี เทคนิคดังกล่าวนี้ ต่อมาได้พัฒนาเป็นเทคนิคในการติดตามและวิเคราะห์เส้นทางการทำงานที่เรียกว่า PERT (Program Evaluation Review Technique) และ CPM (Critical Path Method) ซึ่งใช้ในการคำนวณระยะเวลาในการทำงาน และช่วงเวลาวิกฤติในการทำงาน

1.3.2 แนวความคิดในกลุ่มการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management)

แนวความคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่หรือที่เรียกว่า NPM (New Public Management) เป็นกระแสความคิดในการบริหารองค์การที่เกิดขึ้นในช่วง 10-20 ปี ที่ผ่านมา โดยแนวความคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่นี้มีสาระสำคัญ คือ (Rhodes, 1997 : 25-26)

1) การนำเทคนิคและเครื่องมือทางการบริหารที่ใช้ได้ผลในภาคเอกชนมาใช้ในการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งลักษณะนี้เป็นแนวความคิดที่เรียกว่า การจัดการนิยม (Managerialism) เทคนิควิธีการบริหารที่นำมาใช้ ได้แก่ การบริหารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ (managing by results) การควบคุมและจัดการในเรื่องมาตรฐานการทำงาน (explicit standard and measures of performance) การคำนวณความคุ้มค่าในการลงทุน (value for money) เป็นต้น

2) การให้หน่วยงานแบบอื่นเข้ามาดำเนินการ ซึ่งจะทำให้เกิดการแข่งขันการให้บริการประชาชน การให้หน่วยงานราชการเป็นกลไกประจําจะทำให้การบริหารไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร การใช้กลไกตลาดเข้ามาช่วยจะทำให้การจัดการภาครัฐดีขึ้น แนวความคิดในการบริหารสมัยใหม่จะเป็นการเสนอเทคนิคทางการบริหารที่นำมาแก้ปัญหาและพัฒนาการทำงานขององค์การ ความคิดข้างต้นแล้วยังมีเทคนิคทางการบริหารอีกหลายประการที่มีการช่วยในการบริหาร เช่น เทคนิคในเรื่องการควบคุมคุณภาพ เช่น QCC (Quality Circle) เทคนิค TQM (Total Quality Management) เทคนิคการบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ (MBO : Management by Objective) เป็นต้น ซึ่งมีการนำมาใช้ในการบริหารงานขององค์การ

เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า การบริหารจัดการในการอธิบายถึงผลการวิจัย การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล เนื่องจากการบริหารจัดการมีความสำคัญต่อองค์การทุกองค์การ ถือได้ว่าการบริหารจัดการเป็นสมองส่วนกลางขององค์การในการสั่งการ การนำพาทิศทางไปสู่เป้าหมายที่องค์การกำหนดไว้ เป็นการปฏิบัติงานที่มีกระบวนการชัดเจน รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ทำให้ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ความสำเร็จ

ขององค์การหลายแห่งที่มีความรุ่งเรืองและมีความเจริญก้าวหน้า หรือพบกับความล้มเหลวนั้นล้วนมาจากการบริหารจัดการทั้งสิ้นและการบริหารจัดการสามารถเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับโครงสร้างของระบบต่างๆ ภายในประเทศ และการบริหารจัดการกับการเมืองนั้นเปรียบเสมือนเหรียญอันเดียวกันเพียงอยู่คนละด้าน

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมาภิบาล

2.1 ความเป็นมาและความหมายของธรรมาภิบาล

สุดจิต นิमितกุล (2543 : 13) ได้อธิบายไว้ว่า ในอดีต แนวคิด Good Governance หรือ ธรรมาภิบาลนั้น จะเป็นเรื่องที่มีการพูดถึงอย่างมากในช่วงปี ค.ศ. 1980-1990 แต่ที่มีการบันทึกและหาข้อสรุปอย่างจริงจัง คงกำเนิดมาจากข้อสรุปของที่ประชุมองค์การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 ได้แก่ ธนาคารโลก (World Bank) องค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เป็นต้น โดยต่อมาได้แพร่หลายอย่างรวดเร็วในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืน และการช่วยบรรเทาปัญหาความยากจน ซึ่งก่อนหน้านั้นในปี ค.ศ. 1989 ธนาคารโลกได้สรุปว่า ภาวะต้องปรับปรุงรวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโซเชี่ยลโลกได้ในตอนนั้น โดยที่ประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจที่เนื่องจากการบริหารจัดการเงินทางการเงินของแต่ละประเทศนั้นไม่ดีพอ ทางธนาคารโลกจึงต้องใช้หลักธรรมาภิบาลเป็นเงื่อนไขในการกู้เงิน เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและโปร่งใสเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นทั้งนี้โดยยึดหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งการขจัดคอร์รัปชันในประเทศเหล่านั้นให้หมดสิ้นไป และธนาคารโลกยังได้ให้คำนิยาม “Good Governance” ว่าหมายถึง ลักษณะการใช้อำนาจเพื่อพัฒนาสังคมและประเทศ รวมไปถึงการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และต่อมากองการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program-UNDP) จึงได้มีการนำเอาแนวคิดนี้มาวิเคราะห์ในเอกสาร “Governance for Sustainable Human Development” จึงได้เริ่มนับมาในช่วง ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา แนวคิดหลักธรรมาภิบาล หรือ Good Governance จึงเป็นที่นิยมนอย่างกว้างขวางเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารจัดการ จึงส่งผลเป็นหลักแนวคิดสำคัญหลักๆ ที่นำมาใช้กันในการบริหารจัดการในระดับสากลเลยทีเดียว โดยองค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้นิยาม Good Governance ว่าหมายถึงการดำเนินงานของภาคการบริหารจัดการภาคการเมือง และกิจการรวมทั้งเศรษฐกิจทุกๆ ระดับในประเทศประกอบด้วยกระบวนการ กลไก และสถาบันต่างๆ ที่ประชาชนทุกคนสามารถที่จะแสดงออกได้ถึงผลประโยชน์ของตนเองได้อย่างเสรีภาพและสิทธิของตน และแสดงออกถึงความ

คิดเห็นที่หลากหลายและแตกต่างกันในหลักของการมีส่วนร่วมตลอดจนถึงความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการส่งเสริมหลักนิติธรรม เพื่อให้มั่นใจและจัดลำดับความสำคัญทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจให้ยืนอยู่บนความเห็นพ้องต้องกันทางสังคม และได้ให้ความสำคัญถึงเสียงของคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้รับการพิจารณาในการตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนา

สถาบันพระปกเกล้า (2549 : 7) ต่อมาในปี 1995 ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย หรือ ADB (The Asian Development Bank) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “ธรรมาภิบาล” คือ การมุ่งความสนใจไปที่องค์ประกอบที่ทำให้เกิดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้แน่ใจว่านโยบายที่กำหนดไว้ได้ผลหมายถึงการมีบรรทัดฐานเพื่อให้มีความแน่ใจว่ารัฐบาลสามารถสร้างผลงานตามที่สัญญาไว้กับประชาชนได้ (อมรา พงศาพิชญ์, 2543 : 68-81) และในปีเดียวกันองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น-JICA ได้กล่าวถึงธรรมาภิบาล “Participatory Development and Good Governance Report of the Aid Study Committee (1995)” ว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม โดยกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ที่จะ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างบรรยากาศให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พึ่งตนเองได้ และมีความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งถัดมาอีกปี องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา หรือ OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) ซึ่งเป็นการประชุมระดับรัฐมนตรีของประเทศที่เป็นสมาชิก เกี่ยวกับเรื่องอนาคตของการให้บริการสาธารณะ ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงปารีสในเดือน มีนาคม ค.ศ. 1996 ได้ให้ความหมายของธรรมาภิบาลในแง่ของความสัมพันธ์ ซึ่งครอบคลุมมากกว่าเรื่องการบริหารงานภาครัฐ โดยรวมถึงลักษณะความสัมพันธ์ วิธีการและเครื่องมือ ซึ่งจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนพลเมืองทั้งในส่วนที่เป็นการดำเนินการในฐานะของปัจเจกบุคคล และที่เป็นการดำเนินการในลักษณะที่เป็นสถาบัน เช่น พรรคการเมือง หน่วยการผลิต กลุ่ม ผลประโยชน์และการสื่อสารมวลชน เป็นต้น และที่ประชุมยังถือคุณภาพและประสิทธิภาพของการ

ธรรมาภิบาล (ธรรมาภิบาล) ให้นิยามว่า (2541 : 1) ให้ความหมายของหลักธรรมาภิบาลว่า เป็นกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างภาคเอกชน ภาคสังคม และประชาชนโดยทั่วไป ในกระบวนการบริหารจัดการราชการแผ่นดิน ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมีคุณธรรมและโปร่งใสยุติธรรมและสามารถตรวจสอบได้

ทั้งนี้ยังได้เสนอว่ารัฐแห่งชาติเป็นยุทธศาสตร์ที่ต้องแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศชาติอันเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเป็นสายกลางที่สุด คือการพึ่งพาตนเอง และเสริมสร้างสติปัญญาของชาวไทยเพื่อให้เข้าใจปัญหา และพึ่งพาตนเองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งที่จะสามารถตรวจสอบ การยกระดับกระบวนการความสัมพันธ์ในการร่วมมือของส่วนต่างๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็น

ภาพสังคม และเอกชนรวมไปถึงสถาบันต่างๆ ในประเทศ และภูมิภาคระดับชาติในลักษณะเป็นรูปธรรม

สถานกักขังกลางจังหวัดตราด กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม (2558) ได้ให้ความสำคัญกับต้นทุนค่าธรรมาภิบาลเป็นหัวใจ ซึ่งการทำให้ Governance แสดงประสิทธิผลได้มากหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคมการเมืองและวัฒนธรรมในสังคมนั้นสามารถจะมีอภิบาลที่มีประสิทธิผล หรือไม่อย่างไร ในกราฟที่แสดงชี้ให้เห็นชัดว่า ต้นทุนธรรมาภิบาลมีความสำคัญอย่างไรต่อความเป็นอภิบาล ลักษณะขององค์กรที่มีชีวิตเป็นของตนเองการปรับตัวนั้นมีความสำคัญตลอดจนหน่วยงานในภาคเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองมีการปรับตัวอย่างไรให้มีลักษณะของอภิบาลที่มีประสิทธิผล ดังนั้นปัจจัยแวดล้อมทางสถาบันและเมโนทัศน์ของปัจเจกชนล้วนมีผลต่ออภิบาลของสังคมนั้นๆ

ปรัชญา เวสารัชช์ (2542 : 45) กล่าวถึงความหมายของการบริหารจัดการที่ดี ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานใดๆ จะเป็นระบบราชการ หรือแม้กระทั่งรัฐบาลก็จำเป็นต้องมีกระบวนการหรือกลไกการทำงานที่มีรูปแบบและวิธีการบริหารจัดการที่ดี โดยจะยึดหลักการบริหารจัดการ 3 อย่างหลักๆ ได้แก่วิธีการที่ดี หลักการที่ดี และผลลัพธ์ที่ดีมีคุณภาพด้วย คือจะต้องมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล เป็นธรรม โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การทำงานที่ได้รับมอบหมายไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานไหนๆ หากนักกรอบแนวคิดแนวทางในการปฏิบัติของธรรมาภิบาลไปใช้ในการบริหารจัดการก็จะประสบความสำเร็จและประโยชน์สูงสุด และเป็นระบบการบริหารจัดการที่มีโครงสร้างรูปแบบที่มีความรัดกุมควบคุมได้ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารเศรษฐกิจ และการเมืองที่ดี อีกทั้งธรรมาภิบาลเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ของภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาสังคมในการบริหารจัดการก็รูปแบบของเศรษฐกิจ และสังคมของรัฐซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการที่มีกระบวนการอย่างเข้มแข็ง ในการบริหารจัดการ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2541 : 11-13) ได้อธิบายว่าธรรมาภิบาลนั้นเป็นคำศัพท์ที่สร้างขึ้นจากคำว่า ธรรม กับ อภิบาล คำว่าธรรมนั้น แปลความหมาย ความดี หรือกติกากฎเกณฑ์ที่ดีมีคุณธรรม หรือเป็นกติกากฎเกณฑ์ในการบริหารบ้านเมืองที่ดีและเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในการบริหารและปกครองบ้านเมืองเพราะเหมาะสมและเป็นธรรม ที่จะทำให้อำนาจบ้านเมืองและสังคมนั้น ปราศจากความขัดแย้งมีความเป็นธรรมโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้แค่นั้น การปกครองที่ดี ธรรมรัฐหรือการบริหารเศรษฐกิจบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดีในข้อนี้ใช้คำว่าธรรมาภิบาล หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรและสังคมบ้านเมืองที่ดีในทุกๆ ด้านทุกๆ ระดับ รวมถึงการวางแผนโครงสร้างกลไกการบริหารส่วนราชการ บริหารส่วนภูมิภาค ตลอดจนส่วนท้องถิ่น การบริหารจัดการในองค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาลอย่างเช่นภาคเอกชน สมาชิกจัดกิจกรรม ชมรมอิสระ และภาคประชาสังคม

ไพโรจน์ พรหมสาส์น (2541 : 13-17) ได้กล่าวไว้ว่า Good Governance หมายถึง การบริหารการปกครองที่มีการจัดสรรและการบริหารจัดการทรัพยากรในการตอบสนองต่อปัญหาของ ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการบริหารการปกครองที่ดีนั้น จะมีสภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วม (participation) โปร่งใส (transparency) ความเสมอภาค (equity) ประสิทธิภาพ (efficiency) ประสิทธิภาพ (effectiveness) เป็นธรรม (rule of law) และรับผิดชอบต่อประชาชน (accountability)

วรภัทร โตรณะเกษม (2542 : 15) อธิบายว่า Good Governance หมายถึง การกำกับดูแล ที่ดี หรือหมายถึงการใช้สิทธิของความเป็นเจ้าของที่จะปกป้องดูแลผลประโยชน์ของตนเองโดยผ่านกลไกที่เกี่ยวข้องในการบริหาร โดยหัวใจสำคัญของ Good Governance คือความโปร่งใส (Transparency) ความยุติธรรม (Fairness) และความรับผิดชอบต่อผลของการตัดสินใจ (Accountability)

พิทยา บวรวัฒนา (2541 : 8) ใช้คำว่า Democratic Governance Paradigm (DGP) เพื่อ เรียกการปฏิรูปในระบบราชการในแนวใหม่นี้ว่า ธรรมภิบาล ซึ่งอธิบายไว้ว่าเป็นการสูญเสียอำนาจของนักการเมืองทำให้นักการเมืองกระหายอำนาจมากขึ้น วิธีการศึกษาการปฏิรูประบบราชการ (Methodology) ในประเทศไทยจะมีการศึกษาเป็น 4 มิติคือ มิติทางอำนาจ (Power) มิติทางองค์กร (Organization) มิติทางการตรวจสอบ (Accountability) และมิติความยุติธรรม (Fairness)

จุฑารัตน์ สีสุนเนิน (2562) กล่าวว่าธรรมภิบาลเป็นหลักเกณฑ์การปกครองบ้านเมือง การบริหาร การจัดการการควบคุมดูแล กิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม นอกจากนี้ยังหมายถึงการบริหารจัดการที่ดี สามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ธรรมที่ใช้ในการบริหารงาน ธรรมภิบาล เป็นหลักการที่นำมาใช้บริหารงานในปัจจุบันอย่างแพร่หลาย เพราะ ช่วยสร้างสรรค์ และส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพ อาทิ พนักงานต่างทำงานอย่างซื่อสัตย์สุจริตและขยันหมั่นเพียร ทำให้ผลประกอบการขององค์กรธุรกิจนั้นขยายตัว นอกจากนี้แล้วยังทำให้บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง ศรัทธาและเชื่อมั่นในองค์กรนั้นๆ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น องค์กรที่โปร่งใส ย่อมได้รับความไว้วางใจในการร่วมทำธุรกิจ รัฐบาลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ย่อมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักลงทุนและประชาชน ตลอดจนส่งผลดีต่อเสถียรภาพของรัฐบาลและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

ประเวศ วะสี (2542 : 9) อธิบายว่า การที่สังคมประกอบด้วยภาคสำคัญๆ 3 ภาค คือ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชน เมื่อพิจารณาถึงธรรมภิบาลก็จะรวมถึงความโปร่งใส ความถูกต้องของสามภาคดังกล่าว ธรรมภิบาลในทัศนะของเขาจึงเสมือนพลังผลักดันที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของประเทศชาติ

ธีรยุทธ บุญมี (2541 : 3) ให้นัยของธรรมาภิบาลว่าเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐภาคสังคมภาคเอกชนและประชาชนโดยทั่วไปในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมีคุณธรรมโปร่งใส ยุติธรรมและตรวจสอบได้อย่างจริงจัง

อานันท์ ปันยารชุน (2542 : 10-12) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเครื่องมือต่อต้านการทุจริตที่ทรงพลังทำให้สังคมมีความสุจริต โปร่งใสแนวคิดการมีส่วนร่วม กล่าวโดยสรุป คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศด้วยการแจ้งความเห็นในการไต่สวนสาธารณะการประชาสัมพันธ์การแสดงประชามติหรืออื่นๆ

วีระ ไชยธรรม (2542 : 11) ได้กล่าวถึงหลักการมีส่วนร่วมตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับรู้และไต่สวนสาธารณะ การประชาสัมพันธ์หรือการแสดงประชามติ

2.2 หลักนิติธรรม (The Rule of law)

A.V. Dicey (1959 อ้างถึงใน จันทรจิรา เอี่ยมมยุรา, 2552) นักนิติศาสตร์ชาวอังกฤษ ชื่อไดซี่ เป็นผู้นำคำว่า “The Rule of law” นี้มาใช้ในระบบกฎหมายอังกฤษโดยอธิบายความหมายในแง่มุมใหม่ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยและการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างยิ่ง ไดซี่กล่าวว่า “ความเป็นสูงสุดของกฎหมายหรือการปกครองโดยกฎหมายคือลักษณะของ รัฐธรรมนูญอังกฤษ” นั่นคือหลักนิติธรรม ดังนั้น ความหมายของหลักนิติธรรมในทัศนะของไดซี่ที่ได้ จึงประกอบด้วยหลัก 3 ประการ ได้แก่ หลักข้อที่ (1) บุคคลต้องไม่ถูกลงโทษทำร้ายร่างกายหรือทรัพย์สินของตน เว้นแต่ได้กระทำการอันเป็นการละเมิดกฎหมายซึ่งได้บัญญัติขึ้นโดย กระบวนการอันชอบธรรม และพิพากษาเบื้องหน้าศาลยุติธรรมของแผ่นดิน หลักข้อที่ (2) คือ ไม่มี ผู้ใดอยู่เหนือกฎหมายของแผ่นดิน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีชาติกำเนิดหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระดับใด ย่อมถูกบังคับโดยกฎหมายและโทษอย่างเดียวกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือหลักความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย หลักข้อที่ (3) รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดนั้น มาจากกฎหมายปกติ ธรรมดาที่ศาลยุติธรรมใช้ตัดสินคดีในชีวิตประจำวันทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา

ดวงเด่น กอแก้ว (2543 : 17) ได้อธิบายไว้ว่าการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วยการที่ผู้บังคับบัญชาขอความร่วมมือจากผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การมีการเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย

2) การกระจายอำนาจในการบริหาร ได้แก่การใช้รูปแบบของคณะกรรมการ และกลุ่มงานเฉพาะกิจในการปฏิบัติงานการให้อิสระกับพนักงานในการดำเนินงานที่รับผิดชอบ

3) การให้อำนาจในการตัดสินใจได้แก่การให้พนักงานมีสิทธิร่วมตัดสินใจในงานที่รับผิดชอบโดยไม่ต้องปรึกษาผู้บังคับบัญชาซึ่งผู้บริหารระดับสูงต้องให้การสนับสนุน ผู้บริหารทุกคนในการใช้การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม

4) การไว้วางใจซึ่งกันและกันในองค์การ ได้แก่ การมอบหมายให้ตรงตามความรู้และความสามารถและมีการมอบหมายให้พนักงานได้ปฏิบัติงานใหม่ๆ

2.3 หลักคุณธรรม (Morality)

จรรยาพร ธรณินทร์ (2556) อธิบายคำว่า “คุณธรรม” หรือ “จริยธรรม” นั้นมีการพูดถึงและนำไปใช้ในความหมายที่แยกกันไม่ออกบางครั้งก็เรียกควบกันไปเป็นคุณธรรมจริยธรรม ปัจจุบันสังคมไทยนิยมนำมาเป็นประเด็นในการพูดคุยว่าคุณธรรมและจริยธรรม แต่ในด้านการแปลความหมายนั้นแตกต่างกันเพียงรูปศัพท์เท่านั้น ซึ่งคุณธรรม (Moral/Virtue) ประกอบด้วย คุณ + ธรรมะ แปลว่า คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม ซึ่งรวมสรุปว่าเป็น สภาพคุณงามความดีมีองค์ประกอบ 2 อย่างคือ (1) สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ (2) คุณธรรม คือจริยธรรมที่แยกเป็นรายละเอียดแต่ละประเภท หากประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจะเป็นสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจของผู้นั้น ส่วนจริยธรรม (Ethics) ประกอบด้วย จริย + ธรรมะ แปลว่า ความประพฤติที่เป็นธรรมชาติเกิดจากคุณธรรมในตัวเองก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม รวมสรุปว่าเป็น ข้อควรประพฤติปฏิบัติ (สำราญ ศรีคำมูล, 2556) ที่กล่าวตามหลักจริยศาสตร์ว่า คุณธรรม คือ อุปนิสัยอันดีงามซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิตอุปนิสัยอันนี้ได้มาจากความ พยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน

2.4 หลักความโปร่งใส (Transparency)

เจริญ เจษฎาวัลย์ (2547 : 16) กล่าวว่าความโปร่งใสเกี่ยวกับความสามารถในการมองเห็นหรือ สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนเปิดเผยเข้าใจง่าย ซึ่งยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเปิดเผย การ ดำเนินงานทางการเงินโดยเห็นว่าความโปร่งใสเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ด้านภารกิจทำให้บริหารสาธารณะที่ต้องมีการเปิดเผยการดำเนินงานและรายงานทางการเงินของ กิจการอย่างถูกต้อง ครบถ้วน เพียงพอ มีความชัดเจนและเรียบง่าย ในขณะที่ ถวิลวดี บุรีกุล (2547 : 98) ได้แยกพิจารณา “ความโปร่งใส” ออกเป็น 2 นัย คือ พิจารณาจากความหมาย ตามนัยของศัพท์ความโปร่งใส หมายถึง คุณสมบัติที่แสงผ่านได้มองเห็นทะลุได้ง่าย รวมทั้งจับได้ง่าย เปิดเผย ตรงไปตรงมา และเข้าใจง่าย

2.5 หลักความมีส่วนร่วม (Participation)

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล (2548 : 18-19) อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วม ในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะ และมี ส่วนในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ นอกจากนี้จะช่วยให้การตัดสินใจของผู้เสนอโครงการหรือรัฐบาลมี ความรอบคอบที่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเอง อีกทั้งยังสร้างความน่าเชื่อถือเกิด ความโปร่งใสในการบริหารของรัฐอีกด้วย (Transparency) จะทำให้มองเห็นถึงปัญหาและสอดคล้อง ปัญหาสนองความต้องการของประชาชนได้ดี (Responsiveness) และมีความเอาใจใส่รับผิดชอบ หน้าที่สามารถตอบหรือชี้แจงในเรื่องต่างๆ กับประชาชนได้ (Accountability) จะเป็นการ เสริมสร้างให้ประชาธิปไตยให้มั่นคงและสมบูรณ์ได้มากยิ่งขึ้นไปอีก นอกจากนี้ แก้วสรร อติโพธิ์ (2540 : 16) ยังได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของ ประชาชนว่าจะต้องมีกระบวนการที่ให้ประชาชนมี ส่วนร่วมในการตัดสินใจทางปกครองของรัฐ ตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่นที่สามารถยอมรับสิทธิ ตามกฎหมายในกระบวนการ ไต่สวนสาธารณะ มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และต้องมีการกระจาย อำนาจในการจัดการทรัพยากร ซึ่งเห็นตรงกันกับจันทนา สุทธิจारी (2544 : 410) ที่เห็นว่าการมี ส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองของประชาชนตามสิทธิที่ ระบบการเมืองและ กฎหมายกำหนดให้กระทำได้เป็นการกระทำที่ต้องเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจของ ประชาชน เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐทั้งในการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นอกจากนี้ สิทธิพันธ์ พุทธทუნ (2541 : 157) ได้มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน โดยเห็นว่าการมี ส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงกิจกรรมของประชาชนที่มุ่งจะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบาย ของ รัฐบาลในระดับต่างๆ ซึ่งรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไปด้วย ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การกระจายอำนาจไปสู่ ประชาชน โดยการให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ

ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ รวมทั้งได้ร่วมดำเนินการในกิจกรรมนั้นๆ ให้บรรลุเป้าหมายด้วยความเต็มใจด้วย

2.6 หลักความรับผิดชอบ (Accountability)

สำนักนายกรัฐมนตรี (2542 : 1) กล่าวว่า เป็นการตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึก ในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

ชนะศักดิ์ ยูวบูรณ์ (2543 : 3) กล่าวว่า การตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบ การใส่ใจปัญหา และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา เคารพในความคิดเห็น และกล้าที่จะยอมรับผล

สุดจิต นิमितกุล (2543 : 13) กล่าวว่า เจ้าหน้าที่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติงาน จะเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการประเมินความสำเร็จของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่

สุทธศรี วงษ์สมาน (2544 : 33) กล่าวว่า การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างโดยพยายามหาทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันได้ กล้ารับผลการกระทำของตน

2.7 หลักความคุ้มค่า (Value for Money)

ปิติเทพ อยู่ยืนยง (2546 : 35) กล่าวว่า ต้องถือประโยชน์สูงสุดแห่งองค์กรเป็นที่ตั้งในการบริหาร และขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

ธนนชัย รัตน์ไตรแก้ว (2549 : 84) กล่าวว่า การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยธรรมาภิบาลให้บุคลากรมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า มีการทำงานที่รวดเร็ว มีคุณภาพ มีการรายงานผลการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระบบ รวมถึงการรักษาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้มีความสมบูรณ์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2553 : 32) กล่าวว่า การได้ผลผลิตคุ้มค่าแก่การลงทุน คือผู้เรียนสามารถสำเร็จการศึกษาตามกำหนดของหลักสูตร ไม่ลาออกกลางคันเรียนเกินเวลาและซ้ำกว่ากำหนด

3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

3.1 ความเป็นมาและความสำคัญของวัด

“วัด” ในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรกในแดนดินอันเป็นถิ่นกำเนิดของพระพุทธศาสนา คือชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียในปัจจุบัน ก่อนที่จะเกิดขึ้นในประเทศไทยหรือประเทศอื่น และเป็นที่ยอมรับนับถือของพระพุทธศาสนาที่เชื่อ ดังนั้น เพราะเกิดจากการสันนิษฐานจากประเพณีอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ในประเทศอินเดียตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาลมีประเพณีอย่างหนึ่งคือ เมื่อบุคคลผู้เป็นที่รักและเคารพนับถือตายลงพวกบรรดาญาติจะนำอัฐิหรือกระดูกที่เผาแล้วไปฝังไว้ในเนินดิน ประเพณีนี้ได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงสมัยพุทธกาล (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2539 : 5)

ดังนั้น ในอินเดียสมัยก่อนพุทธกาลและสมัยพุทธกาลมีการสร้างสถูปเจดีย์สำหรับบรรจุอัฐิหรือกระดูกของ คนตายผู้เป็นที่เคารพรักจนกลายเป็นประเพณีแล้วค่อยๆ พัฒนารูปแบบมาเป็นสถูป เจดีย์ และมีการตกแต่งพุทธศิลป์รอบๆ บริเวณนั้นและอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถูปเจดีย์ที่เชื่อมโยงไปสู่ความเชื่อ และอุดมคติตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน จึงได้เกิดพัฒนาการ และเกิดเป็นวัด ดังนั้นวัดที่เกิดขึ้นในสมัยหลังจึงมักสร้างขึ้นในบริเวณมหาพุทธเจดีย์สถาน เช่น ที่บริเวณพระธรรมิกเจดีย์ ณ ตำบลมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงปฐมเทศนาและการสร้างวัดในอดีตนั้นคงจะสร้างสถูป เจดีย์ วิหาร และโบสถ์ขึ้นเป็นประธานของวัดซึ่ง ถือเป็นเขตพุทธาวาสก่อนแล้วจึงสร้างกุฏิสงฆ์และอาคารอื่นๆ ขึ้นในเขตสังฆาวาสภายหลัง (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2539 : 15)

ภายหลังเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลก ในช่วงปฐมโพธิกาลหลังการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าในระยะเริ่มแรกนั้น พระสงฆ์ยังมีจำนวนไม่มาก และยังไม่มีการอยู่อาศัยประจำพระสงฆ์สาวกได้จาริกไปยังแคว้นต่างๆ เพื่อประกาศหลักธรรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ยังไม่มีการสร้างวัด และที่พักอาศัยอยู่ประจำในที่แห่งเดียวเป็นเวลานานๆ พระพุทธองค์ยังไม่ได้อนุญาตการสร้างวัด และยังมีได้ทรงบัญญัติการอยู่จำพรรษาแก่พระภิกษุสงฆ์ ส่วนมูลเหตุแห่งการสร้างวัดขึ้นเป็นครั้งแรกในพระพุทธศาสนานั้น ก็เนื่องมาจากการที่พระเจ้าพิมพิสาร ได้รับฟังพระธรรมเทศนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว และได้ดวงตาเห็นธรรม คือบรรลุโสดาบันบังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ได้ประกาศพระองค์เป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ และต่อมาจึงได้ดำรงหาสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์สาวกพักอาศัย ซึ่งสถานที่นั้นได้แก่ สวนเวฬุวัน ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายให้เป็นวัดสำหรับพักอาศัยแก่พระพุทธเจ้า และพระภิกษุสงฆ์สาวกซึ่งถือได้ว่าวัดนั้นเป็นแห่งแรกในทางพระพุทธศาสนาด้วย (พระมหาททองชัย บุรณพิสุทธิ์, 2545 : 25) หลังจากนั้น พระพุทธองค์ก็ทรง อนุญาตการอยู่ใน

อารามหรือวัดแก่พระภิกษุสงฆ์สาวก อุบาสก อุบาสิกา อื่นๆ ในที่ต่างๆ ตามที่ พุทธบริษัทผู้มี ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาถวาย เช่น วัดเขตวัดมหาวิหาร วัดบุพพาราม เป็นต้น

สำหรับการเกิดขึ้นของวัดในประเทศไทยนั้น สันนิษฐานได้จากการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ 218 ปี ในสมัยนั้นพระเจ้าอโศกมหาราชมี อำนาจยิ่งใหญ่ในชมพูทวีปพระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นผู้อุปถัมภ์ในการทำสังคายนา ครั้งนั้น เพื่อชำระเสี้ยนหนามคือการปลอมบวชของพวกเดียรถีย์ และภายหลังจากการทำสังคายนา ครั้งนั้นเรียบร้อย พระเจ้าอโศกมหาราชจึงได้ทรงส่งพระสงฆ์องค์อรหันต์เป็นสมณทูตไป ประกาศ พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและนอกประเทศรวม 9 สายคือ

1) พระมหาเทวเถระ ไปยังมทิสกมณฑล ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของแม่น้ำโคธาวารี อยู่ทางภาคใต้ของประเทศอินเดีย อันได้แก่แคว้นไมซอร์ในปัจจุบัน

2) พระรักชิตเถระ ไปยังวาสิประเทศ ซึ่งอยู่ในเขตกนรา แคว้นบอมเบย์ในปัจจุบัน

3) พระมหาธัมมรักชิตเถระ ไปยังมหารัฐประเทศ อันได้แก่ อันธรประเทศในปัจจุบัน

4) พระมัชฌันติกเถระ ไปยังแคว้นกษมีระ และคันทาระ อันได้แก่แคว้นแคชเมียร์ ประเทศอัฟกานิสถานในปัจจุบัน

5) พระมัชฌิมเถระ ไปยังหิมวันตประเทศ อันได้แก่ประเทศเนปาล ในปัจจุบัน

6) พระมหารักชิตเถระ ไปยังโยนกประเทศ อันได้แก่แคว้นแดนออกเตรียโนเปอร์เซีย ปัจจุบัน

7) พระธัมมรักชิตเถระ ไปยังอปรินตชนบท ซึ่งอยู่ริมฝั่งชายทะเลทางทิศเหนือของ บอมเบย์

8) พระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ มายังสุวรรณภูมิอันได้แก่ประเทศพม่าและ ประเทศไทยในปัจจุบัน

9) พระมหินทเถระกับพระนางสังฆมิตตาเถรี ไปประเทศลังกา

การสังคายนาครั้งที่ 3 นี้เอง ได้ส่งผลให้พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปยังนานา ประเทศ อันรวมถึงประเทศไทยด้วย (พิฑูร มลิวลีย์ และไสว มาลาทอง, 2533 : 122-123) เมื่อ พุทธศาสนา แพร่หลายมาสู่ประเทศไทย คนไทยส่วนใหญ่ได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ สมัยครั้งนั้น และได้ร่วมกันสร้างวัดไว้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของสถานบันศาสนา สำหรับเป็นที่พำนักของ พระภิกษุสามเณรแล้ว ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจ ศูนย์กลางของชุมชนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

3.2 ประเภทของวัด

Digi Lanna Temple Admin (2553) ระบุว่าตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในประเทศไทย พุทธศักราช 2505 กำหนดไว้ว่า วัดมี 2 ชนิด คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์

วิสุงคามสีมา หมายถึง เขตพื้นที่ที่พระภิกษุสงฆ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพื่อใช้จัดตั้งวัดขึ้น แต่ในทางปฏิบัติเป็นการขอพระบรมราชานุญาตเฉพาะแต่บริเวณที่ตั้งพระอุโบสถเท่านั้น

สำนักสงฆ์ หมายถึง สถานที่พำนักอาศัยของหมู่พระภิกษุสงฆ์ ไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาตใช้พื้นที่ดินแห่งนั้นเพื่อจัดตั้งเป็นวัดขึ้น ดังนั้นสำนักสงฆ์จึงไม่มีโรงพระอุโบสถเพื่อใช้เป็นที่ทำสังฆกรรม ที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องและมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย วัดประเภทนี้ยังแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) วัดหลวงหรือพระอารามหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง หรือวัดที่รัฐบาลหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้นแล้วทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์

2) วัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธา พระอารามหลวงแบ่งออกได้เป็น 3 ชั้น คือ

(1) พระอารามหลวงชั้นเอก หมายถึง วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ เป็นวัดที่บรรจุพระบรมอัฐิหรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นไป

(2) พระอารามหลวงชั้นโท หมายถึง วัดที่มีเกียรติ มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะสามัญขึ้นไป

(3) พระอารามหลวงชั้นตรี หมายถึง วัดที่มีเกียรติหรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป

พระอารามหลวงนั้นยังแบ่งตามฐานันดรศักดิ์ออกได้เป็น 4 ชนิด คือ

1) ชนิดราชวรมหาวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ โดยที่สิ่งปลูกสร้างนั้นมีขนาดใหญ่โตสมพระเกียรติ

2) ชนิดวรมหาวิหาร ลักษณะเดียวกับชนิดราชวรมหาวิหาร แต่มีความสำคัญน้อยกว่า

3) ชนิดราชวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์

4) ชนิดวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์แล้วพระราชทานเป็นเกียรติแก่ผู้อื่น

พระอารามหลวงแต่ละชั้นมิได้หมายถึงว่าจะมีชนิดของพระอารามครบทั้ง 4 ประเภท ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความสำคัญของสถานที่ขนาดและผู้สร้าง ซึ่งจะเป็นสิ่งกำหนดชนิดของพระอารามดังกล่าว ในปัจจุบันได้มีการจัดแบ่งชนิดของพระอารามตามระดับชั้นดังนี้

- 1) พระอารามหลวงชั้นเอก แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ
  - (1) ราชวรมหาวิหาร
  - (2) ราชวรวิหาร
  - (3) วรมหาวิหาร
- 2) พระอารามหลวงชั้นโท แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ
  - (1) ราชวรมหาวิหาร
  - (2) ราชวรวิหาร
  - (3) วรมหาวิหาร
  - (4) วรวิหาร
- 3) พระอารามหลวงชั้นตรี แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ
  - (1) ราชวรวิหาร
  - (2) วรวิหาร
  - (3) สามัญไม่มีสร้อยต่อท้ายชื่อ

3.3 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด

การสร้างวัดมีมาแต่โบราณกาล เมื่อประชาชนมีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด ก็มักจะสร้างวัดขึ้นแล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปพำนัก เพื่อบำเพ็ญบุญกุศล ประกอบศาสนกิจตามประเพณีที่สืบทอดกันมา ในอดีตวัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ใช้เป็นสถานศึกษาอบรมให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพ ตำราแพทย์แผนไทย และศิลปกรรมแขนงต่างๆ เป็นสถานที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นศูนย์กลางการบริหารและการปกครอง รวมทั้งเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ดังนั้น วัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา จึงถือได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยทั้งอดีตและปัจจุบัน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554 : 3)

อนึ่ง วัดนั้นจัดได้ว่า เป็นหน่วยงานปกครอง และหน่วยดำเนินกิจการของคณะสงฆ์ และ กิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนา หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับการวัด ทรงตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม อันเป็นสถาบันสูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมายตามความในมาตรา 31 และมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2535) วัดวาอารามจึงได้รับการคุ้มครอง จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง และ

พาณิชย์และกฎหมายอื่นๆ วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ที่จะพึงมีได้เฉพาะบุคคลธรรมดา แต่เพราะวัดมิใช่บุคคลโดยตรง แสดงเจตนาในการใช้สิทธิและหน้าที่เองมิได้ จึงจำเป็นต้องมีผู้แทนกฎหมาย คณะสงฆ์จึงบัญญัติไว้ในมาตรา 31 วรรคสามว่า “ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงเป็นผู้ปกครองวัดตามมาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา 31 วรรค 3 ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 4 ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง แม้ตำแหน่งรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสก็ต้องถือว่ามี ความสำคัญไม่น้อย เมื่อมีความสำคัญเช่นนี้ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จึงควรได้ศึกษาหน้าที่ และอำนาจเจ้าอาวาสให้ชัดเจนตามลำดับ คือ หน้าที่เจ้าอาวาส 1 อำนาจ เจ้าอาวาส 1 หน้าที่และอำนาจอื่น 1 (กรมการศาสนา, 2543 : 76-77)

เมื่อวัดจัดได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยดังนี้ จำเป็นที่วัดจะต้องมีการบริหารจัดการ ให้ดีควบคู่ไปกับการปกครองวัด ซึ่งถ้าวัดไหนมีการบริหารจัดการที่ดี ก็จะทำให้วัดมีความ เจริญรุ่งเรือง สวยงามน่าเลื่อมใสแก่ประชาชนผู้พบเห็น ดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการวัดมีความ ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของนักวิชาการทั้งหลาย เช่น พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี) (2543 : 34) ได้กล่าวว่าการบริหารวัด ว่าหมายถึง การ ดำเนินการบริหารและการปกครองภิกษุสงฆ์สามเณร และศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนา วัดที่เอื้อต่อการเผยแผ่พุทธศาสนาธรรมแก่ชุมชน ส่วน พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) 2541 : 102) ก็ได้กล่าวไว้ว่าเป็นการจัดการ งาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินการภายในวัด เป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยบุคคลเป็นผู้สร้างงาน ทำงาน และแก้ไข นอกจากนี้ น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร (2539 : 167) ยังกล่าวไว้ว่าการบริหารวัด ว่าหมายถึง การใช้ศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การ บริหารบุคคล การ อำนาจการ การประสานงาน การประเมินผลงาน เพื่อให้ได้ผลเต็มที่และการใช้ ศิลป์ซึ่ง ประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษย์สัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมืออันจะทำให้การ ดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์ และบุญช่วย จันทร์เหาะ (2544 : 90) ยังกล่าวการบริหารวัด ว่าหมายถึง การทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยการให้เจ้าอาวาสหรือคณะผู้บริหาร ตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปร่วมกันใช้ทรัพยากรการบริหารอย่าง ผสมผสานให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน และสอดคล้องกับประเวศ วะสี (2539 : 125) ที่กล่าวว่า การบริหารวัดว่า คือการบริหารจัดการ ทรัพยากรของวัดทั้งหมดที่เป็นรูปธรรม นามธรรม สังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ วัดทั้งหมด เป็นทรัพยากรอันอย่างยิ่งของสังคม มีทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้าง ศาสนสถาน บุคลากร เงิน ศรัทธา

3.4 รูปแบบการบริหารวัด

วัดแต่ละวัดมีการบริหารจัดการการปกครองตามแบบฉบับทุกวัด คือจัดการบริหารตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งมหาเถรสมาคมได้อาศัยอำนาจดังกล่าวออกกฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความเรียบร้อยดียิ่งขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ในกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 24 พ.ศ. 2541 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด 1 ข้อ 4 ได้ให้ความหมายของพระสังฆาธิการไว้ว่า

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ กำหนดการปกครอง ตามลำดับขั้นตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส รองเจ้า อาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการที่มีหน้าที่อันสำคัญในการสอดส่องดูแล ตลอดจนแนะนำพร่ำสอนพระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัด และฆราวาสหรือลูกศิษย์ผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ให้มีความสมัครสมานปรองดองกัน ให้ร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรม และโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองถาวร มั่นคง เป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษาอบรมศีลธรรมจริยธรรม และวิปัสสนากรรมฐาน แก่ชุมชน และประชาชนทั้งใกล้และไกล ให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชน ได้อย่างแท้จริง เจ้าอาวาสต้องมีทั้งศาสตร์ และศิลป์ในการบริหารและจัดการวัด นอกจากจะมีทั้งศาสตร์ และศิลป์แล้ว ในการบริหาร และการจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผนการจัดการองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ เพื่อให้การบริหารและการจัดการของวัดดำเนินการไปในเชิงรุก และได้ผลเต็มที่มีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการของวัดนั้น มีรูปแบบที่เหมาะสม คล่องตัวในการบริหารทันกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีส่วนสำคัญอยู่ 3 ประการด้วยกัน ได้แก่

- 1) วัตถุประสงค์การบริหารจัดการวัด
- 2) โครงสร้างการบริหารจัดการวัด
- 3) ภารกิจการบริหารจัดการวัด

3.5 โครงสร้างการบริหารวัด

วัดนั้นมีฐานะเป็นนิติบุคคลคือบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา 31 และ มาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองดูแลวัด เจ้าอาวาสมี อำนาจในการแต่งตั้ง รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และมีหน้าที่ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณร ภายในวัด ในส่วนของฆราวาสนั้น จะมีบุคคลทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการ กิจการของวัด ได้แก่ คณะกรรมการวัด ไวยาวัจกร และศิษย์วัด

การแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสนั้น (กรมการศาสนา, 2540 ข : 373-374) เจ้าอาวาสนั้นพิจารณาคัดเลือกพระผู้มีคุณสมบัติตาม ข้อ 6 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติแล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

ไวยาวัจกร หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิมิตยภัต และจะมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา จัดการทรัพย์สินของวัดได้ตามที่เจ้าอาวาสได้มอบหมายเป็นหนังสือ โดยการแต่งตั้งไวยาวัจกร เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสปรึกษาสงฆ์ในวัด พิจารณาคัดเลือกคฤหัสถ์ผู้มีคุณสมบัติตามความในข้อ 6 ให้เจ้าอาวาสแต่งตั้งคฤหัสถ์ผู้นั้น เป็นไวยาวัจกร โดยอนุมัติของเจ้าคณะอำเภอ โดยอาศัยกฎหมายตราสามดวงว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกรแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ส่วนคณะกรรมการวัดนั้น ได้รับการเชิญจากเจ้าอาวาสให้เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการวัด เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วย เจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณร คณะกรรมการไวยาวัจกรและศิษย์วัดจะร่วมกันในการบริหารจัดการ ภารกิจของวัดซึ่งมีอยู่ 6 ด้าน ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์และนโยบาย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล มีดังนี้

พระมหาสันต์ ยังพิมาย (2551) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กลุ่ม 4 โดยมียัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กลุ่ม 4 กลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กลุ่ม 4 ปี พ.ศ. 2549 จำนวน 183 รูป ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 46 ข้อ มี 2 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล 6 ด้าน ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า และในตอนท้ายของแต่ละด้าน ทำเป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัย พบว่า (1) เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กลุ่ม 4 มีการบริหารวัด ตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม และหลักความโปร่งใส ตามลำดับ อยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน ได้แก่ หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ตามลำดับ และพบว่า หลักนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม และหลัก ความรับผิดชอบ ตามลำดับ โดยหลักความคุ้มค่ามีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และ (2) เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กลุ่ม 4 ที่มีประสบการณ์ ต่างกันและปกครองวัดขนาดต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้าน มีการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลไม่แตกต่างกัน เมื่อกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

พระมหาบัณฑิต นิสากัย (2550) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการวัด : กรณีศึกษา วัดมหาวนาราม พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ยัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ (1) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล (2) ศึกษาความคิดเห็น ของการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ (3) การศึกษาแนวทางการ ปรับปรุงการบริหารจัดการวัด เพื่อให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล กลุ่มตัวอย่างได้มาจากประชาชนที่เข้ามาทำบุญ ถวายสักการะขอพรภายในวัดมหาวนาราม พระอารามหลวง ถนนหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ประมาณ 200 คน/

วัน และพระนิสิตจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี จำนวน 120 รูป รวม 320 คน/รูป เป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ สำหรับประชาชน ที่เข้ามาทำบุญ และสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงจากพระนิสิต สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย (1) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม (2) ความคิดเห็น เกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการวัด 6 ประการ และ (3) การแสดงความคิดเห็นของ ชุมชนกับการนำเอาหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการวัด วัดมหาวนาราม พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 86 สถิติที่ใช้ ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ผลการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการวัด ในด้านต่างๆ พบว่า (1) ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักนิติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า พระสงฆ์มีความสามารถในการชวนขยายแผ่ศึกษาพระธรรมวินัยตามหลักอรรถประโยชน์ของบรรพชิตในทางพระพุทธศาสนา และวัดจัดให้มีการอบรมศีลธรรมพระวินัยบัญญัติแก่พระภิกษุสามเณรอยู่ในระดับมาก และนอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ พระสงฆ์ปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างทางด้านศีลธรรมซึ่งแนะนำความถูกต้องของพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุผู้บวชใหม่ให้เกิดความเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสำรวมด้านกาย วาจาและใจ (2) ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักคุณธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดย กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า วัดได้จัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ เป็นประจำ ซึ่งพระสงฆ์มีความสามารถในการใช้สื่อและเทคโนโลยี เพื่อประกอบการบรรยายธรรม มีการจัดอบรมพระนักเทศน์และพุทธวิธีประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนให้มีทักษะ การบรรยายหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยมีครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนออกเผยแพร่ หลักธรรมคำสอนประจำสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างใน ระดับปานกลาง พบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมเต็มที่ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน และ แนะนำเกี่ยวกับหลักสูตรทางศาสนาให้แก่เด็กนักเรียน หมั่นเพียรศึกษาหลักธรรมแสวงหาความรู้ ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองเสมอและกำกับดูแลการบริหารจัดการศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ด้วย (3) ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักความโปร่งใสในการทำงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า มีการบริหารจัดการด้วยความโปร่ง ใสสามารถตรวจสอบได้ และมีการมอบหมายงานเกี่ยวกับการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก นอกจากนั้นอยู่ใน ระดับปานกลาง พบว่า วัดได้แต่งตั้งคณะกรรมการวัดทั้งที่เป็นพระภิกษุและคฤหัสถ์เพื่อการตรวจสอบ หากมีเรื่องราวที่ก่อให้เกิดความเสียหาย คณะทำงานมีการดำเนินการตามกฎหมายขั้นเด็ดขาด โดยเฉพาะการแจ้งงบประมาณรายรับ-รายจ่ายประจำปี ให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดได้รับทราบและมีความรับผิดชอบหากละเลยหรือการดำเนินงานมีความผิดพลาด (4) ในด้านความ

คิดเห็นเกี่ยวกับหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด โดย ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า วัดจัดให้มีการอบรม และปฏิบัติธรรม ให้แก่เยาวชนทั่วไป มีการบริหารจัดการวัด แบบมีส่วนร่วมระหว่างวัด บ้าน โรงเรียน มีการจัดการ อบรมผู้ปฏิบัติงานแทน ซึ่งมีเครือข่ายเชื่อมสัมพันธ์ทางด้านข้อมูลข่าวสาร อันจะก่อให้เกิดความ สะดวกรวดเร็ว และกลุ่มตัวอย่างยังชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมเต็มที่ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน แนะนำเกี่ยวกับหลักสูตรในทางพระพุทธศาสนาในแต่ละช่วงอายุของเด็กนักเรียน และการทำงานเป็นแบบมีส่วนร่วมสามัคคี (5) ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักความรับผิดชอบต่อ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเห็นว่า พระสงฆ์ได้รับฟังเหตุผลและให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษา ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ แก่ประชาชน และจัดตั้งศูนย์ที่ปรึกษาแก้ไขปัญหาสังคมและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการบริหารจัดการหรือกิจกรรมต่างๆ และ (6) ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักความคุ้มค่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเห็นว่า วัดได้จัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิล และพัฒนาให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก นอกจากนั้นอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า วัดจัดตั้ง กองทุนหรือมูลนิธิเพื่อส่งเสริมให้การช่วยเหลือทางด้านสังคมสงเคราะห์ ได้คำนึงถึงความคุ้มค่า กังวลประมาณที่ใช้จ่ายแต่ละครั้งอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล และ ส่งเสริมสนับสนุนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีตามรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง

พระมหาพุทธวิวงศ์ นภฎฐณฺญ (สุวรรณรัตน์) (2551) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานของวัดตามหลักธรรมาภิบาล : ศีลภาครณีวัดชลประทานรังสฤษฏ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลจากการวิจัย พบว่า

1) หลักธรรมาภิบาลเป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่ดี อันมีแนวคิดมาจากสังคมตะวันตก เป็นแนวคิดการบริหารจัดการองค์การอันก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เพราะเป็นหลักของการบริหารจัดการที่ใช้ระบบคุณธรรมนำหน้า หลักธรรมาภิบาลนี้เมื่อได้ศึกษาเทียบเคียงตามหลักพระพุทธศาสนาจะเห็นว่าตรงกับหลักทศพิธราชธรรม ที่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนให้ผู้ปกครองบ้านเมืองได้ใช้ในการจัดการปกครอง ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นหลักธรรมาภิบาลในเชิงพุทธ

2) คณะสงฆ์ไทยได้บริหารองค์การคณะสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ทั้ง 6 ประการ อันได้แก่ (1) หลักนิติธรรม คณะสงฆ์ได้ยึดหลักพระธรรมวินัย และ พ.ร.บ. คณะสงฆ์เป็นหลักในการปกครองคณะสงฆ์ (2) หลักคุณธรรม คณะสงฆ์ได้มีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในหมู่พระภิกษุสามเณร ตลอดถึงประชาชนโดยทั่วไปในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้การสนับสนุนโรงเรียนวิถิพุทธ เป็นต้น (3) ความโปร่งใส คณะสงฆ์ได้มีกฎระเบียบที่รัดกุมเกี่ยวกับการดูแลศาสนสมบัติกลางและศาสนสมบัติของวัดตามกฎระเบียบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอย่างเคร่งครัด (4) หลักการมีส่วนร่วม คณะสงฆ์

ได้จัดรูปแบบการปกครองแบบมีส่วนร่วม เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถเข้าดำรงตำแหน่งเป็นผู้ปกครองในระดับต่างๆ (5) หลักความรับผิดชอบงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์ที่จะต้องดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรม และ (6) หลักความคุ้มค่า คณะสงฆ์ได้มีการบริหารทุกองค์การให้เกิดประโยชน์อันสูงสุด เช่น สถานที่ใดที่ไม่ได้มีการใช้สอยก็แบ่งให้ประชาชนเช่าเพื่ออยู่อาศัย หรือสร้างอาคารพาณิชย์ สร้างโรงเรียน สถานพยาบาล เป็นต้น

3) วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้มีการบริหารจัดการเกี่ยวกับกิจการของวัดอันมีความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการ ซึ่งในบางประเด็นก็อาจเด่นชัดเป็นรูปธรรม เช่น ในด้านหลักนิติธรรมวัดได้ปกครองคณะสงฆ์โดยยึดหลักธรรมวินัย และ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ตลอดถึงวัดได้วางกฎระเบียบของวัดทั้งในส่วนของพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด ด้านคุณธรรม วัดได้มีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่พระภิกษุสามเณร ตลอดถึงประชาชนโดยทั่วไป เช่น การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การปาฐกถาธรรมวันอาทิตย์ การปฏิบัติธรรมสุดสัปดาห์ การอุปสมบทประจำเดือน เป็นต้น หลักการมีส่วนร่วม วัดได้จัดรูปแบบการปกครองภายในแบบกระจายอำนาจหน้าที่ไปยังพระภิกษุรูปอื่นๆ อันไปตามภารกิจของคณะสงฆ์ ทั้ง 6 ประการ กับอีก 5 สายงาน เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถได้เข้ามามี บทบาท มีส่วนร่วมในการบริหารงานคณะสงฆ์ของวัด ความคุ้มค่า วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้มีการปฏิรูปการจัดพิธีกรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยเน้นหลักในการจัดที่ว่าเป็นระเบียบ เรียบ ง่าย ประหยัด ได้ประโยชน์ และส่งเสริมสติปัญญา

อารยา กอบความดี (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบและกลไกการบริหารวัดแต่ละแห่งสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารวัดได้อย่างเหมาะสมโดยใช้ หลักธรรมวินัยนำหน้า ใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบ หากมีปัญหากิจการ จัดการ ทางสังคม เศรษฐกิจ ก็ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อการป้องกัน และแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างกลมกลืน ผลการวิจัยการบริหารวัดสามพรานตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า ทุกมิติของการบริหารกิจการของวัดสามพรานสามารถกำหนดเทคนิค สำคัญของการใช้หลักธรรมาภิบาลแต่ละ หัวข้อได้อย่างชัดเจน ส่วนแนวทางวิธีการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารวัด โดยทั่วไปนั้น การวิจัยพบว่า ครมมีขั้นตอนดำเนิน 4 ขั้นตอน คือ (1) การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมพื้นฐานของวัด ด้านชุมชนด้านสังคม ด้านบุคคล ด้านวัฒนธรรม และการจัดการของวัด (2) การวิเคราะห์รูปแบบการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล (3) ออกแบบการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล และ (4) การดำเนินการตามที่กำหนดไว้ให้ครบทุกด้าน และดำเนินการทุกขั้นตอน คือ การอบรมความรู้ด้านธรรมาภิบาล การจัดทำระบบการบริหารด้วยการจัดทำคู่มือธรรมาภิบาล มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้และการยอมรับรูปแบบการบริหารแล้วมีการติดตามประเมินผลอย่าง

ต่อเนื่องและเป็นระบบ จะทำให้วัดมีรูปแบบบริหารวัดด้วยหลักธรรมาภิบาลที่ชัดเจนเป็นระบบและเป็นรูปธรรมชัดเจน

พระอธิการผจญ อาจาโร (พนันจง) (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และบทบาท พระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ในเขตอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน โดยทำการศึกษาเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และ พระลูกวัด ในเขตอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน จำนวน 5 ตำบล 5 วัด เก็บข้อมูลโดยใช้ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ผลการศึกษาพบว่า เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และ พระลูกวัด มีสภาพปัญหาในการบริหารจัดการวัด โดยใช้หลักธรรมาภิบาล ในระดับน้อย-ปานกลาง เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ทั้งองค์การภาครัฐและภาคเอกชนได้ให้ความสำคัญ และนำแนวคิดนี้ไป ประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์การ ธรรมาภิบาลเกี่ยวข้องกับการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพสู่ ประชาชน โดยมุ่งให้เกิดความเป็นอิสระในการบริหารงานการลดการควบคุมให้ผู้บริหารสามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตาม เป้าหมายสถาบันที่ทำหน้าที่บริหารงานภาครัฐ นอกจากนี้จะต้องกำหนดบทบาทของตนอย่างชัดเจนแล้ว ควรมีความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบ ต่อแนวทางการใช้ อำนาจในการดำเนินงานวัดก็เช่นเดียวกันมีการนำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาใช้ในการบริหารงานจึงทำให้ปัญหาในการใช้หลักธรรมาภิบาลมีไม่มาก จึงมีระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลางเท่านั้น

จากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล พบว่า บทบาทของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และ พระลูกวัด ในการบริหารจัดการวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ในด้านต่างๆ ได้แก่ (1) ด้านการปกครอง (2) ศาสนศึกษา (3) การศึกษาสงเคราะห์ (4) การเผยแผ่ (5) การสาธารณูปการ (6) การสาธารณสงเคราะห์ ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาล ซึ่งได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ในพระสงฆ์ทุกระดับ ซึ่งบทบาทในการบริหารงานโดยใช้ธรรมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับวัดและชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้สึกสามัคคีและ ร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อ บรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติ ภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคตที่จะเกิดขึ้นในวัดและเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และความมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมี

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาลพบว่าการบริหารจัดการวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ยังมีระดับการใช้หลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับปานกลางหรือระดับน้อย เป็นส่วนใหญ่ เช่น งานวิจัยของพระมหาวิมลวัฒน์ ยิงพิมาย (2551) ศึกษาเรื่องการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาลของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กลุ่ม 4 พบว่า โดยรวมแล้วการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลยังอยู่ในระดับปานกลาง งานวิจัยของพระมหาบัณฑิต นิสากัย (2550) ศึกษาเรื่องหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารวัด : กรณีศึกษา วัดมหานาราม พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับมาก เพียงด้านเดียวคือ ด้านนิติธรรม ส่วนอีก 5 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง หรือผลการวิจัยของพระอธิการผจญ อจาโร (ทนันจง) (2553) ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน พบว่า สภาพปัญหาในการบริหารจัดการวัด โดยใช้หลักธรรมาภิบาล อยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะหลักธรรมาภิบาลสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับวัดที่ถือว่า เป็นองค์การรูปแบบหนึ่ง มีความชัดเจนในการบริหารจัดการเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยจึงได้นำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์
อำเภอไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ การดำเนินการวิจัยมีรายละเอียดและขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำกับข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ได้แก่ พระภิกษุสามเณรทั้งหมดภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้งหมด 86 วัด พระภิกษุ จำนวน 281 รูป สามเณร จำนวน 20 รูป รวมแล้วเป็น 301 รูป (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอไชยพิสัย, 2563)

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากร ได้แก่ พระภิกษุสามเณรภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 169 รูป วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie และ Morgan

พญัน ปณฺ ทิโต ชีเว

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย โดยมีลำดับขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1) ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องต่างๆ โดยศึกษาจากเอกสาร บทความวารสาร เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม จำนวน 30 ข้อ

2) ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งจะแบ่งกรอบแนวคิดออก 6 ประการ ได้แก่

- (1) หลักนิติธรรม จำนวน 5 ข้อ
- (2) หลักคุณธรรม จำนวน 5 ข้อ
- (3) หลักความโปร่งใส จำนวน 5 ข้อ
- (4) หลักการมีส่วนร่วม จำนวน 5 ข้อ
- (5) หลักความรับผิดชอบ จำนวน 5 ข้อ
- (6) หลักความคุ้มค่า จำนวน 5 ข้อ

ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของ (Likert) มี 5 ระดับ คือ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปัญหา และข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ เป็นคำถามแบบปลายเปิด ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการบริหารจัดการวัดด้วยหลักธรรมาภิบาล และเสนอแนะในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ได้อย่างอิสระ

3) นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัยนำเสนอต่ออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม เพื่อพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือแบบสอบถามอันประกอบด้วย

(1) ผศ.ดร.สุรพงษ์ แสงเรณู (ร.บ., ร.ม., รป.ด.) ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ
หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ

(2) ดร.เรียงดาว ทวะชาลี (ร.บ., M.B.A., รพ.ด.) ตำแหน่ง ประธานหลักสูตร
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา
เขตขอนแก่น ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

(3) ดร.ภรณ์ทิลา น้อยเจริญ (บธ.บ., รพ.ม., บธ.ม. รพ.ด.) ตำแหน่ง อาจารย์สอน
ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ผู้เชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธี

4) เป็นคำถามแบบปลายเปิด เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้วิจัยเสนอขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาลัยมหาสารคาม เพื่อขอความ
อนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 169 รูป

2) ผู้วิจัยนำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาลัยมหาสารคามไปประสานงานเจ้าคณะ
ปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครอง อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูล
ในวันประชุมสงฆ์คือวันลงอุโบสถ โดยชี้แจงรายละเอียดของแบบสอบถามให้กับพระภิกษุและ
สามเณร หลังจากนั้นแจกแบบสอบถามให้กับพระภิกษุสามเณรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม
ด้วยตัวเอง ทั้งนี้ผู้วิจัยลงไปจัดเก็บข้อมูลทั้งหมดด้วยตนเองภายหลังเสร็จสิ้นการประชุมสงฆ์

3) ผู้วิจัยสุ่มแจกแบบสอบถามให้กับพระภิกษุและสามเณร ทั้งหมด 86 วัด
พระภิกษุ จำนวน 281 รูป สามเณร จำนวน 20 รูป รวมแล้วเป็น 301 รูป ที่เดินทางมาร่วม
ในวันประชุมสงฆ์ คือวันลงอุโบสถ เพื่อให้เห็นว่าพระภิกษุและสามเณรทุกรูปมีโอกาสได้รับการ
คัดเลือกเท่าๆ กัน การเก็บข้อมูลโดยจะสุ่มแจกแบบสอบถามให้กับพระภิกษุสามเณรที่เป็นกลุ่ม
ตัวอย่าง จำนวน 169 รูป

พจนัน ปณฺ ทิโต ชีเว

4. การจัดการกระทำกับข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำคะแนนที่ได้จากแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปที่ประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ สามารถนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการประเมินผลดังนี้

1) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) อันประกอบด้วย สถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม และวุฒิการศึกษานักธรรม

2) ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์ ในการแปลความหมาย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์สถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้

1) สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยวิธีทดสอบค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ (Cronbach)

2) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive) ได้แก่ (1) ร้อยยล (Percentage) (2) ความถี่ (Frequency) (3) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ (4) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

3) สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ สถิติถดถอยพหุ เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระต่อตัวแปรตาม (Multiple Regression)

4) กำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือพระภิกษุสามเณรที่อยู่จำพรรษาในวัดเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้กำหนดสัญลักษณ์ และอักษรย่อในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

- n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
 $\bar{X}$ แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean)
 S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิการศึกษานักธรรม

ตอนที่ 2 ผลวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 6 ด้าน คือ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ ด้านหลักความคุ้มค่า

ตอนที่ 3 ผลวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม และวุฒิการศึกษานักธรรม ด้วยความถี่ และร้อยละ ปรากฏดังตาราง 1

ตาราง 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1) สถานภาพ		
(1) พระภิกษุ	157	92.9
(2) สามเณร	12	7.1
รวม	169	100.00
2) อายุ		
(1) ต่ำกว่า 20 ปี	12	7.1
(2) 21-30 ปี	23	13.6
(3) 31-40 ปี	26	15.4
(4) 41-50 ปี	46	27.2
(5) 51-60 ปี	10	5.9
(6) 61 ปีขึ้นไป	52	30.8
รวม	169	100.00
3) พรรษา		
(1) ไม่มีพรรษา	20	11.8
(2) 1-5 พรรษา	62	36.7
(3) 6-10 พรรษา	45	26.6
(4) 11-20 พรรษา	29	17.2
(5) 21-30 พรรษา	9	5.3
(6) 31 พรรษาขึ้นไป	4	2.4
รวม	169	100.00
4) วุฒิการศึกษาทางโลก		
(1) ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	102	60.2

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
(2) มัธยมศึกษา	41	24.3
(3) อนุปริญญา	15	8.9
(4) ปริญญาตรี	5	3.0
(5) ปริญญาโท	5	3.0
(6) ปริญญาเอก	1	.6
รวม	169	100.00
5) วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม		
(1) ปริญญาธรรมประโยค 1,2-3	25	14.7
(2) ปริญญาธรรมประโยค 4-6	5	3.0
(3) ปริญญาธรรมประโยค 7-9	2	1.2
(4) ยังไม่ได้ปริญญา	137	81.1
รวม	169	100.00
6) วุฒิการศึกษานักธรรม		
(1) นักธรรมชั้นตรี	29	17.1
(2) นักธรรมชั้นโท	18	10.7
(3) นักธรรมชั้นเอก	81	47.9
(4) ยังไม่ได้นักธรรม	41	24.3
รวม	169	100.00

(n = 169)

แสดงข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามแสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งสามารถนำมาอธิบายได้แต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1) **สถานภาพ** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น พระสงฆ์ จำนวน 157 รูป คิดเป็นร้อยละ 92.9 รองลงมาคือ สามเณร จำนวน 12 รูป คิดเป็นร้อยละ 7.1

2) **อายุ** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 52 รูป คิดเป็นร้อยละ 30.8 รองลงมาคืออายุตั้งแต่ 41-50 ปี จำนวน 46 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.2 รองลงมาคืออายุตั้งแต่ 31-40 ปี จำนวน 26 รูป คิดเป็นร้อยละ 15.4 รองลงมาคืออายุตั้งแต่ 21-30 ปี จำนวน 23 รูป คิดเป็นร้อยละ 13.6 รองลงมาคืออายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน

12 รูป คิดเป็นร้อยละ 7.1 และน้อยที่สุดคืออายุตั้งแต่ 51-60 ปีขึ้นไป จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.9

3) **พรรษา** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีพรรษาตั้งแต่ 1-5 พรรษา จำนวน 62 รูป คิดเป็นร้อยละ 36.7 รองลงมาคือมีพรรษาตั้งแต่ 6-10 พรรษา จำนวน 45 รูป คิดเป็นร้อยละ 26.6 รองลงมาคือมีพรรษาตั้งแต่ 11-20 พรรษา จำนวน 29 รูป คิดเป็นร้อยละ 17.2 รองลงมาคือไม่มีพรรษา จำนวน 20 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.8 รองลงมาคือมีพรรษาตั้งแต่ 21-30 พรรษา จำนวน 9 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.3 และน้อยที่สุด 31 พรรษาขึ้นไป จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.4

4) **วุฒิการศึกษาทางโลก** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา จำนวน 102 รูป คิดเป็นร้อยละ 60.2 รองลงมาคือมีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 41 รูป คิดเป็นร้อยละ 24.3 รองลงมาคือมีวุฒิการศึกษาระดับอนุปริญญา จำนวน 15 รูป คิดเป็นร้อยละ 8.9 รองลงมาคือมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.0 และน้อยที่สุดคือมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ .6

5) **วุฒิการศึกษาการศึกษาเปรียญธรรม** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน 137 รูป คิดเป็นร้อยละ 81.1 รองลงมาคือ วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมประโยค 1,2-3 จำนวน 25 รูป คิดเป็นร้อยละ 14.7 รองลงมาคือวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมประโยค 4-6 จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.0 และน้อยที่สุดคือวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมประโยค 7-9 จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ .6

6) **วุฒิการศึกษานักธรรม** พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษานักธรรมระดับ นักธรรมชั้นเอก จำนวน 81 รูป คิดเป็นร้อยละ 47.9 รองลงมาคือ ยังไม่ได้ นักธรรม จำนวน 41 รูป คิดเป็นร้อยละ 24.3 รองลงมาคือ วุฒิการศึกษานักธรรมระดับ นักธรรมชั้นตรี จำนวน 29 รูป คิดเป็นร้อยละ 17.1 และน้อยที่สุดคือมีวุฒิการศึกษานักธรรมระดับ นักธรรมชั้นโท จำนวน 18 รูป คิดเป็นร้อยละ 10.7

พูน ปรณ กิตโต ชิว

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ โดยรวม เป็นรายด้าน และรายข้อ ด้วยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลปรากฏดังตาราง 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ โดยรวม

การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1) ด้านหลักนิติธรรม	3.82	.69	มาก
2) ด้านหลักคุณธรรม	4.33	.50	มาก
3) ด้านหลักความโปร่งใส	3.43	.57	ปานกลาง
4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม	3.43	.62	ปานกลาง
5) ด้านหลักความรับผิดชอบ	3.85	.59	มาก
6) ด้านหลักความคุ้มค่า	3.90	.62	มาก
รวม	3.79	.59	มาก

(n = 169)

ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลที่อยู่ในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า มีธรรมาภิบาลในการบริหารงานอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 รองลงมาคือด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 รองลงมาคือด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 รองลงมาคือด้านหลักนิติธรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 และด้านหลักความโปร่งใสกับด้านหลักการมีส่วนร่วมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดที่เท่ากัน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43

1) หลักนิติธรรม เป็นการศึกษาในระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ต่อธรรมาภิบาลด้านหลักนิติธรรม รายละเอียดดังตาราง 3

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักนิติธรรม

การบริหารจัดการวัดด้านหลักนิติธรรม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1) กฎเกณฑ์ภายในวัดนั้นยึดหลักความถูกต้องและมีเหตุผลเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และข้อกฎหมาย	3.77	.76	มาก
2) การปกครองยึดหลักประชาธิปไตยที่ยอมรับฟังเสียงส่วนใหญ่อันประกอบไปด้วยเหตุและผลของความถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย	3.72	.88	มาก
3) วัดมีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย	3.85	.83	มาก
4) การบังคับใช้กฎระเบียบสงฆ์ภายในวัดเป็นไปอย่างยุติธรรมและเสมอภาค	3.91	.85	มาก
5) การตัดสินการกระทำความผิดของพระสงฆ์สามเณรภายในวัดเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และข้อกฎหมาย	3.91	.90	มาก
รวม	3.82	.69	มาก

(n = 169)

จากตาราง พบว่า ผลการผลการศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักนิติธรรมเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่ 4 การบังคับใช้กฎระเบียบสงฆ์ภายในวัดเป็นไปอย่างยุติธรรม และเสมอภาคและข้อที่ 5 การตัดสินการกระทำความผิดของพระสงฆ์สามเณรภายในวัดเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และข้อกฎหมาย มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด อยู่ในระดับมากเท่ากับ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 รองลงมาคือข้อที่ 3 วัดมีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 รองลงมาคือข้อที่ 1 กฎเกณฑ์ภายในวัดนั้นยึดหลักความถูกต้องและมีเหตุผลเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และข้อกฎหมาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 และข้อที่ 2 การปกครองยึดหลักประชาธิปไตยที่ยอมรับฟังเสียงส่วนใหญ่อันประกอบไปด้วยเหตุและผลของความถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย มีค่าเฉลี่ยที่ต่ำสุด อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72

2) **หลักคุณธรรม** เป็นการศึกษาระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ต่อธรรมาภิบาลด้านหลักคุณธรรม รายละเอียดดังตาราง 4

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักคุณธรรม

การบริหารจัดการวัดด้านหลักคุณธรรม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1) เจ้าอาวาสบริหารจัดการวัดโดยยึดหลักคุณธรรม และมีความเป็นธรรมแก่พระภิกษุสามเณร และขนบธรรมเนียมอันดีงามของพระสงฆ์	4.24	.67	มาก
2) มีการปฏิบัติที่ชัดเจนในการให้ความยุติธรรม และเสมอภาคต่อพระภิกษุสามเณรภายในวัด เช่น การให้ความดีความชอบ การแบ่งปันเอกลาภ การจัดสรรเสนาสนะ ฯลฯ	4.43	.69	มาก
3) วัดมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้ตั้งมั่นอยู่ในศีลอันดีงาม	4.37	.73	มาก
4) การบริหารงานของเจ้าอาวาสได้ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต	4.34	.69	มาก
5) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชนตามแบบแผนไว้เป็นประจำทุกปี	4.25	.80	มาก
รวม	4.33	.50	มาก

(n = 169)

จากตาราง พบว่า ผลการผลการศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักคุณธรรมเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่ 2 มีการปฏิบัติที่ชัดเจนในการให้ความยุติธรรม และเสมอภาคต่อพระภิกษุสามเณรภายในวัด เช่น การให้ความดี ความชอบ การแบ่งปันเอกลาภ การจัดสรรเสนาสนะ ฯลฯ มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 รองลงมาข้อที่ 3 วัดมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้ตั้งมั่นอยู่ในศีลอันดีงาม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 รองลงมาข้อที่ 4 การบริหารงานของเจ้าอาวาสได้ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 รองลงมาข้อที่ 5 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชนตามแบบแผนไว้เป็นประจำทุกปี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25

และข้อที่ 1 เจ้าอาวาสบริหารจัดการวัดโดยยึดหลักคุณธรรม และมีความเป็นธรรมแก่พระภิกษุสามเณร และขนบธรรมเนียมอันดีงามของพระสงฆ์มีค่าเฉลี่ยที่ต่ำสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24

3) **หลักความโปร่งใส** เป็นการศึกษาระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ต่อธรรมาภิบาลด้านหลักความโปร่งใส รายละเอียดดังตาราง 5

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักความโปร่งใส

การบริหารจัดการวัดด้านหลักความโปร่งใส	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1) การจัดซื้อ-จัดจ้างต่างๆ ของวัดเป็นไปด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้	3.31	.76	ปานกลาง
2) มีการชี้แจงเปิดเผยข้อมูลครบถ้วนโดยตรงไปตรงมาให้กับบุคคลหรือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของวัดได้รับทราบ	3.28	.78	ปานกลาง
3) การใช้เงินของวัดเป็นไปอย่างโปร่งใสเป็นไปตามมติของคณะสงฆ์ภายในวัด หรือได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการด้านการเงินของวัด	3.43	.90	ปานกลาง
4) การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีเงินของวัด มีพระภิกษุสามเณร ภายในวัดตลอดจนคณะกรรมการร่วมรับทราบด้วยทุกครั้ง	3.39	.88	ปานกลาง
5) การดำเนินการต่างๆ ทางวัดเป็นไปอย่างเปิดเผยสามารถชี้แจงอธิบายถึงเหตุผลได้ และสามารถตรวจสอบได้	3.72	.84	มาก
รวม	3.43	.57	ปานกลาง

(n = 169)

จากตาราง พบว่า ผลการผลการศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักความโปร่งใสเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่าการบริหารจัดการวัดอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่ 5 การดำเนินการต่างๆ ทางวัดเป็นไปอย่างเปิดเผยสามารถชี้แจงอธิบายถึงเหตุผลได้ และสามารถตรวจสอบได้ มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด อยู่ในระดับ

ปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 รองลงมาข้อที่ 3 การใช้เงินของวัดเป็นไปอย่างโปร่งใสเป็นไปตามมติของคณะสงฆ์ภายในวัด หรือได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการด้านการเงินของวัด อยู่ระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 รองลงมาข้อที่ 4 การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีเงินของวัด มีพระภิกษุสามเณร ภายในวัดตลอดจนคณะกรรมการร่วมรับทราบด้วยทุกครั้ง อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 รองลงมาข้อที่ 1 การจัดซื้อ-จัดจ้างต่างๆ ของวัดเป็นไปด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 และข้อที่ 2 มีการชี้แจงเปิดเผยข้อมูลครบถ้วนตรงไปตรงมาให้กับบุคคลหรือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของวัดได้รับทราบ มีค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.28

4) **หลักการมีส่วนร่วม** เป็นการศึกษาระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ต่อธรรมาภิบาลด้านหลักการมีส่วนร่วม รายละเอียดดังตาราง 6

ตาราง 6 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักการมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการวัดด้านหลักการมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1) มีการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการทำงานในด้านต่างๆ ของวัด	3.36	.85	ปานกลาง
2) การทำงานในวัดมีลักษณะเป็นทีม ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกในการทำงานร่วมกัน	3.37	.84	ปานกลาง
3) การบริหารงานของวัดเป็นไปแบบมีส่วนร่วม โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน	3.42	.89	ปานกลาง
4) มีการบริหารจัดการวัด แบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน	3.47	.94	ปานกลาง
5) มีการบริหารจัดการวัดแบบมีส่วนร่วม โดยแต่งตั้งคณะกรรมการให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบให้การปฏิบัติงานด้านต่างๆ ภายในวัด	3.53	.83	มาก
รวม	3.43	.62	ปานกลาง

(n = 169)

จากตาราง พบว่า ผลการผลการศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักการมีส่วนร่วมเมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่ 5 มีการบริหารจัดการวัดแบบมีส่วนร่วม โดยแต่งตั้งคณะกรรมการให้มีส่วนรับผิดชอบให้การปฏิบัติงานด้านต่างๆ ภายในวัด มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.53 รองลงมาข้อที่ 4 มีการบริหารจัดการวัด แบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียนอยู่ระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.47 รองลงมาข้อที่ 3 การบริหารงานของวัดเป็นไปแบบมีส่วนร่วม โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน อยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.42 รองลงมาข้อที่ 2 การทำงานในวัดมีลักษณะเป็นทีม ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกในการทำงานร่วมกัน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.37 และข้อที่ 1 มีการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการทำงานในด้านต่างๆ ของวัด มีค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.36

5) **หลักการความรับผิดชอบต่อสังคม** เป็นการศึกษาในระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ต่อธรรมาภิบาลด้านความรับผิดชอบต่อรายละเอียดดังตาราง 7

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักความรับผิดชอบต่อสังคม

การบริหารจัดการวัดด้านหลักความรับผิดชอบต่อสังคม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1) พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ภายในวัดปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มใจโดยไม่ได้มีการบังคับ	3.85	.79	มาก
2) มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ภายในวัดมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน เช่น มีการเรียนปรีชา มีตารางเวร การแสดงธรรม มีตารางเวรกิจวัตรของวัด ฯลฯ	3.83	.72	มาก
3) วัดให้ความสนใจ และใส่ใจต่อปัญหาต่างๆ ของพระภิกษุสามเณรในวัด	3.85	.83	มาก
4) การดำเนินการต่างๆ ของวัด ได้คำนึงถึงสภาพปัญหาของสังคม รวมถึงผลกระทบที่อาจจะมีต่อชุมชน และสิ่งแวดล้อม	3.78	.83	มาก
5) มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบต่อเจ้าอาวาสพระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ภายในวัดอย่างชัดเจน	3.95	.88	มาก
รวม	3.85	.59	มาก

(n = 169)

จากตาราง พบว่า ผลการผลการศึกษาคำความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านความรับผิดชอบเมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่ 5 มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสพระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดอย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 รองลงมาข้อที่ 1 พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มใจโดยไม่ได้มีการบังคับ กับข้อที่ 3 วัดให้ความสนใจ และใส่ใจต่อปัญหาต่างๆ ของพระภิกษุสามเณรในวัด มีค่าเฉลี่ยที่เท่ากัน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 รองลงมาข้อที่ 2 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน เช่น มีการเรียนปริยัติ มีตารางเวรการแสดงธรรม มีตารางเวรกิจวัตรของวัด ฯลฯ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 และข้อที่ 4 การดำเนินการต่างๆ ของวัด ได้คำนึงถึงสภาพปัญหาของสังคม รวมถึงผลกระทบที่อาจจะมีต่อชุมชน และสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78

6) **หลักการความคุ้มค่า** เป็นการศึกษาระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ต่อธรรมาภิบาลด้านความคุ้มค่า รายละเอียดดังตาราง 8

ตาราง 8 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักความคุ้มค่า

การบริหารจัดการวัดด้านหลักความคุ้มค่า	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1) มีการดำเนินการต่างๆ อย่างรัดกุม และควบคุมในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ภายในวัดให้ประหยัด และเกิดประโยชน์มากที่สุด	3.92	.76	มาก
2) มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เช่น การส่งเสริมให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ประชุมของชาวบ้าน จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ฯลฯ	3.78	.89	มาก
3) มีการจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เช่น การลดการใช้ไฟฟ้าภายในวัด การลดปริมาณขยะ และการนำขยะกลับมาใช้ใหม่โดยการแปรรูป	3.81	.92	มาก
4) พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนเกี่ยวกับหลักความคุ้มค่า โดยการดำรงตนอย่างพอเพียง สันโดษ และมีคุณธรรม	3.95	.84	มาก

การบริหารจัดการวัดด้านหลักความคุ้มค่า	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
5) วัดได้สร้างถาวรวัตถุขึ้น โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยอย่างคุ้มค่า	4.01	.86	มาก
รวม	3.90	.62	มาก

(n = 169)

จากตาราง พบว่า ผลการผลการศึกษาคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ด้านหลักความคุ้มค่าเมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่ 5 วัดได้สร้างถาวรวัตถุขึ้น โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยอย่างคุ้มค่ามีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 รองลงมาข้อที่ 4 พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนเกี่ยวกับหลักความคุ้มค่า โดยการดำรงตนอย่างพอเพียง สันโดษ และมีคุณธรรม อยู่ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 รองลงมาข้อที่ 1 มีการดำเนินการต่างๆ อย่างรัดกุม และควบคุมในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ภายในวัดให้ประหยัด และเกิดประโยชน์มากที่สุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 รองลงมาข้อที่ 3 มีการจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เช่น การลดการใช้ไฟฟ้าภายในวัด การลดปริมาณขยะ และการนำขยะกลับมาใช้ใหม่โดยการแปรรูป อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 และข้อที่ 2 มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เช่น การส่งเสริมให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ประชุมของชาวบ้าน จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ฯลฯ มีค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81

พหุบัณฑิต ชีวะ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬทั้ง 6 ด้าน

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของพระสงฆ์และสามเณรในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านหลักนิติธรรม (2) ด้านหลักคุณธรรม (3) ด้านหลักความโปร่งใส (4) ด้านหลักความมีส่วนร่วม (5) ด้านหลักความรับผิดชอบ (6) ด้านหลักความคุ้มค่า ดังปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตาราง 9 ข้อเสนอแนะปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1) ด้านหลักนิติธรรม (1) วัดควรออกกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นธรรมแก่พระสงฆ์สามเณรที่อาศัยอยู่ในวัด (2) ควรจะเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรได้แสดงความคิดเห็นในการออกกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์สามเณร	9
2) ด้านหลักคุณธรรม (1) เยาวชนไม่สนใจในศีลธรรม-คุณธรรมมากนัก (2) ควรมีการบังคับให้ครบตามหลัก บ้าน วัด โรงเรียน	10
3) ด้านหลักความโปร่งใส (1) ควรทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย แจ้งให้คณะสงฆ์รวมถึงญาติโยมได้ทราบ (2) ควรปรับปรุงสารสนเทศ และการกระจายข่าวสารโดยทั่วถึงต่อสาธารณะโดยเหมาะสม	8
4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม (1) ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรได้มีการแสดงความคิดเห็นได้มีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน (2) ควรเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความรู้และเพิ่มทักษะให้กับพระสงฆ์สามเณรในด้านต่างๆ	5

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
5) ด้านหลักความรับผิดชอบ (1) ควรศึกษาธรรมเนียมปฏิบัติและหน้าที่อย่างถูกต้อง (2) พระสงฆ์สามเณรควรเคร่งครัดต่อการศึกษาพระธรรมวินัยให้มากกว่านี้	4
6) ด้านหลักความคุ้มค่า (1) ควรศึกษาวางแผนและเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง (2) ควรจัดซื้อ-สร้างวัตถุมงคลที่คุ้มค่าต่อการลงทุน	7

จากตาราง พบว่า พระสงฆ์สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ มีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ มีประเด็นสำคัญโดยสรุป ดังนี้

1) ด้านหลักนิติธรรม กฎระเบียบที่ตั้งขึ้นเพื่อที่จะใช้พระสงฆ์สามเณรอยู่อาศัยร่วมกันภายในวัดนั้นจะต้องตั้งขึ้นด้วยความมีเหตุมีผล สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง โดยการตั้งกฎระเบียบนั้นต้องดูบริบทของวัดแต่ละวัดและความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ด้วย ทั้งนี้ทั้งนี้ การออกกฎระเบียบในการที่พระสงฆ์สามเณรที่อยู่อาศัยร่วมกันภายในวัดนั้นจะต้องเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรนั้นได้แสดงความคิดเห็นด้วยเพราะกฎระเบียบนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์สามเณรโดยตรง

2) ด้านหลักคุณธรรม ในยุคสมัยที่การเวลาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนั้น ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาด้วยเช่นกัน ด้วยเทคโนโลยี การสื่อสารที่ไร้ซึ่งขอบเขต เทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกไปในทุกๆ ด้าน จะทำให้กลายเป็นสังคมนิยมยึดติดเสพติดไม่ว่าจะเป็น การยึดติดกับสิ่งของ ยึดติดกับความสบาย ตลอดจนหลงยึดติดกับ รูป เสียง กลิ่น รส ประชาชนเยาวชนทุกวันนี้ห่างไกลจากวิชาศาสนา มาก จึงจำเป็นอย่างมากที่วัดศาสนาต้องเข้าไปใกล้กับเยาวชน และสร้างความน่าสนใจให้กับเยาวชนให้มีความน่าสนใจที่จะเข้ามาศึกษาหลักของพระพุทธศาสนาสืบไป

3) ด้านหลักความโปร่งใส การบริหารจัดการบัญชี รายรับ-รายจ่าย ของวัดนั้นเป็นเรื่องสำคัญมากจำเป็นต้องมีคณะกรรมการฝ่ายฆราวาสทั้งฝ่ายสงฆ์เพื่อจัดทำบัญชีของวัด และมีการติดประกาศหรือแจ้ง รายรับ-รายจ่ายให้ประชาชนได้รับทราบ

4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ควรจะเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรได้แสดงความคิดเห็นในการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีตลอดจนถึงเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างๆ เข้าไปให้ความรู้เพิ่มทักษะให้กับพระสงฆ์สามเณรในวัด เพื่อที่วัดนั้นจะได้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น เช่น ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะการกำจัดขยะ รวมถึงวิธีการดูแลร่างกายสุขอนามัยของพระภิกษุสามเณรเพื่อให้พระสงฆ์สามเณรนั้นเป็นผู้ห่างไกลจากโรคต่างๆ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ที่จำเป็นต่อยุคสมัยปัจจุบัน

5) ด้านหลักความรับผิดชอบ พระสงฆ์สามเณรบางรูปนั้นบวชมาไม่ค่อยสนใจในการศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง การที่จะเผยแผ่หลักธรรมคำตรัสสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อประโยชน์สุขโดยส่วนรวมของประชาชนรวมทั้งสัตว์โลกทั้งปวงนั้นโดยไม่ให้ธรรมของพระพุทธเจ้าคลาดเคลื่อน จำเป็นต้องปรับปรุงและเคร่งครัดต่อการศึกษาหลักพระธรรมวินัยให้รู้แจ้ง

6) ด้านหลักความคุ้มค่า การจัดซื้อ-จัดสร้าง สิ่งใดต่างๆ ภายในวัดนั้นต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือยแต่เกิดผลประโยชน์ เช่น การสร้างศาลาเอนกประสงค์ วางแผนปลูกสร้างสิ่งต่างๆ ในครั้งเดียวให้คุ้มค่าเงิน คุ้มค่าเวลา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโศกพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สรุปผล
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผล

1.1 คุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น พระสงฆ์ จำนวน 157 รูป คิดเป็นร้อยละ 92.9 รองลงมาคือ สามเณร จำนวน 12 รูป คิดเป็นร้อยละ 7.1 มีพรรษาตั้งแต่ 1-5 พรรษา จำนวน 62 รูปคิดเป็นร้อยละ 36.7 มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา จำนวน 102 รูป คิดเป็นร้อยละ 60.2 ในประเภทอื่นๆ (ยังไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม) จำนวน 137 รูป คิดเป็นร้อยละ 81.1

1.2 การศึกษาการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโศกพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 6 ด้าน

การศึกษาด้านการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอโศกพิสัยจังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 6 ด้าน โดยอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านหลักคุณธรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ด้านหลักนิติธรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 และด้านหลักความโปร่งใสกับด้านหลักการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลางเท่ากัน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43

1.3 การศึกษาการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ รายชื่อ

1) ด้านหลักนิติธรรม พบว่า พระสงฆ์สามเณรมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 1 กฎเกณฑ์ภายในวัดนั้นยึดหลักความถูกต้องและมีเหตุผลเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และข้อกฎหมาย จนถึงข้อที่ 5 การตัดสินใจการกระทำความผิดของพระสงฆ์สามเณรภายในวัด เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และข้อกฎหมาย อยู่ในระดับมากทุกข้อ

2) ด้านหลักคุณธรรม พบว่า พระสงฆ์สามเณรมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 1 เจ้าอาวาสบริหารจัดการวัดโดยยึดหลักคุณธรรม และมีความเป็นธรรมแก่พระภิกษุสามเณร และชนบทรรมเนียมอันดีงามของพระสงฆ์ จนถึงข้อที่ 5 มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชนตามแบบแผนไว้เป็นประจำทุกปี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

3) ด้านหลักความโปร่งใส พบว่า พระสงฆ์สามเณรมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 5 การดำเนินการต่างๆ ทางวัดเป็นไปอย่างเปิดเผยสามารถชี้แจงอธิบายถึงเหตุผลได้ และสามารถตรวจสอบได้ อยู่ในระดับมาก ข้อที่ 1 การจัดซื้อ-จัดจ้างต่างๆ ของวัดเป็นไปด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ จนถึงข้อที่ 4 การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีเงินของวัด มีพระภิกษุสามเณร ภายในวัดตลอดจนคณะกรรมการร่วมรับทราบด้วยทุกครั้ง อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม พบว่า พระสงฆ์สามเณรมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 5 มีการบริหารจัดการวัดแบบมีส่วนร่วม โดยแต่งตั้งคณะกรรมการให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบให้การปฏิบัติงานด้านต่างๆ ภายในวัด ข้อที่ 1 มีการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการทำงานในด้านต่างๆ ของวัด จนถึงข้อที่ 4 มีการบริหารจัดการวัดแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

5) ด้านหลักความรับผิดชอบ พบว่า พระสงฆ์สามเณรมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 1 พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มใจโดยไม่ได้มีการบังคับ จนถึงข้อที่ 5 มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสพระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดอย่างชัดเจน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

6) ด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า พระสงฆ์สามเณรมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 1 มีการดำเนินการต่างๆ อย่างรัดกุม และควบคุมในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ภายในวัดให้ประหยัด และเกิดประโยชน์มากที่สุด จนถึงข้อที่ 5 วัดได้สร้างถาวรวัตถุขึ้น โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยอย่างคุ้มค่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

2. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ พบว่า โดยรวมแล้วอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ นั้นมีการบริหารจัดการที่ดี โดยภาพรวมแล้ววัดมีการบริหารจัดการวัดเป็นไปด้วยความโปร่งใสได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ สามเณรภายในวัดตลอดจนถึงประชาชนทั่วไปได้ให้การสนับสนุนในการบริหารจัดการดี นับว่าเป็นการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพส่งผลให้การบริหารเป็นไปด้วยดี สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้จากการทำงานร่วมกันของพระสงฆ์สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ที่ร่วมกันทำวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิผลที่สูง ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของอารยา กอบความดี (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบและกลไกการบริหารวัด แต่ละแห่งสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารวัดได้อย่างเหมาะสมโดยใช้หลักธรรมวินัยนำหน้า ใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบ หากมีปัญหาการจัดการทางสังคม เศรษฐกิจ ก็ประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อการป้องกันและแก้ไข

ปัญหาได้อย่างกลมกลืน และสอดคล้องกับงานวิจัยพระมหาพุทธิวงศ์ นฤธัญญ์ (สุวรรณรัตน์) (2551) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานของวัดตามหลัก ธรรมาภิบาล : ศึกษากรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลจากการวิจัย พบว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่ดี อันมีแนวคิดมาจากสังคัมตะวันตก เป็นแนวคิดการบริหารจัดการองค์การอันก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เพราะเป็นหลักของการบริหารจัดการที่ใช้ระบบคุณธรรมนำหน้า หลักธรรมาภิบาลนี้เมื่อได้ศึกษาเทียบเคียงตามหลักพระพุทธศาสนาจะเห็นว่าตรงกับหลักทศพิธราชธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนให้ผู้ปกครองบ้านเมืองได้ใช้ในการจัดการปกครอง ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นหลักธรรมาภิบาลในเชิงพุทธ

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านแล้วปรากฏผลการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1) ด้านหลักนิติธรรม พบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเจ้าอาวาสได้ศึกษาบริบทความเป็นอยู่ของพระสงฆ์สามเณรภายในวัด วางข้อกฏระเบียบของวัดเป็นไปตามความเหมาะสมมีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัยพระสงฆ์สามเณรนำไปประพฤติปฏิบัติได้และอยู่อาศัยร่วมกันเป็นหมู่คณะได้โดยไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยพระมหาบัณฑิต นิสากัย (2550) ได้ศึกษาเรื่องหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการวัด : กรณีศึกษา วัดมหาวนาราม พระอารามหลวง อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลจากการวิจัย พบว่า ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักนิติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยพระสงฆ์มีความสามารถในการชวนชวนเฝ้าศึกษาพระธรรมวินัย เพื่อตามหลักอรรถประโยชน์ของบรรพชิตในทางพระพุทธศาสนา

2) ด้านหลักคุณธรรม พบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเจ้าอาวาสมีการบริหารจัดการวัดประกอบไปด้วยคุณธรรม มีความเอาใจใส่พระสงฆ์สามเณรภายในวัดอย่างทั่วถึง ปฏิบัติหน้าที่อย่างชัดเจนในการให้ความเสมอภาคต่อพระสงฆ์สามเณรส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์สามเณรได้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงามตลอดจนถึงประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการผจญ อาจาโร (หนันจง) (2553) ได้ศึกษาเรื่องศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูนผลจากการวิจัย พบว่า บทบาทในการบริหารงานโดยใช้ธรรมาภิบาลเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับวัดและชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติ ภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคตที่จะเกิดขึ้นในวัด และเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม

3) ด้านหลักความโปร่งใส พบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารจัดการวัดมีการบริหารจัดการอาจจะยังไม่โปร่งใสยังไม่เป็นที่ยอมรับ อาจจะมีข้อขาดตกบกพร่องในเรื่องของการแจ้งงบประมาณรายรับ-รายจ่ายประจำปีให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดและประชาชนทั่วไปได้รับทราบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเจริญ เฉษฎาวัลย์ (2547 : 16) ที่เห็นว่าความโปร่งใสเกี่ยวกับความสามารถในการมองผ่านหรือสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนเปิดเผยเข้าใจง่าย ซึ่งยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเปิดเผยการดำเนินงานทางการเงินโดยเห็นว่าความโปร่งใสเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการกิจการให้บริหารสาธารณะที่ต้องมีการเปิดเผยการดำเนินงานและรายงานทางการเงินของกิจการอย่างถูกต้อง ครบถ้วน เพียงพอมีความชัดเจนและเรียบง่าย

4) ด้านหลักความมีส่วนร่วม พบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารจัดการของวัดนั้นพระสงฆ์สามเณรตลอดจนถึงประชาชนทั่วไป ยังขาดความร่วมมือกันในการดำเนินงานต่างๆ ภายในวัด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของแสวง รัตนมงคลมาศ (2541 : 14) การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจกำหนดนโยบาย หรือดำเนินการดำเนินงานตามนโยบายในการร่วมกำหนดเป้าหมายและแผนการดำเนินการและการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมีเหตุผล 3 ประการด้วยกัน คือ

- (1) มีจุดร่วมในอุดมการณ์เดียวกัน (Common Ideology)
- (2) มีจุดร่วมในผลประโยชน์ (Common Interest)
- (3) บุคลิกภาพส่วนบุคคล (Personality)

5) ด้านหลักความรับผิดชอบ พบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระสงฆ์สามเณรภายในวัดนั้นปฏิบัติหน้าที่ของตนนั้นอย่างเต็มที่ที่มีความเอาใจใส่ต่อหน้าที่ที่ได้รับซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสุดจิต นิमितกุล (2543 : 35) ได้กล่าวว่าหลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคมการใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

6) ด้านหลักความคุ้มค่า พบว่าการบริการจัดการวัดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระสงฆ์สามเณรได้เป็นตัวอย่างให้กับประชาชน เช่น การอยู่อย่างพอเพียงสันโดษ มีคุณธรรม และการดำเนินการต่างๆ ของวัดนั้นเป็นไปอย่างรัดกุม ควบคุมการใช้ทรัพยากรต่างๆ ภายในวัดได้อย่างคุ้มค่าและประหยัดเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 (สุดจิต นิमितกุล, 2543 : 13) ได้กล่าวว่าหมายถึงการบริหาร

จัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยทรงขอให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกและรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน และสอดคล้องกับแนวคิดของสมบูรณ ศิริประชัย (2552) ได้อธิบาย แนวคิดความคุ้มค่า ไว้ในหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) คือกลไกที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดกระบวนการทำงาน การจัดองค์กร การจัดสรรบุคลากร และมีการใช้ทรัพยากรสาธารณะต่างๆ อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม มีการดำเนินการและการให้บริการสาธารณะที่ให้ผลลัพธ์เป็นที่น่าพอใจและกระตุ้นการพัฒนาของสังคมทุกด้าน การเมือง สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

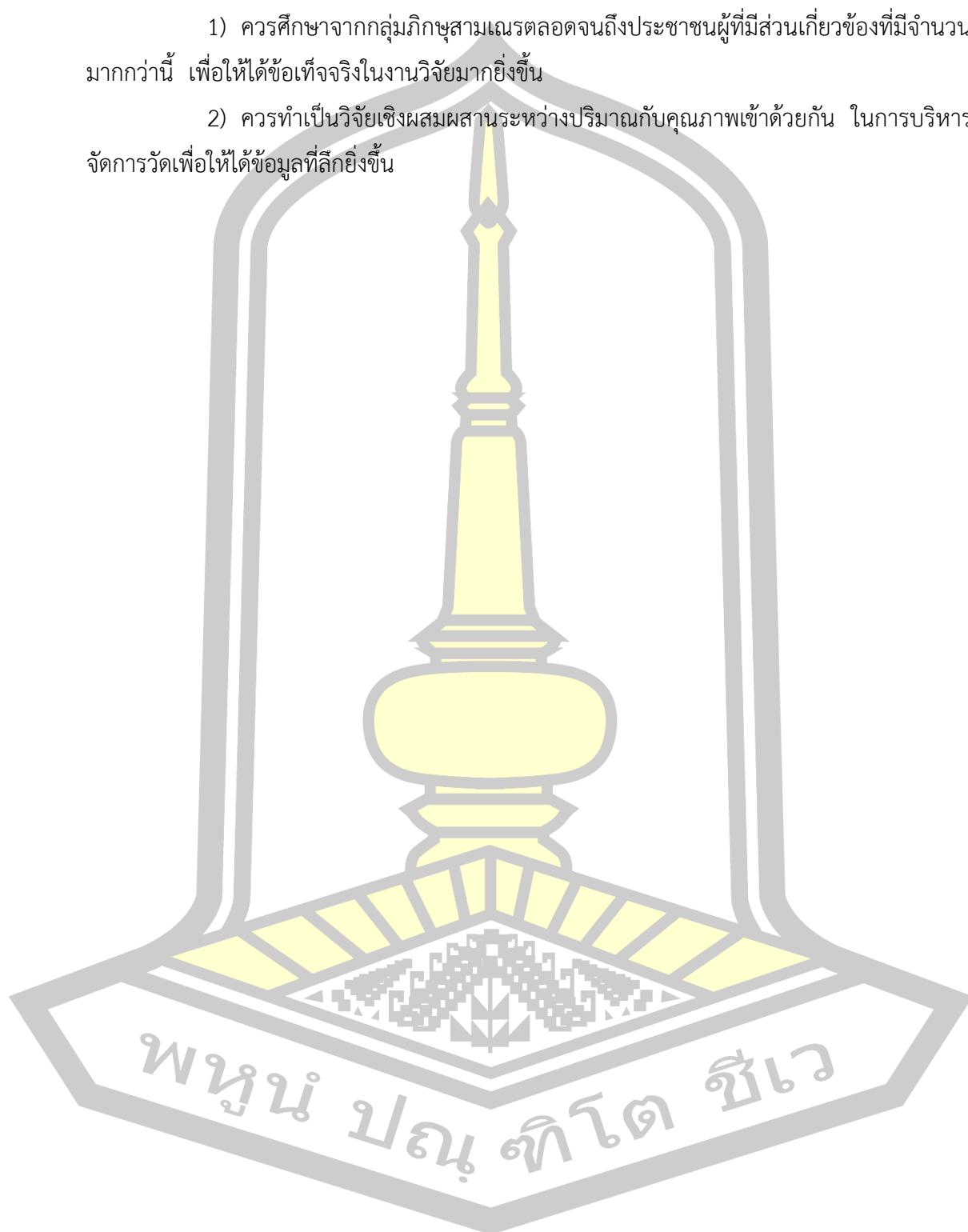
3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

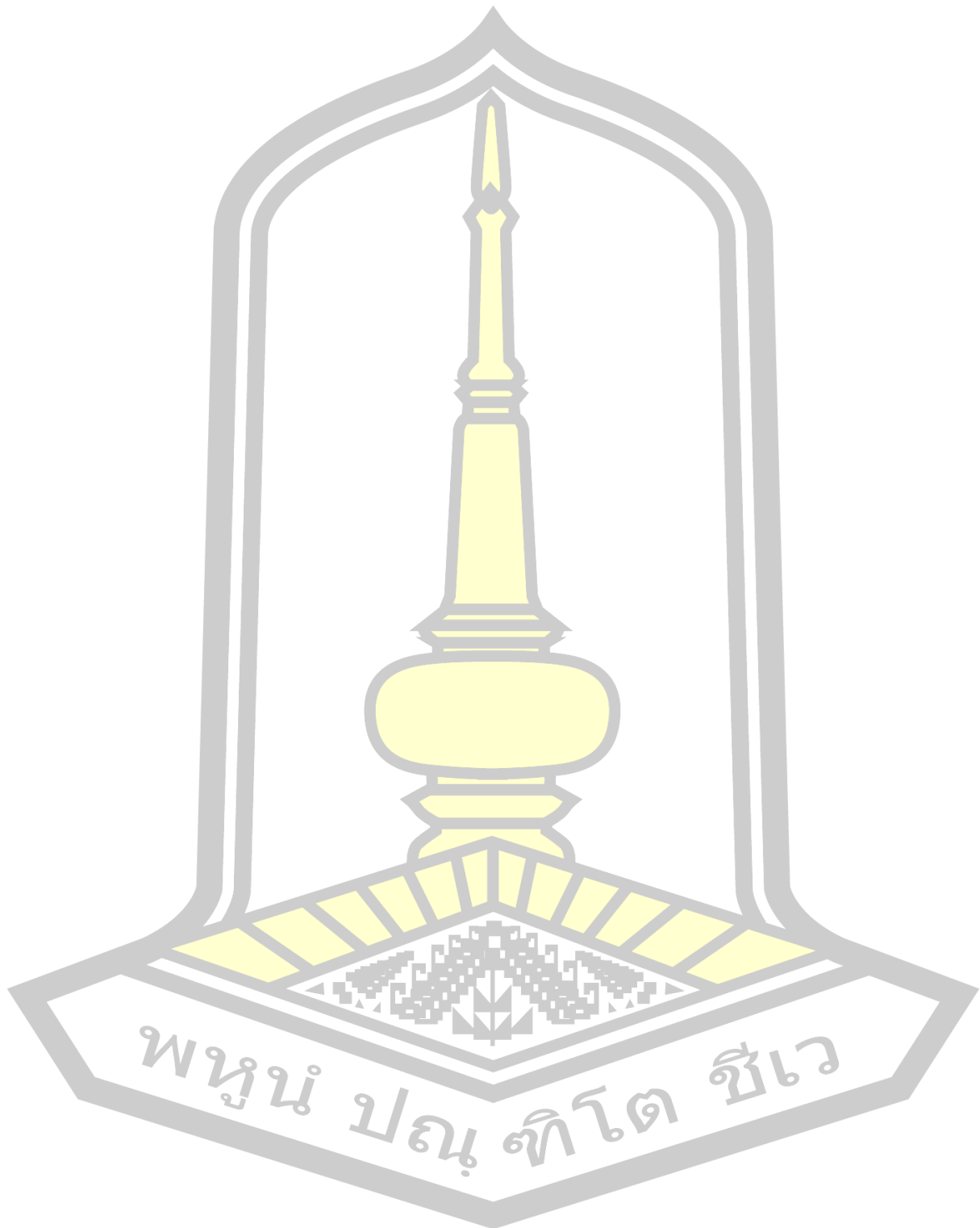
- 1) ด้านนิติธรรม ควรมีการวางกฎระเบียบของวัด ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย และควบคุมดูแลพระสงฆ์สามเณรให้มีความประพฤติตามแนวทางกรอบพระธรรมวินัย
- 2) ด้านคุณธรรม ควรมีการจัดอบรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดให้มีกฎระเบียบและการบริหารที่ชัดเจนในการอยู่ร่วมกันของพระสงฆ์สามเณรเป็นไปอย่างเสมอภาคและมีความเป็นธรรม
- 3) ด้านความโปร่งใส การจัดซื้อ-จัดสร้าง สิ่งต่างๆ ภายในวัดควรเป็นไปตามแบบแผน ด้วยความบริสุทธิ์ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้และเปิดเผยข้อมูลข่าวสารการชี้แจงข้อมูลต่างๆ ต่อสาธารณะเพื่อความโปร่งใสของวัด
- 4) ด้านความการมีส่วนร่วม ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด เช่น การจัดทำแผนพัฒนาต่างๆ ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามเณรประชาชนทุกฝ่ายได้เข้ามาแสดงความคิดเห็น
- 5) ด้านความรับผิดชอบ พระสงฆ์สามเณรค่าน้ำใจที่จะขาดการศึกษาแผนกนักธรรมแผนกบาลีเป็นส่วนมาก ควรปรับปรุงระบบการศึกษาของพระสงฆ์สามเณร เพื่อที่จะให้พระสงฆ์สามเณรนั้นได้ศึกษาพระธรรมวินัย หลักธรรมคำสอน เผยแผ่ศาสนาและคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาสืบไป
- 6) ด้านความคุ้มค่า การจัดซื้อ-จัดสร้าง สิ่งใดต่างๆ ภายในวัดนั้นต้องคำนึงถึงความคุ้มค่า วางแบบแผนและเรียงลำดับความสำคัญของสิ่งนั้นๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

- 1) ควรศึกษาจากกลุ่มภิกษุสามเณรตลอดจนถึงประชาชนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีจำนวนมากกว่านี้ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในงานวิจัยมากยิ่งขึ้น
- 2) ควรทำเป็นวิจัยเชิงผสมผสานระหว่างปริมาณกับคุณภาพเข้าด้วยกัน ในการบริหารจัดการวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2540 ก). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2540 ข). *คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2543). *วัดพัฒนาฯ 43*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- แก้วสรร อติโพธิ์. (2540). *การมีส่วนร่วมของประชาชน: กฎแฉดอกลำค้ำญในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรวยพร ธรณินทร์. (2556). ความหมายและหลักการของคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมจรรยาบรรณ และธรรมาภิบาล. สืบค้นจาก <http://www.charuaypontorranin.com/index.php?lay=show&ac=article&id=5375831&Ntype=6>, เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2563.
- จันทนา สุทธิจารี. (2544). *การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท.
- จันทร์จิรา เอี่ยมมยุรา. (2552). *หลักนิติธรรม (The Rule of Law) กับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุฑารัตน์ สีสุงเนิน. (2562). หลักธรรมาภิบาลในองค์กร. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/aujutaratsisungnone/neuxha/bth-thi-5-hlak-thr-rmaphibal-ni-xngkhkr>, เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2563.
- เจริญ เจษฎาวัลย์. (2547). *การตรวจสอบธรรมาภิบาล ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: พอติจำกัด.
- ชนะศักดิ์ ยิวบูรณ์. (2543). *กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดี ในการปกครองที่ดี (Good Governance)*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2550). *ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ต จำกัด.
- ดวงเด่น กอแก้ว. (2543). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ความผูกพันในองค์กรและเจตคติต่อองค์กร: กรณีศึกษา ธนาคารกรุงเทพมหานคร จำกัด สาขาบางกะปิ (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2547). *จับชีพจรประเทศไทย: ตัวชี้วัดประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2550). *วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพในยุคโลกาภิวัตน์*.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธงชัย สันติวงษ์. (2531). *พฤติกรรมบุคคลในองค์การ*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

ธนนชัย รัตน์ไตรแก้ว. (2549). *การประเมินการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนในจังหวัดนครสวรรค์ (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ธีรยุทธ บุญมี. (2541). *ธรรมรัฐแห่ง: ยุทธศาสตร์สู่หายนะประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.

น้อย ปลายกลาม และสุบรรณ จันทบุตร. (2539). *การบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร: เอ.พี. กราฟฟิคดีไซน์และการพิมพ์.

นิตย สัมมาพันธ์. (2529). *การบริหารเชิงพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์.

เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2553). *การจัดการสมัยใหม่ (Modern Management)*. กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ล กู๊ป จำกัด.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2548). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม*. นนทบุรี: ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.

บุญช่วย จันทร์เข้า. (2544). *พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประเวศ วะสี. (2539). *พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมในการบริหารวัดในยุคโลกาภิวัตน์*.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.ที. กราฟฟิคดีไซน์และการพิมพ์.

ประเวศ วะสี. (2542). *ยุทธศาสตร์ชาติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมธนาคารออมสิน.

ปรัชญา เวสารัชช์. (2542). *การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการที่ดี*. *วารสารข้าราชการ*, 44(5), 39-50.

ปีติเทพ อยู่ยืนยง. (2546). *ธรรมาภิบาล (Good Governance)*. *วารสารนักบริหาร*, 3, 35-36.

เป็รื่อง กิจรัตน์ภรณ์. (2543). *การจัดการและอุตสาหกรรมและการผลิต*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏพระนคร.

พระเทพปริยัติมุนี (สมคิด เขมจารี). (2543). *การคณะสงฆ์และการศาสนา*. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2541). *“พระสงฆ์กับกรมการศาสนา” ในกรมการศาสนาสู่*

ทศวรรษแห่งการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*.
 กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- พระมหาดนัย วงศ์พรหม. (2556). *ความสัมพันธ์ของธรรมาภิบาลกับประสิทธิผลในการบริหารวัดใน
 เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- พระมหาทนต์ชัย บุรณพิสุทธิ์. (2545). *บทบาทของวัดกับชุมชนในเขตบางรัก (วิทยานิพนธ์)*.
 มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระมหาบัณฑิต นิสากัย. (2550). *หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการวัด: กรณีศึกษาวัดวนาราม
 พระอารามหลวงตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยราช
 ภัฏอุดรธานี.
- พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย (กุลนิวัต). (2552). *ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัด
 ตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์)*.
 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาพุทธิวงศ์ นฤคุณธู (สุวรรณรัตน์). (2551). *การบริหารงานของวัดตามหลักธรรมาภิบาล:
 กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์)*.
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวันดี ยังพิมาย. (2551). *การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลของเจ้าอาวาสในเขต
 ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา กลุ่ม 4 (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยนครราชสีมา.
- พระอธิการผจญ อาจาโร (ทนันจง). (2553). *ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลัก
 ธรรมาภิบาล: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านไย่ จังหวัดลำพูน (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิทยา บวรวัฒนา. (2535). *รัฐประศาสนศาสตร์ ทฤษฎีและแนวการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรง
 พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิทยา บวรวัฒนา. (2541). *ทฤษฎีองค์การสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- พิฑูร มลิวัลย์ และไสว มาลาทอง. (2533). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3.
 กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- ไพโรจน์ พรหมสาส์น. (2541). *การบริหารที่ดีมีประสิทธิภาพ*. วารสารพัฒนาชุมชน, ธันวาคม, 11-13.
- ไพศาล สุริยมงคล. (2551). *“ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน” ในกลยุทธ์การวางแผนพัฒนาพื้นที่
 ท้องถิ่นเชิงบูรณาการ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.
- มัลลิกา ต้นสอน. (2545). *การจัดการยุคใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท
 จำกัด.

- รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2553). *การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. สงขลา: โรงพิมพ์นำศิลป์.
- วรภัทร โตรณะเกษม. (2542). การสร้าง Good Governance ในองค์กร. *วารสาร กสท.*, ตุลาคม, 11-17.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2539). *ศิลปกรรมตามวัด (วัดในกรุงเทพมหานคร)*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทต้นอ่อนแถมมี จำกัด.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2549). *การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพธิ์เพช.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2550). *การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาของหน่วยงานของรัฐ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.
- วีระ ไชยธรรม. (2542). *หลักธรรมาภิบาลกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี*. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- ศิริพร พงษ์ศรีโรจน์. (2554). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศิริภรณ์ กระวีสายสุนทร. (2559). *ความคิดเห็นของคณะกรรมการชุมชนที่มีต่อการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2552). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: ซีรฟิล์มและไซเท็กซ์.
- สถานกักขังกลางจังหวัดตราด กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2558). หลักธรรมาภิบาล (Good governance). สืบค้นจาก [http://www.correct.go.th/intrad/Good governance.htm](http://www.correct.go.th/intrad/Good%20governance.htm), เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2563.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2549). *ทศธรรม: ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2541). ธรรมาภิบาลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: การสัมมนากลุ่มย่อย กลุ่มที่ 4. ใน *การสัมมนาวิชาการประจำปี 2541 วันที่ 11-13 ธันวาคม 2541*. ชลบุรี: ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ซิตีชลบุรี.
- สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2552). ประวัติความเป็นมาของคำว่า “ธรรมาภิบาล” และพัฒนาการธรรมาภิบาลภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์. สืบค้นจาก <http://midnightuniv.tumrai.com/midnighttext/0009999823.html>, เข้าถึงเมื่อ 19 พฤษภาคม 2563.
- สมยศ นาวิการ. (2546). *การบริหารและพฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.
- สมาน รังสิโยกฤษฏ์. (2537). *การบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

- สาคร สุขศรีวงศ์. (2559). *การจัดการ: จากมุมมองนักบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร: บริษัทจี.พี.ไอเบอร์พริ้นท์ จำกัด.
- สำนักงานเจ้าคณะอำเภอโซ่พิสัย. (2563). *บัญชีสำรวจพระภิกษุสามเณรประจำปี 2563*. หนองคาย: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอโซ่พิสัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). *สถานะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต ปี 2561*. สืบค้นจาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/News/2561/N21-09-61-1.aspx>, เข้าถึงเมื่อ 18 พฤษภาคม 2563.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำราญ ศรีคำมูล. (2556). จริยธรรม. สืบค้นจาก http://www.baanjomutcom/library_3/extension-2/ethics/01.html, เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2563.
- สิทธิพันธ์ พุทธทนต์. (2541). *ทฤษฎีพัฒนาการเมือง*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุดจิต นิมิตรกุล. (2543). “*กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดี*” ใน *การปกครองที่ดี (Good Governance)*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- สุทธศรี วงษ์สมาน. (2544). *รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในกำกับใน การบริหารการศึกษาระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสวง รัตนมงคลมาศ. (2541). *การระดมมวลชนและการมีส่วนร่วมของมวลชน การจัดตั้งขององค์กร การนำและการตัดสินใจทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2543). *ธรรมนูญกับประชาสังคมและองค์กรประชาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.
- อานันท์ ปันยารชุน. (2542). *ธรรมาภิบาลในการบริหารวิทยาลัยในนานาทัศนะว่าด้วยการบริหาร กิจการบ้านเมืองที่ดี*. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- อารยา กอบความดี. (2551). *การบริหารวัดตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาวัดสามพราน จังหวัด นครปฐม (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Barnard, C. (1956). *The Function of an Executive*. Boston: Harvard University.
- Cambridge University. (2013). *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. 4th ed.. India: Replica Press.

Digi Lanna Temple Admin. (2553). ชนิดของวัด. สืบค้นจาก <http://www.digilannatemple.com/index.php/2012-02-08-12-23-19>, เข้าถึงเมื่อ 7 มิถุนายน 2563.

Edwin, B. (1966). *Management: A Behavior Approach*. Boston: Allyn and Bacon.

Hughes, E. (1994). *Public Management and Administration: An Introduction*. London: The Mcmillan Press.

Oxford University. (1995). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

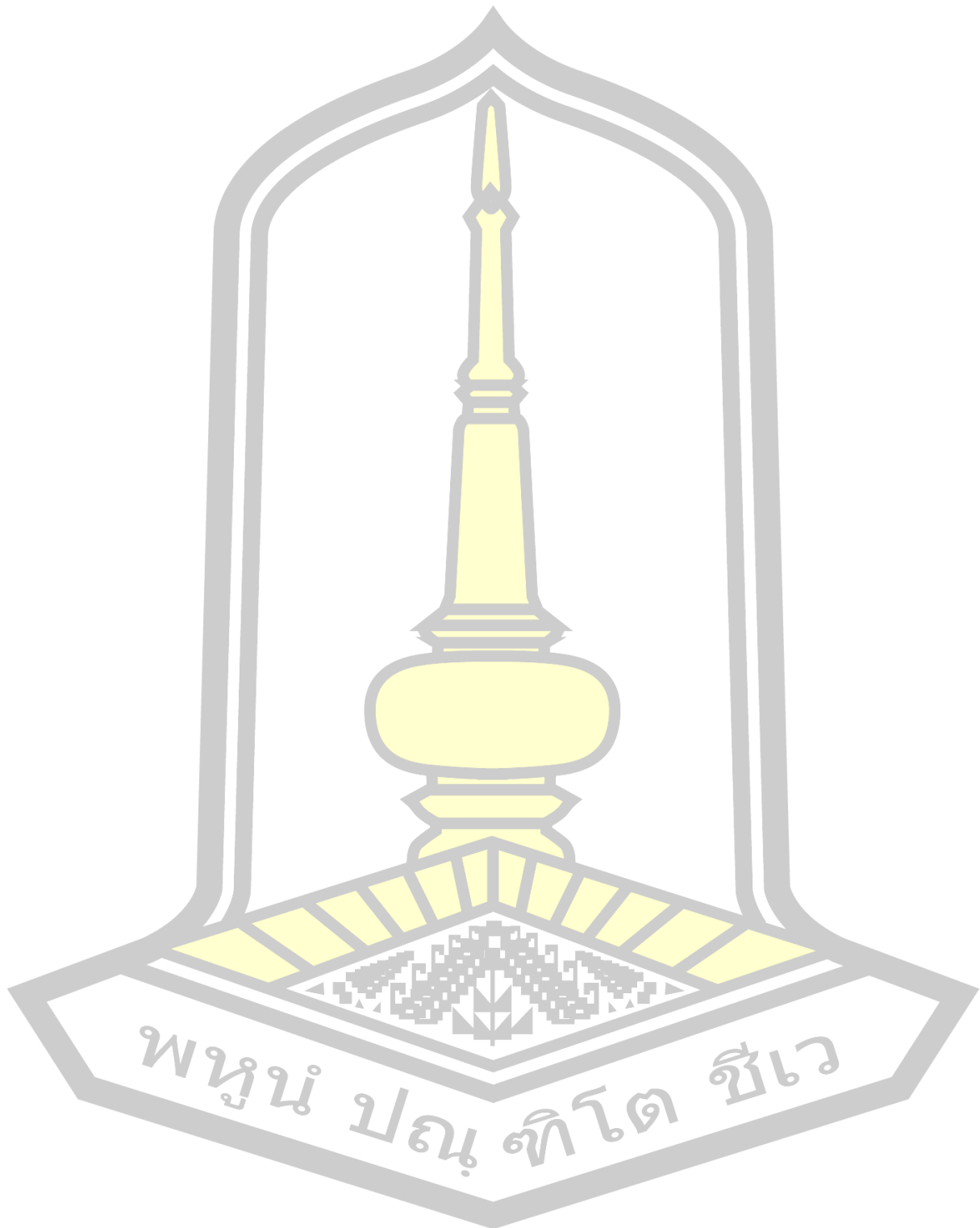
Rhodes, R. A. W. (1997). *Understanding Governance*. Buckingham: Open University Press.

Siffin, J. (1967). *An Introduction to Organization and management*. Bangkok: Prachanda Press.

Simon, A. (1971). *Public Administration*. New York: Alfred A. Knope.

ภาคผนวก

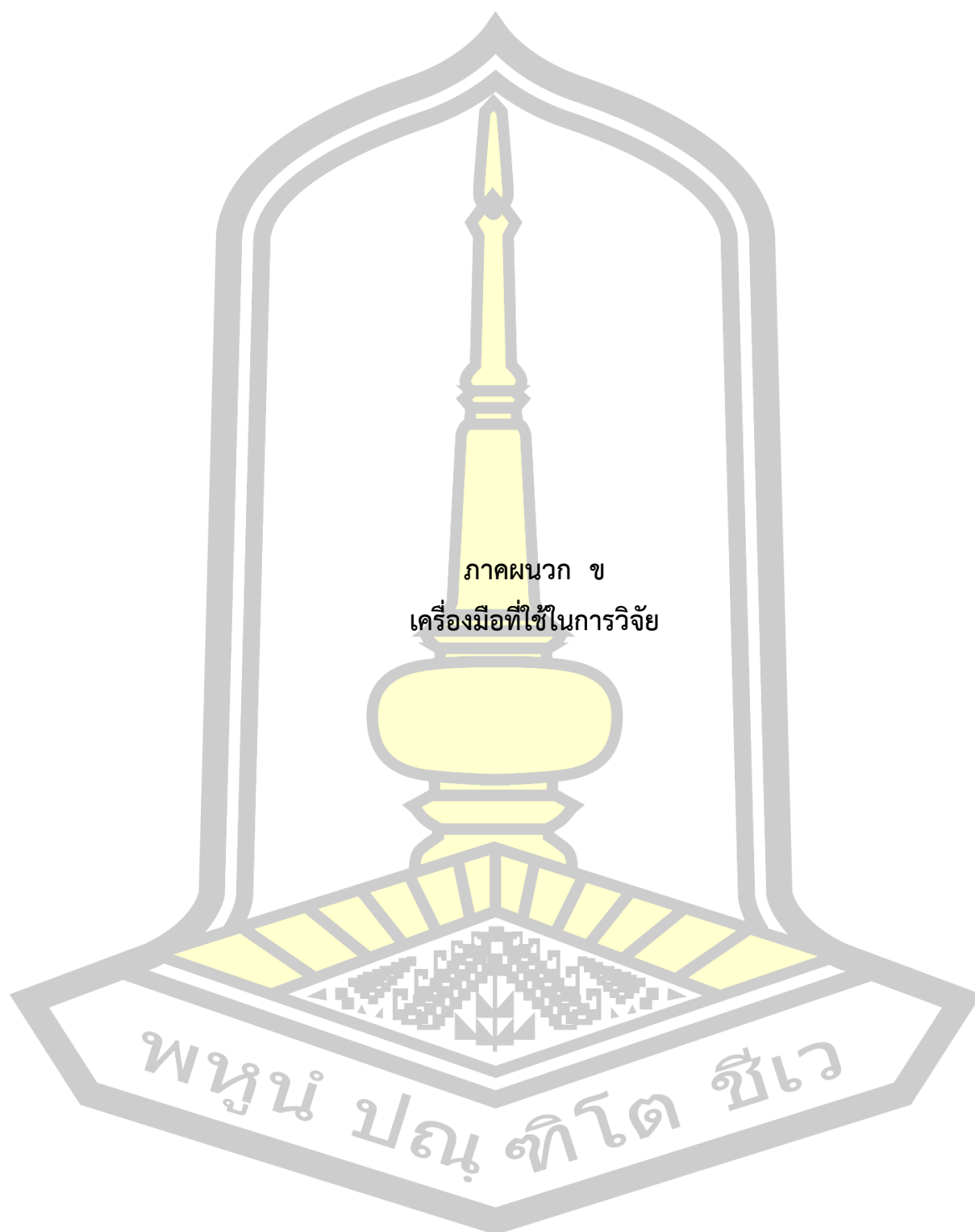
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามคุณภาพเครื่องมือ

1) ผศ.ดร.สุรพงษ์ แสงเรณู (ร.บ., ร.ม., รป.ด.) ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ

2) ดร.เรียงดาว ทวะชาลี (ร.บ., M.B.A., รป.ด.) ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

3) ดร.ภรณ์ทิลา น้อยเจริญ (บธ.บ., รป.ม., บธ.ม., รป.ด.) ตำแหน่ง อาจารย์สอนที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ผู้เชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธี

MAHARAKHAM
UNIVERSITY

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่องการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์

อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

คำชี้แจง

1) แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่องการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ผู้ศึกษาวิจัยขอความร่วมมือจากท่าน ขอความกรุณาตอบแบบสอบถาม คำตอบของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อตัวท่านแต่ประการใด ผู้วิจัยจะเก็บคำตอบของท่านไว้เป็นความลับจะใช้เฉพาะในขอบเขตของทางวิชาการเพื่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เท่านั้น และผลของการศึกษาค้นคว้าจะนำเสนอในภาพรวม ขอให้ท่านได้ตอบแบบสอบถามให้ตรงกับความเป็นจริงตามความคิดเห็นของท่านได้โดยเสรี

2) แบบสอบถามฉบับนี้มี 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปัญหา และข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ เป็นคำถามแบบปลายเปิด ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการบริหารจัดการวัดด้วยหลักธรรมาภิบาลและเสนอแนะในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ได้อย่างอิสระ ขอให้ท่านได้ตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือ ในการตอบแบบสอบถามจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาวุฒิมงคล พิมพ์ธาดู

นิสิตปริญญาโทสาขาวิชาการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ให้ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. สถานภาพ

- พระภิกษุ สามเณร

2. อายุ

- ต่ำกว่า 20 ปี 21-30 ปี 31-40 ปี
 41- 50 ปี 51-60 ปี อายุ 61 ขึ้นไป

3. พรรษา

- ไม่มีพรรษา 1-5 พรรษา 6-10 พรรษา
 11-20 พรรษา 21 -30 พรรษา 31 พรรษาขึ้นไป

4. วุฒิการศึกษาทางโลก

- ต่ำกว่ามัธยมศึกษา มัธยมศึกษา อนุปริญญา
 ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก

5. วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

- เปรียญธรรม 1, 2-3 เปรียญธรรม 4-6
 เปรียญธรรม 7-9 ยังไม่ได้เปรียญ

6. วุฒิการศึกษานักธรรม

- นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท
 นักธรรมชั้นเอก ยังไม่ได้นักธรรม

พระมหา ปณฺ ฑิต ชีวะ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครอง
คณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

คำชี้แจง

- 1) แบบสอบถามฉบับนี้มีทั้งหมด 30 ข้อ โปรดตอบให้ครบทุกข้อ
- 2) ให้ท่านอ่านข้อความแต่ละข้อ แล้วพิจารณาเลือกตอบคำถาม โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลง
ในช่อง น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก มากที่สุด ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านเพียงข้อละ 1 ช่อง
- 3) คำตอบในแบบสอบถามนี้ไม่มีถูกหรือผิด จึงขอให้ท่านตอบตามความเป็นจริง

ข้อ	คำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1. การบริหารจัดการวัดด้านหลักนิติธรรม						
1	กฎเกณฑ์ภายในวัดนั้นยึดหลักความถูกต้องและมี เหตุผล เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และข้อ กฎหมาย					
2	การปกครองยึดหลักประชาธิปไตยที่ยอมรับฟังเสียง ส่วนใหญ่อันประกอบไปด้วยเหตุและผลของความ ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย					
3	วัดมีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ตามหลักพระธรรมวินัย					
4	การบังคับใช้กฎระเบียบสงฆ์ภายในวัดเป็นไปอย่าง ยุติธรรม และเสมอภาค					
5	การตัดสินการกระทำความผิดของพระสงฆ์สามเณร ภายในวัด เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และข้อ กฎหมาย					
2. การบริหารจัดการวัดด้านหลักคุณธรรม						
6	เจ้าอาวาสบริหารจัดการวัดโดยยึดหลักคุณธรรม และมี ความเป็นธรรมแก่พระภิกษุสามเณร และ ชนบทรรมเนียมอันดีงามของพระสงฆ์					

ข้อ	คำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
7	มีการปฏิบัติที่ชัดเจนในการให้ความยุติธรรม และเสมอภาคต่อพระภิกษุสามเณรภายในวัด เช่น การให้ความดีความชอบ การแบ่งปันเอกฉลาก การจัดสรรเสนาสนะ ฯลฯ					
8	วัดมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้ตั้งมั่นอยู่ในศีลอันดีงาม					
9	การบริหารงานของเจ้าอาวาสได้ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต					
10	มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชนตามแบบแผนไว้เป็นประจำทุกปี					
3. การบริหารจัดการวัดด้านหลักความโปร่งใส						
11	การจัดซื้อ-จัดจ้างต่าง ๆ ของวัดเป็นไปด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้					
12	มีการชี้แจงเปิดเผยข้อมูลครบถ้วนอย่างตรงไปตรงมาให้กับบุคคลหรือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของวัดได้รับทราบ					
13	การใช้เงินของวัดเป็นไปอย่างโปร่งใสเป็นไปตามมติของคณะสงฆ์ภายในวัด หรือได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการด้านการเงินของวัด					
14	การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีเงินของวัด มีพระภิกษุสามเณร ภายในวัดตลอดจนคณะกรรมการร่วมรับทราบด้วยทุกครั้ง					
15	การดำเนินการต่าง ๆ ทางวัดเป็นไปอย่างเปิดเผยสามารถชี้แจงอธิบายถึงเหตุผลได้ และสามารถตรวจสอบได้					

ข้อ	คำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
4. การบริหารจัดการวัดด้านหลักการมีส่วนร่วม						
16	มีการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการทำงานในด้านต่าง ๆ ของวัด					
17	การทำงานในวัดมีลักษณะเป็นทีม ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกในการทำงานร่วมกัน					
18	การบริหารงานของวัดเป็นไปแบบมีส่วนร่วม โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน					
19	มีการบริหารจัดการวัด แบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน					
20	มีการบริหารจัดการวัดแบบมีส่วนร่วม โดยแต่งตั้งคณะกรรมการให้มีส่วนรับผิดชอบให้การปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ภายในวัด					
5. การบริหารจัดการวัดด้านหลักความรับผิดชอบต่อ						
21	พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ภายในวัดปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มใจโดยไม่ได้มีการบังคับ					
22	มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ภายในวัดมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน เช่น มีการเรียนปริยัติ มีตารางเวรการแสดงธรรม มีตารางเวรกิจวัตรของวัด ฯลฯ					
23	วัดให้ความสนใจ และใส่ใจต่อปัญหาต่าง ๆ ของพระภิกษุสามเณรในวัด					
24	การดำเนินการต่าง ๆ ของวัด ได้คำนึงถึงสภาพปัญหาของสังคม รวมถึงผลกระทบที่อาจจะมีต่อชุมชน และสิ่งแวดล้อม					
25	มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบต่อเจ้าอาวาสพระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ภายในวัดอย่างชัดเจน					

ข้อ	คำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
6. การบริหารจัดการวัดด้านหลักความค้ำค่า						
26	มีการดำเนินการต่าง ๆ อย่างรัดกุม และควบคุมในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ภายในวัดให้ประหยัด และเกิดประโยชน์มากที่สุด					
27	มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เช่น การส่งเสริมให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ประชุมของชาวบ้าน จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ฯลฯ					
28	มีการจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างค้ำค่า เช่น การลดการใช้ไฟฟ้าภายในวัด การลดปริมาณขยะ และการนำขยะกลับมาใช้ใหม่โดยการแปรรูป					
29	พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ภายในวัดเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนเกี่ยวกับหลักความค้ำค่า โดยการดำรงตนอย่างพอเพียง สันโดษ และมีคุณธรรม					
30	วัดได้สร้างถาวรวัตถุขึ้น โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยอย่างค้ำค่า					

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครอง
คณะสงฆ์อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

1.1 ปัญหาด้านหลักนิติธรรม

.....

.....

1.2 ข้อเสนอแนะด้านหลักนิติธรรม

.....

.....

2.1 ปัญหาด้านหลักคุณธรรม

.....

.....

2.2 ข้อเสนอแนะด้านหลักคุณธรรม

.....

.....

3.1 ปัญหาด้านหลักความโปร่งใส

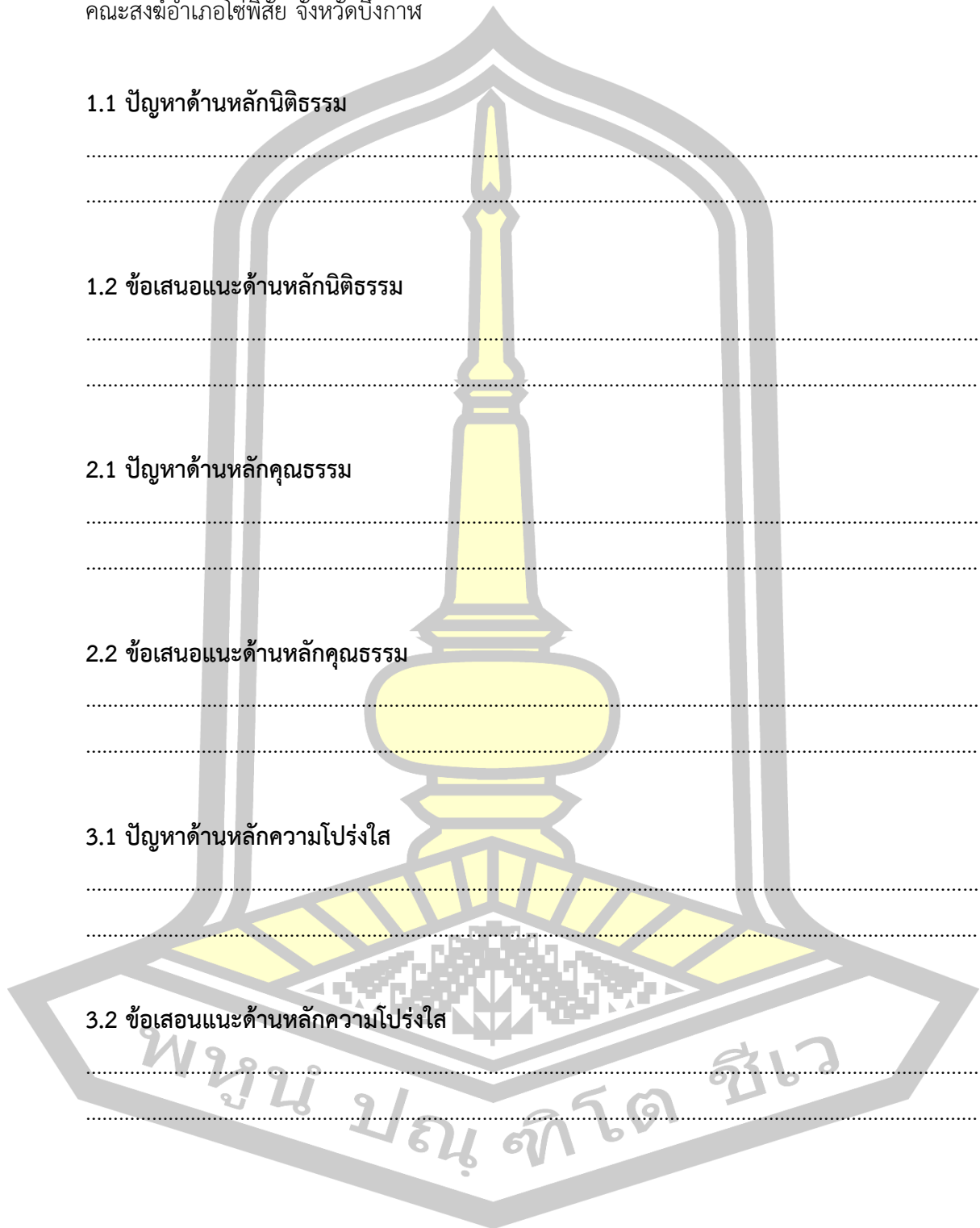
.....

.....

3.2 ข้อเสนอแนะด้านหลักความโปร่งใส

.....

.....

4.1 ปัญหาด้านหลักการมีส่วนร่วม

.....

.....

4.2 ข้อเสนอแนะด้านหลักการมีส่วนร่วม

.....

.....

5.1 ปัญหาด้านหลักความรับผิดชอบ

.....

.....

5.2 ข้อเสนอแนะด้านหลักความรับผิดชอบ

.....

.....

6.1 ปัญหาด้านหลักความคุ้มค่า

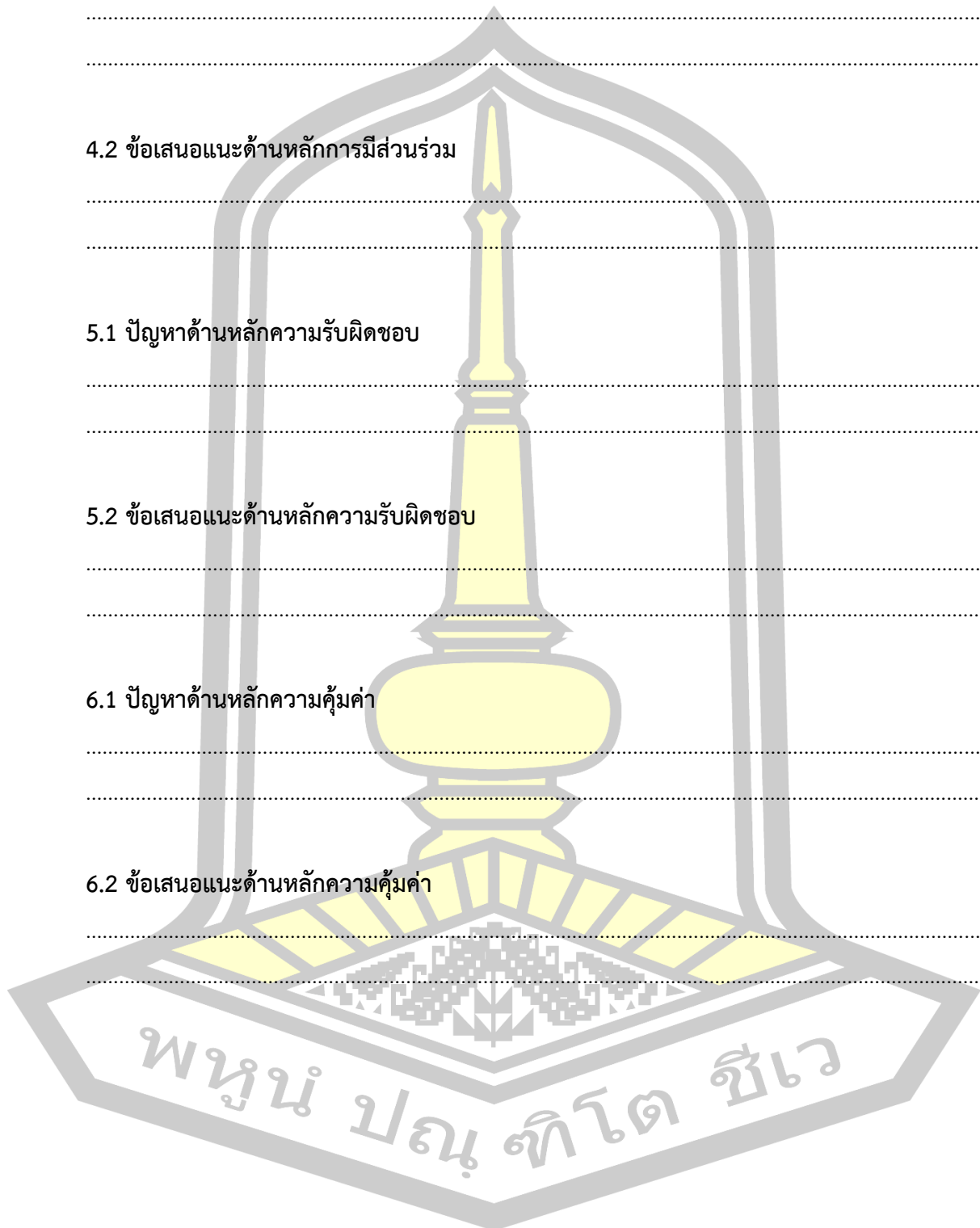
.....

.....

6.2 ข้อเสนอแนะด้านหลักความคุ้มค่า

.....

.....

ภาคผนวก ค

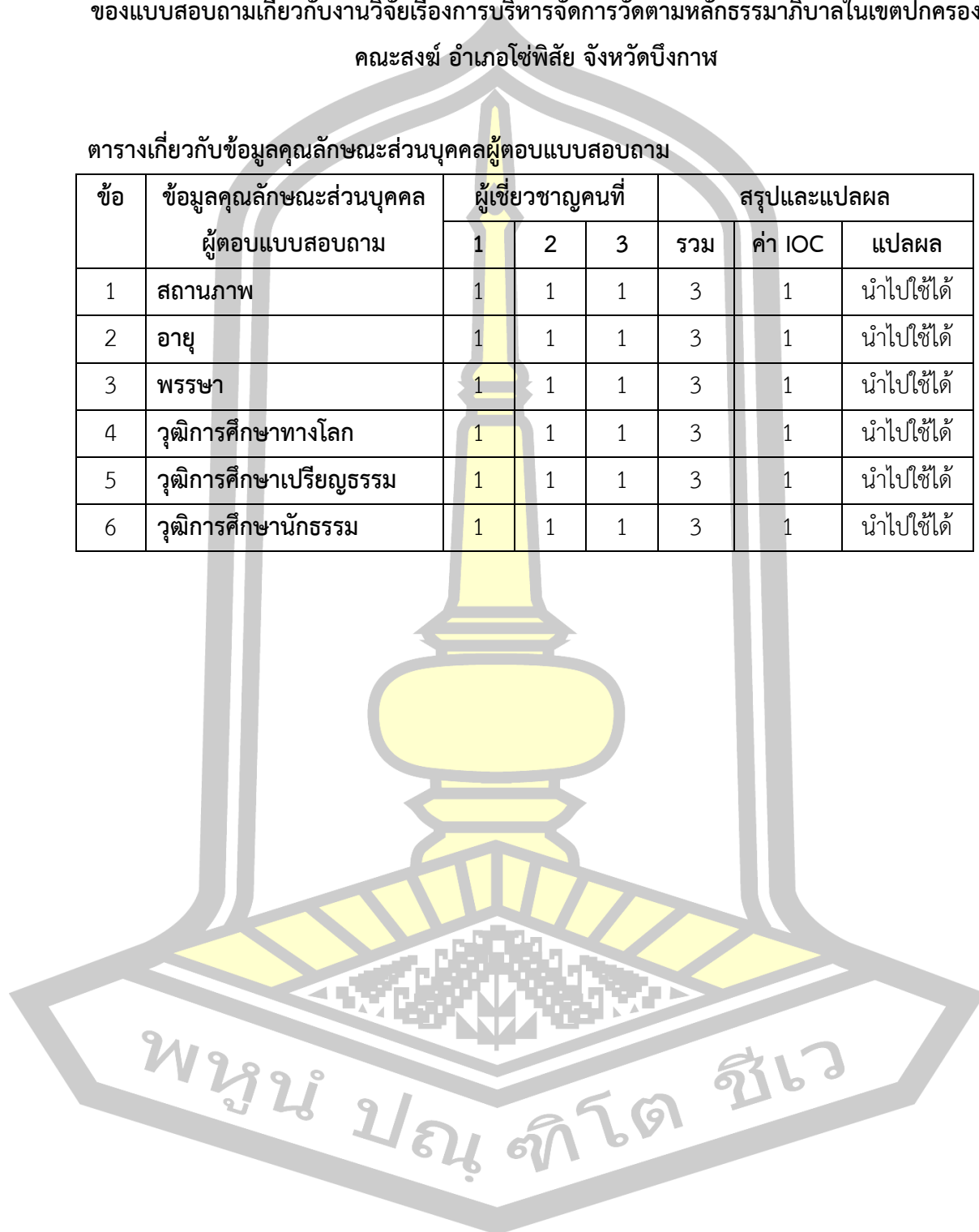
ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)

พหุ ประทีป ชีวะ

ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)
 ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยเรื่องการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครอง
 คณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

ตารางเกี่ยวกับข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อ	ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล ผู้ตอบแบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
		1	2	3	รวม	ค่า IOC	แปลผล
1	สถานภาพ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
2	อายุ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
3	พรรษา	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
4	วุฒิการศึกษาทางโลก	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
5	วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
6	วุฒิการศึกษานักธรรม	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้

ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)
ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยเรื่องการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขตปกครอง
คณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

ตารางเกี่ยวกับคำถามด้านการดำเนินการการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลในเขต
 ปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

ข้อ	ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบ แบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
		1	2	3	รวม	ค่า IOC	แปลผล
1	ด้านหลักนิติธรรม						
1.1	กฎเกณฑ์ภายในวัดนั้นยึดหลักความถูกต้องและมีเหตุผล เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และข้อกฎหมาย	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
1.2	การปกครองยึดหลักประชาธิปไตยที่ยอมรับฟังเสียงส่วนใหญ่อันประกอบไปด้วยเหตุและผลของความถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
1.3	วัดมีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตามหลักพระธรรมวินัย	0	1	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
1.4	การบังคับใช้กฎระเบียบสงฆ์ภายในวัดเป็นไปอย่างยุติธรรม และเสมอภาค	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
1.5	การตัดสินใจกระทำความผิดของพระสงฆ์สามเณรภายในวัด เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และข้อกฎหมาย	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้

ข้อ	ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบ แบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
		1	2	3	รวม	ค่า ICO	แปลผล
2	ด้านหลักคุณธรรม						
2.1	เจ้าอาวาสบริหารจัดการวัดโดยยึดหลักคุณธรรม และมีความเป็นธรรมแก่พระภิกษุสามเณร และชนบธรรมเนียมนั่งติงามของพระสงฆ์	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
2.2	มีการปฏิบัติที่ชัดเจนในการให้ความยุติธรรม และเสมอภาคต่อพระภิกษุสามเณรภายในวัด เช่น การให้ความดีความชอบ การแบ่งปันเอกลาภ การจัดสรรเสนาสนะ ฯลฯ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
2.3	วัดมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้ตั้งมั่นอยู่ในศีลอันดีงาม	1	1	0	2	0.67	นำไปใช้ได้
2.4	การบริหารงานของเจ้าอาวาสได้ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
2.5	มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชนตามแบบแผนไว้เป็นประจำทุกปี	0	1	1	2	0.67	นำไปใช้ได้

ข้อ	ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบ แบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
		1	2	3	รวม	ค่า ICO	แปลผล
3	ด้านความโปร่งใส						
3.1	การจัดซื้อ-จัดจ้างต่าง ๆ ของวัด เป็นไปด้วยความโปร่งใสตรวจสอบ ได้	1	1	0	2	0.67	นำไปใช้ ได้
3.2	มีการชี้แจงเปิดเผยข้อมูลครบถ้วน อย่างตรงไปตรงมาให้กับบุคคลหรือ ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการ ดำเนินการของวัดได้รับทราบ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ ได้
3.3	การใช้เงินของวัดเป็นไปอย่างโปร่งใส เป็นไปตามมติของคณะสงฆ์ภายใน วัด หรือได้รับความเห็นชอบจาก คณะกรรมการด้านการเงินของวัด	1	1	1	3	1	นำไปใช้ ได้
3.4	การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีเงินของ วัด มีพระภิกษุสามเณร ภายในวัด ตลอดจนคณะกรรมการร่วม รับทราบด้วยทุกครั้ง	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ ได้
3.5	การดำเนินการต่าง ๆ ทางวัดเป็นไป อย่างเปิดเผย สามารถชี้แจงอธิบาย ถึงเหตุผลได้ และสามารถตรวจสอบ ได้	1	1	1	3	1	นำไปใช้ ได้

ข้อ	ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบ แบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
		1	2	3	รวม	ค่า ICO	แปลผล
4	ด้านหลักการมีส่วนร่วม						
4.1	มีการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการทำงานในด้านต่าง ๆ ของวัด	1	1	0	2	0.67	นำไปใช้ได้
4.2	การทำงานในวัดมีลักษณะเป็นทีม ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกในการทำงานร่วมกัน	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
4.3	การบริหารงานของวัดเป็นไปแบบมีส่วนร่วม โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน	1	1	0	2	0.67	นำไปใช้ได้
4.4	มีการบริหารจัดการวัด แบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
4.5	มีการบริหารจัดการวัดแบบมีส่วนร่วม โดยแต่งตั้งคณะกรรมการให้มีส่วนรับผิดชอบให้การปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ภายในวัด	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้

ข้อ	ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบ แบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
		1	2	3	รวม	ค่า ICO	แปลผล
5	ด้านหลักความรับผิดชอบ						
5.1	พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ภายใน วัดปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มใจ โดยไม่ได้มีการบังคับ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ ได้
5.2	มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุ สามเณรที่อาศัยอยู่ภายในวัดมีความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน เช่น มี การเรียนปริยัติ มีตารางเวรการ แสดงธรรม มีตารางเวรกิจวัตรของ วัด ฯลฯ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ ได้
5.3	วัดให้ความสนใจ และใส่ใจต่อปัญหา ต่าง ๆ ของพระภิกษุสามเณรในวัด	0	1	1	2	0.67	นำไปใช้ ได้
5.4	การดำเนินการต่าง ๆ ของวัด ได้ คำนึงถึงสภาพปัญหาของสังคม รวมถึงผลกระทบที่อาจจะมีต่อ ชุมชน และสิ่งแวดล้อม	1	1	1	3	1	นำไปใช้ ได้
5.5	มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ ของเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณรที่ อาศัยอยู่ภายในวัดอย่างชัดเจน	1	1	1	3	1	นำไปใช้ ได้

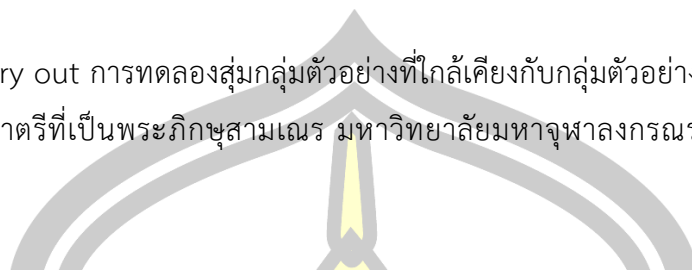
ข้อ	ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบ แบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
		1	2	3	รวม	ค่า ICO	แปลผล
6	ด้านหลักความคุ้มค่า						
6.1	มีการดำเนินการต่าง ๆ อย่างรัดกุม และควบคุมในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ภายในวัดให้ประหยัด และเกิดประโยชน์มากที่สุด	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
6.2	มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เช่น การส่งเสริมให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ประชุมของชาวบ้าน จัดให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ฯลฯ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
6.3	มีการจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เช่น การลดการใช้ไฟฟ้าภายในวัด การลดปริมาณขยะ และการนำขยะกลับมาใช้ใหม่โดยการแปรรูปสภาพ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
6.4	พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ภายในวัดเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน เกี่ยวกับ1หลักความคุ้มค่า โดยการดำรงตนอย่างพอเพียง สันโดษ และมีคุณธรรม	1	1	1	3		นำไปใช้ได้
6.5	วัดได้สร้างถาวรวัตถุขึ้น โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยอย่างคุ้มค่า	1	1	0	2	0.67	นำไปใช้ได้

ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient)

ผล try out การทดลองสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยทดลองใช้กับนิสิต
ระดับปริญญาตรีที่เป็นพระภิกษุสามเณร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
หนองคาย

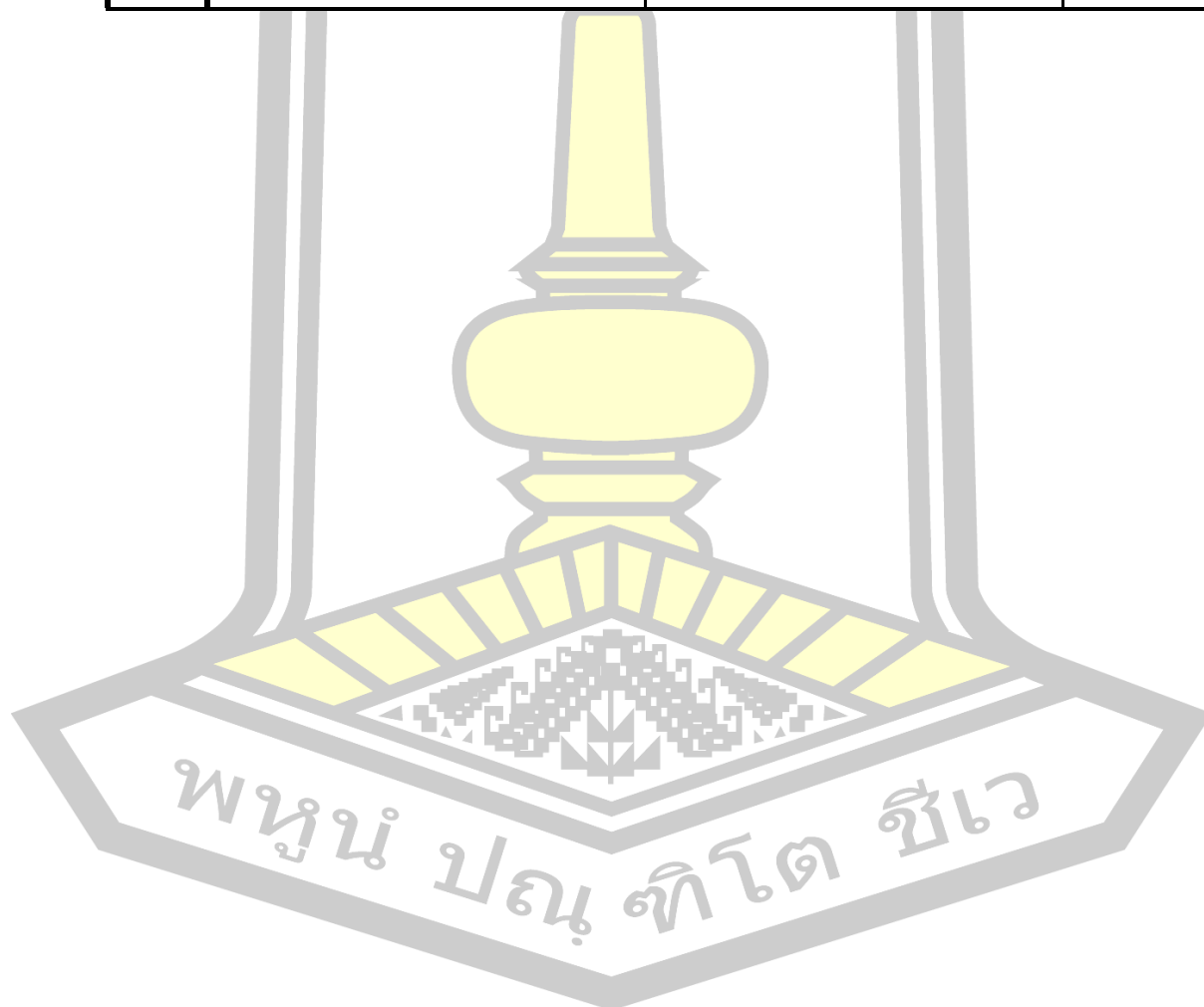

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
a1	3.6333	.66868	30
a2	3.2667	.78492	30
a3	3.4000	.67466	30
a4	3.3333	.75810	30
a5	3.7333	.73968	30
b1	4.4333	.77385	30
b2	4.4667	.68145	30
b3	4.3667	.71840	30
b4	4.4333	.62606	30
b5	4.4000	.89443	30
c1	3.1333	.68145	30
c2	3.1000	.75886	30
c3	3.1667	.74664	30
c4	3.3667	.80872	30
c5	3.6667	.75810	30
d1	3.5667	.81720	30
d2	3.3000	.65126	30
d3	3.4667	.73030	30
d4	3.7667	.72793	30
d5	3.7333	.78492	30
e1	3.8667	.73030	30
e2	3.8333	.64772	30

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
e3	3.9333	.73968	30
e4	4.0333	.71840	30
e5	4.0667	.82768	30
f1	3.9333	.73968	30
f2	3.7667	.77385	30
f3	3.9000	.80301	30
f4	3.9333	.82768	30
f5	4.0667	.86834	30

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	สามเณรวุฒิพงษ์ พิมพ์ธาตุ
วันเกิด	วันที่ 13 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2542
สถานที่เกิด	จังหวัดนครราชสีมา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 67/1 บ้านโนนคำสอน ตำบลเหล่าทอง อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ 38170
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2561 พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2566 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ทุนวิจัย	-
ผลงานวิจัย	-

พจนัน ปณฺ ทิโต ชีเว